

**T.C.**  
**SAKARYA ÜNİVERSİTESİ**  
**EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**  
**TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**  
**TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**AFGANİSTAN'DA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ BAĞLAMINDA**  
**GELİŞEN TÜRKİYE ALGISI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**KHUDAYBERDY NAZARY**

**DANIŞMAN**

**DOÇ. DR. ALPASLAN OKUR**

**EKİM 2018**



**T.C.**  
**SAKARYA ÜNİVERSİTESİ**  
**EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**  
**TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**  
**TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**AFGANİSTAN'DA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ BAĞLAMINDA**  
**GELİŞEN TÜRKİYE ALGISI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**KHUDAYBERDY NAZARY**

**DANIŞMAN**

**DOÇ.DR. ALPASLAN OKUR**

**EKİM 2018**

## BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

 İmza

Khudayberdy NAZARY

## JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

'Afganistan'da Türkçe Öğretimi Bağlamında Gelişen Türkiye Algısı' başlıklı bu yüksek lisans tezi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Türkçe Eğitimi Bilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

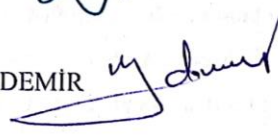
Başkan Prof. Dr. İsmail GÜLEÇ



Üye Doç. Dr. Alpaslan OKUR



Üye Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÖZDEMİR



Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

03/01/2019

(İmza)



Prof. Dr. Ömer Faruk TUTKUN

Enstitü Müdürü

## ÖNSÖZ

Türkçenin yabancılara öğretimi her geçen gün önem kazanmaktadır. Ana dili Türkçe öğretiminden farklı olan yabancılara Türkçe öğretimi konusu ayrı bir uzmanlık gerektirmektedir. Tabii ki her dilin okuma ve öğrenme aşamasında olan öğrenciler mutlaka o dil ile birlikte, farklı bir kültür, farklı bir toplumu da tanımaktadırlar. Zira dil öğretiminde yalnız dil değil onun dışında başka önemli faktörlerde beraber öğrenilmektedir.

Bir yabancı dil öğrenim sürecinde muhakkak eğitim almakta olan öğrenciler farklı bakış açısına ve algıya sahip olurlar. Bizde Afganistan’da Türkçe öğretim ve öğrenim neticesinde Afganistanlı öğrencilerin Türkiye hakkındaki algılarını öğrenmek için “Afganistan’da Türkçe Öğretimi Bağlamında Gelişen Türkiye Algısı” adlı tez konusunu seçtik ve Afganistanlı öğrencilerin Türkçe öğretim sürecinde Türkiye hakkında sahip oldukları algı ve bakış açılarını inceleyip beyan etmek istedik.

Çalışmamız; beş bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde, tezin amacı, önemi ve gerekçesi ele alınmıştır. İkinci bölümde algı ve algının eğitimde olan önemi konusuna değinilmiştir. Üçüncü bölümünde Afganistan eğitim sisteminin incelenmesi yapılmıştır. Dördüncü bölümde ise Afganistan’da Türkçe eğitiminin değerlendirilmesi yapılmış. Ve beşinci bölümde sonuç, tartışma ve önerilere yer verilmiştir. Bu çalışmanın oluşum sürecinde bana destek olan değerli hocam Doç. Dr. Alpaslan Okur ve çalışma sürecinin tüm zorluklarını benimle paylaşan aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Khudayberdy NAZARY

Ekim 2018

## ÖZET

# AFGANİSTAN'DA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ BAĞLAMINDA GELİŞEN TÜRKİYE ALGISI

Khudayberdy Nazary

Yüksek Lisans Tezi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Alpaslan Okur

Ekim, 2018. xiii+81 Sayfa.

Bu çalışmanın amacı, Afganistan'da Türkçe eğitim ve öğretim konusunda hizmet vermekte olan üniversiteler, özel kurumlar ve özel kursların öğrencilere Türkiye hakkında nasıl bir algı kazandırdıkları ve onlara Türkiye hakkında nasıl bilgi verdiklerini incelemek ve bu konudaki faaliyetlerin yeterli veya yetersiz olup olmadığını değerlendirmektir.

Bu araştırmada bilimsel çalışma olan tarama modeli kullanılmıştır. Bu yöntemle yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan yöntem ve tekniklerle, algı ve algının eğitim süreciyle bağlantısı açıklanmış ve Türkçe öğretimi aşamasında öğrencilerin Türkiye hakkında nasıl bir algıya sahip olduklarına değinilmiştir.

Afganistan devlet üniversitelerinde olan Türkoloji bölümleri, TİKA kurumu tarafından faaliyette olan Türkçe dil kursları, Yunus Emre Enstitüsü ve başka özel kurslarda Türkçe öğrenmekte olan öğrencilere anket uygulanmış ve uygulanan anketler değerlendirilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Dil, Türkçe dili, Türkçe kullanılan bölgeler ve lehçeleri, Afganistan'da Türkçe, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, Türkiye algısı.

## ABSTRACT

### PERCEPTION OF TURKEY IN THE CONTEXT OF GROWING TURKISH EDUCATION IN AFGHANISTAN

Khudayberdy Nazary

Master Thesis, Turkish and Social Science Education

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Alpaslan Okur

October, 2018. xiii+81 Pages.

The purpose of this study is to evaluate the students' attitudes and perception about Turkey in Afghan public and private institutions that are serving Turkish education and training in Afghanistan, and examine their knowledge about Turkey as well as evaluate whether the activities are adequate or inadequate in such institutions. In this research, the scientific research method is used. This study analyzes the connection among the Turkish teaching methodology, perception and perception-education link.

This study also evaluates the student's perception of Turkey gained during the Turkish learning process. Students in Turkish language departments of Afghanistan public universities, Turkish language courses which are operated by TIKA, Yunus Emre institute and other special courses participated in the survey and the results of the questionnaires were analyzed and <sup>evaluated</sup>.

**Keywords:** Language, Turkish language, Turkish territories and dialects used, Turkish in Afghanistan, Turkish teaching as a foreign language, Turkey perception.



## İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM.....	iv
JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI .....	v
ÖN SÖZ .....	vi
ÖZET.....	vii
ABSTRACT .....	viii
İÇİNDEKİLER .....	ix
TABLOLAR LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ .....	xiii
BÖLÜM I.....	13
GİRİŞ .....	1
1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	4
1.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	5
1.3. ARAŞTIRMANIN GEREKÇESİ .....	5
1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLAR .....	6
1.5. TANIMLAR.....	6
1.6. TÜRK DİLİ VE TÜRKÇE ÖĞRETİMİ.....	7
1.6.1. Dillerin Oluşumu.....	7
1.6.2. Türk Dilinin Lehçeleri.....	8
1.6.3. Türk Dilinin Şiveleri .....	8
1.6.4. Türkçenin Tarihi Gelişimi.....	9
1.6.4.1. Kuzey-doğu Türkçesi, batı Türkçesi .....	10
1.6.4.2. Kuzey Türkçesi, doğu Türkçesi .....	10
1.6.4.3. Batı Türkçesi .....	11
1.6.5. Türkçe Öğretimi.....	19
BÖLÜM II.....	22

EĞİTİM SİSTEMİ .....	22
2.1. AFGANİSTAN'IN SİYASİ TARİHİ .....	22
2.2. AFGANİSTAN'DA EĞİTİM SİSTEMİ.....	28
2.2.1. Afganistan'da en çok Kullanılan Yabancı Diller .....	30
2.3. AFGANİSTAN'DA DİL ÖĞRETİMİ .....	31
2.4. AFGANİSTAN'DA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ .....	32
2.5. AFGANİSTAN'DA TÜRKÇE EĞİTİMİ.....	34
BÖLÜM III .....	38
AFGANİSTAN'DA EĞİTİM VE TÜRKÇE.....	38
3.1 AFGANİSTAN ÜNİVERSİTELERİNDE TÜRKÇE ÖĞRETİMİ.....	38
3.1.2. Kabil Üniversitesinde Türkçe .....	38
3.1.3 Balkh Üniversitesinde Türkçe.....	39
3.1.4. Cevizcan (Jawzjan) Üniversitesinde Türkçe.....	40
3.1.5. Bağlan Üniversitesinde Türkçe .....	41
3.1.6. Takhar Üniversitesinde Türkçe .....	41
3.1.7. Faryab Üniversitesinde Türkçe .....	41
3.1.8. Sar-i-pul Üniversitesinde Türkçe .....	42
3.1.9. Badakhshan Üniversitesinde Türkçe.....	42
3.1.10. Badakhshan Üniversitesinin Bölümleri: .....	42
3.2. AFGANİSTAN'DAKİ YUNUS EMRE ENSTİTÜSÜ'NDE TÜRKÇE ÖĞRETİMİ .....	43
3.3. ÖZEL KURSLARDA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ .....	44
3.4. DERS SAATLERİ .....	44
3.5. ALGI .....	45
3.5.1. Algının Önemi.....	46
3.5.2. Türkçe ve Türkiye Algısı .....	47

3.5.3. Algının Araştırmadaki Önemi.....	48
3.5.4. Dünya Geneline Türkçe ve Türkiye Algısı .....	48
3.5.5. Türkiye Algısı .....	53
BÖLÜM IV .....	55
AFGANİSTAN'DA TÜRKÇE EĞİTİMİ BAĞLAMINDA GELİŞEN TÜRKİYE ALGISI.....	55
4.1. UYGULAMA .....	55
4.2. ANKET .....	711
BÖLÜM V .....	72
SONUÇ VE TARTIŞMA .....	73
ÖNERİLER .....	75
KAYNAKLAR .....	77
EKLER.....	78
ÖZGEÇMİŞ .....	81

## TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Ders Programları.....	45
Tablo 2. Katılımcıların Milliyetleri.....	58
Tablo 3. Katılımcıların Dili.....	59
Tablo 4. Katılımcıların Yaşları .....	60
Tablo 5. Katılımcıların Eğitim Seviyeleri.....	60
Tablo 6. Katılımcıların Meslekleri.....	61
Tablo 7. Katılımcıların Mezhepleri.....	61
Tablo 8. Cinsiyet .....	62
Tablo 9. Çalışma Oranları .....	63
Tablo 10. Türkiye’deki Güncel Gelişmelerin Takip Edilme Oranı .....	63
Tablo 11. Türkiye’de Yaşayan Akraba Oranları.....	64
Tablo 12. Katılımcıların Türkiye’ye Yönelik Algıları.....	65
Tablo 13. Katılımcıların Türkiye’yi Tanıma Oranları .....	65
Tablo 14. Katılımcıların Yunus Emre Enstitüsü ve TİKA Hakkındaki Fikirleri.....	66
Tablo 15. Katılımcıların Afganistan ve Türkiye İlişkilerini Destekleme Oranları .....	67
Tablo 16. Türkiye’nin Afganistan’a Model Alınması İsteğine İlişkin Sonuçlar .....	67
Tablo 17. Katılımcıların Türkiye’ye Seyahat Etme Oranları.....	68
Tablo 18. Katılımcıların Türkiye ve Afganistan’ın Geleceği Hakkındaki Fikirleri.....	69
Tablo 19. Katılımcıların Türkiye Ekonomisine İlişkin Düşünceleri.....	69
Tablo 20. Katılımcıların Afganistan’a Yakın Bildikleri Ülkeler .....	70

## ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Afganistan’da Eğitim Sistemi Akış Şeması .....	29
Şekil 2. 2005 Yılında Sınıflarda Öğrenim Gören Öğrenci Sayıları .....	29
Şekil 3. Afganistan Resmi Dilleri .....	<b>Hata! Yer işareti tanımlanmamış.</b>
Şekil 4. Afganistan’da Üçüncü Resmi Diller .....	32
Şekil 5. Üniversitelerde Yabancı Eğitim Dilleri .....	33
Şekil 6. Afganistan Okullarında Eğitim Dili.....	33
Şekil 7. Üniversitede Eğitim Dilleri.....	33
Şekil 8. SPSS Programı İle İlgili Görsel .....	57

# BÖLÜM I

## GİRİŞ

Dil, insanların aralarında anlaşmalarını sağlayan asli kurucu öğedir. İnsan ilk olarak kendi dilinin içerisinde doğar ve böylece kendi varlık alanını inşa eder. Dil, kişinin varlık alanının ses, yazı ve beden diline dönüşmüş halini ifade eder. Her millet ve o milleti oluşturan bireyler, kendi dil evreninde kimlik kazanır. Bu bakımdan dil, geçmişten gelen kıymetlerin, zihniyet ve psikolojinin, birey ve cemiyetin bir ifadesidir (Şahin, 2014: 828). Aynı zamanda dil, ulus kavramlarının da oluşmasını sağlayan asli kurucu unsurdur.

Dil insanlar arasında iletişimi sağlayan bir araçtır. Dilin ayrıca bireysel ve toplumsal problemlerin çözüm vesilesi olduğu da söylenebilir. Dünya çapında devletler ve milletler arasındaki sosyal, kültürel, ticari ve siyasi iletişimin gelişmesini sağlayan önemli unsurlardan biri de dildir. Dil, en basit tarifi ile bir bildirim aracıdır. İnsanların ve tabiattaki bazı hayvan türlerinin toplu şekilde yaşayabilmeleri, öncelikle kendi aralarındaki haberleşmeyi veya anlaşmayı sağlayacak bir iletişim (Communication) aracına sahip olmaları ile sağlanabilir (Korkmaz, 1995:660).

Dil, insanların birbirleriyle olan bütün ilişkilerinde onlara aracılık yapan, sosyal bağlarını tasarım eden bir vasıta olarak hayatın her kademesinde mevcuttur. Nitekim bireyler evde, sokakta, çarşıda, iş yerinde, okulda ve diğer yerlerde insanlarla birlikte yaşamaktadır. Bireyler doğduklarıandan itibaren konuştukları dili hazır bulmaktadır. Ancak dil bireyin doğduğu andan itibaren bildiği bir olgu değildir. İnsan, doğumunun ilk aylarında ağlama, taklit ve birtakım hareketlerle anlaşma sağlamaya çalışmaktadır. Çocuk, içinde yaşamış olduğu toplumun dilini yani kendi anadilini uzunca bir çıraklık dönemi sonrasında öğrenmektedir. Sonraları ise duyduğu seslerin belirli hareketlere, kavramlara ve nesnelere karşılık geldiğinin bilincine varır.

Dilin bireysel önemi o denli büyüktür ki eskiler bir dil bir insan iki dil insan sözünü dilin gücünü anlatmak için kullanmışlardır. Dilin toplumsal öneminin izahı için kısaca şunları söyleyebiliriz: Dil toplumsal bir niteliğe sahiptir. Çünkü dilin nasıl şekilleneceğine ve hangi dilin kullanılacağına karar veren toplumdur. Dilin bireye bakan yönünü ise “söz” oluşturur. Saussur’e göre dil toplumsal ve söz bireyseldir Desaussure, F. (1916). Her dil bir millet ve bir kültürün temsilcisidir. Zira tüm milletler ve kültürler bir dille bugüne kadar aktarılmıştır. Türk dili tarih boyunca yerini ve önemini kaybetmeyen ve dünya dilleri arasında tartışılan ve konuşulan bir dil olup uzun bir geçmişe dayanmaktadır.

Türk dilinin tarihi dönemleri: Türk dili tarihî gelişimi dönemlere ayrılırken uzmanlar, yazılı metinlerle izlenen dönemden öncesi bakımından bazı farklı ayırım ve isimlendirmeler yapmışlardır. Mezûr farklılıklar bir yana bırakıldığında Türk dili tarihî dönemleri şu şekilde özetlenebilir:

- Altay Dil Birliği Dönemi.
- İlk Türkçe Dönemi-Çuvaş-Türk Dil Birliği Dönemi (Pre-Turkic).
- Ana Türkçe Dönemi (Proto-Türkçe).
- Eski Türkçe Dönemi (6.-10.yy).
- Orta Türkçe Dönemi (11.-16. yy).
- Yeni Türkçe (Yeni Yazı Dilleri) Dönemi (16.yy ve sonrası).
- Modern Türkçe dönemi (20. yy ve sonrası).

Dillerin tarihsel gelişim süreçlerini ayıran kesin çizgiler yoktur. Dillerin gelişim süreçlerinin dil bilimsel ölçütlerle belirlenmesi gerekir.

Ancak çoğu zaman yazı dili olmayan tarihî dillerle, lehçe ve ağızlarla ilgili yeterli filolojik malzemenin bulunamayışı, dilsel süreçlerin tarihsel, siyasî, sosyal ve politik olgular aracılığıyla belirlenmesini zorunlu kılmaktadır. Türk dili tarihinin ana kesitlerini oluşturan Türk yazı dilleri, lehçeleri ve ağızlarındaki sayısız dallanmalarına karşılık sınırlı sayıdadır. Çoğu tarihî Türk yazı dili alanıyla ilgili elimizde oldukça sınırlı bir dil malzemesi vardır. Dolayısıyla Türkçenin tarihsel dönemlerinin tespit edilmesinde, tarihî dönemler arasındaki geçiş ve dallanma proseslerinin, ilişkilerinin belirlenmesinde bu sınırlı dil malzemesi çoğu zaman yetersiz kalmış, bunun yanında başka tarihsel, siyasî ve sosyal olgular, tarihsel dil süreçlerinin belirlenmesinde ölçüt olarak kullanılmıştır (Demir-Yılmaz 2003: 63).

Türk dili bugün doğuda Büyük Okyanus'tan batıda Balkanların uçlarına, güneyde Tibet'ten kuzeyde Kuzey Buz Denizi'ne kadar uzanmakta olan oldukça geniş bir yelpazede düzensiz bir şekilde konuşulmaya devam etmektedir. Tarihî gelişim süreci içerisinde Türk dili, kendi tabii yapısı gereği gerçekleşen değişimlerinin yanı sıra farklı coğrafi dağılımlar, çeşitli sosyal- kültürel çevrelerle bağlantısı vb. harici etkenlerle tüm dillerde olduğu üzere bir taraftan değişime uğramış, öte taraftan ise kollara, lehçelere ayrılmış vaziyettedir. 20. yy. öncesine değin umum Türk dili sahasında lehçe farklılıklarının derecesi pek fazla değildir. Fakat bugün itibariyle söz konusu durumun oldukça değiştiği söylenebilir.

Umum Türk dilinin lehçelerinin “dil” konumuna getirilmesi doğrultusunda yapılan çalışmalar çerçevesinde tanımlanabilen Sovyet devri merkezî dil planlaması çalışmaları ve dil plânlaması çerçevesindeki yerel uygulamalar 20. yy.'da Türk lehçelerinin kendi aralarındaki anlaşılabilirlik düzeyinin düşmesine neden olan mühim dış etkenlerden birisidir.

Öte yandan bir üst dil olarak Rus dilinin sosyal-kültürel ve ekonomik, resmî-gayri resmî tüm kurumlarda yazılması, konuşulması, kısacası kullanılması, Sovyet alanı Türk dilinin farklı lehçelerini konuşanların ana dilini kaybetmesi tehlikesine maruz kalmalarına neden olmuş, sınırlı ana dili kullanımı, Türk lehçelerinin doğal gelişimlerini engellemiştir. Ayrıca ortadan kalkan lehçeler arasındaki etkileşim de Türk lehçeleri arasındaki ayrılıkların belirginleşmesine neden olmuştur. Ancak tüm bu ayrılıklara karşın umumi biçimde Türk dili ve alt dallarının esas yapısı bakımından ses, söz dizimi, şekil ve söz varlığı bakımından bir tamamîyet arz ettiğini söylemek de gerekmektedir (Barutcu Özönder 1992: 47).

Türk dilinin gelişim süreci ve tarihi devirleri şu şekildedir: 1. Altay Devri (Türk-Moğol Dil Birliği), 2. En Eski Türkçe Devri (Porto Türk Dil Birliği), 3. İlk Türkçe Devri, 4. Eski Türkçe Devri, 5. Orta Türkçe Devri, 6. Yeni Türkçe Devri, 7. Modern Türkçe Devri (Özkan, Tören ve Esin, 2006: 60).

2002'den sonra Afganistan Taliban esaretinden kurtulmuş ve tekrar dost ülkeleri ile tıpkı eskisi gibi dostluk ve işbirliği ilişkisine devam etmiştir. Bu süreçte Türkiye, 5 sene karanlık ve mahrumiyette yaşayan her şeyini kaybeden Afganistan halkının yardımına koşan ilk ülkelerdendir. Eğitim, sağlık, spor vb. konularda çekinmeden Afganistan'a yardım kervanını göndermiştir. Kabildeki Türkoloji ve Özbekçe



bölümü, mezar-i- şerifte bulunan Türkçe / Özbekçe bölümü ve başka birkaç şehirdeki üniversitelerin Özbekçe / Türkçe / Türkmence bölümlerine yardım etmiştir.

Afganistan öğrencilerinin Türkçe dilini öğrenme isteğinde bulunmalarında; Türkçe eğitim bölümünün büyük bir kaynağının bulunması, Afganistan'da Türkçe'nin inanılır kaynakçaya sahip olması, öğrencilerin Türkiye'ye gelerek hem eğitim hem de çalışma isteklerinin olması gibi nedenleri sayabiliriz.

## 1.1 ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmada Kabil Üniversitesinde bulunan Türkoloji bölümü öğrencileri ile Yunus Emre Enstitüsü öğrencileri, Türkiye'ye yönelik algısı cinsiyet, sınıf ve dil seviyesi değişkenleri bağlamında incelenecektir. Bu bağlamda Türkoloji bölümü öğrencilerinin Türkiye'ye yönelik algıları ile Yunus Emre Enstitüsü Kabil Şubesi öğrencilerinin Türkiye'ye yönelik algıları karşılaştırılacaktır. Araştırma grubu olarak Kabil Üniversitesindeki Türkoloji bölümü öğrencileri ile Yunus Emre Enstitüsünde Türkçe öğrenen Afganistanlılar seçilmiştir. Veri toplamada araştırmacı tarafından geliştirilen Türkiye algısı ölçeği kullanılacaktır. Elde edilen veriler SPSS programı T testi ile analiz edilecektir. Bir amaç bağlamında, belirli aşamalar çerçevesinde ve bir yöntem içerisinde yerine getirilen çalışmalara araştırma adı verilmektedir.

Bir bilgisayar programı türü olan SPSS'in İngilizce açılımı Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı)'dır. Bu program, başta sosyal bilimler olmak üzere sağlık, fen ve eğitim bilimleri alanlarında, bunun yanı sıra kurum ve kuruluşlarca pazar araştırması yapmak maksadıyla da sıkça kullanılmaktadır. Program, Mac ve Windows bilgisayarlarda çalışmakta olup Microsoft Excel programına benzeyen bir yapıya haizdir.

T testi, bir örneklem grubuna ait ortalamanın, daha önce belirlenmiş sabit bir değerden farklı olup olmadığı araştırılır. Örneklem istatistiği ile anakütle parametreleri arasındaki farklılık incelenir. Genellikle anakütleden çekilen örnek hacmi yetersiz olduğunda ( $n < 30$ ) kullanılan bir testtir. Küçük örnek testi olarak da bilinir. T testi, evrene ilişkin standart sapmaların bilinemediği ve örnek boyutunun küçük olduğu hallerde kullanışlıdır. Dikkatli, düzenli ve belirli esaslar çerçevesinde yapılan bilimsel çalışmalar araştırmaya tipik örnek teşkil etmektedir. Araştırma

sayesinde yeni bilgi, yöntem veya ürünleri daha farklı ve elverişli şartlar içerisinde elde etmek mümkün olmaktadır (Arıkan, 2007: 25).

Bu araştırmadaki amaç Afganistan Kabil Üniversitesi ve Yunus Emre Enstitüsünde Türkçe eğitimi almakta olan Afganistanlı öğrencilerin Türkiye hakkında edindikleri bilgileri ve Afganistan'da Türkçe eğitimi veren öğretim görevlilerinin Türkiye ile ilgili öğrencilere aktarmış oldukları bilgileri ve genel malumatları ortaya koymaktır.

## **1.2 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ**

Ülkelerin dostluk ilişkilerinin gelişmesi çoğunlukla ticari, kültürel ve bilimsel araştırmalar dolayısıyla pekiştirilmektedir. Türkiye Afganistan'a yardım eden ülkeler ile müttefik şekilde yardım ve destekte bulunmuştur. Afganistan talim ve terbiye sistemini Taliban döneminden sonra yeniden kurmaya başlamıştır. Tabii ki bu konuda çok yardım ve desteye ihtiyacı vardı. Talim ve terbiye alanında hem maddi hem de manevi varlığını kaybeden ülke, komşularının onlara yardım etmesini beklemektedir.

Talim seviyesini yükseltmek için öğretim üyeleri ve öğrencilerin modern, çağdaş ve teknoloji bilimlerine hâkim olması ve çağdaş bilim ile birlikte teknoloji talimatını kazanmak amacıyla dış ülkelere eğitim için gitmeleri lazımdır. Tabii bu konuda dost ve komşu ülkeler gerekli ortamı sağlayarak onların eğitim seviyelerinin yükseltmesinde katkı sağlayabilirler. Türkiye, Afganistan'a burs veren ve öğrencileri toplu bir şekilde davet eden ülkeler arasındaki en önemli isimdir.

## **1.3 ARAŞTIRMANIN GEREKÇESİ**

Afganistan'da Türkçe öğretim bölümlerindeki problemler, Türkçe öğrenim alanında derslik eksiklikleri ve ders programı hakkında kısa bir araştırma yapılmıştır. Afganistan üniversitelerinde yabancı dil olarak İngilizce, Arapça, Türkçe dillerinde eğitim verilmektedir. Bunlardan en çok İngilizce ve Türkçe ön planda olmuştur.

Türkçe, Afganistan'ın başkentinde bulunan Kabil üniversitesi dâhil yaklaşık altı yedi üniversitede ders olarak okutulmaktadır.

Ayrıca farklı birkaç şehirde de Türkçe kurslar da faaliyette bulunmaktadır. Çok sayıda öğrenci Türkçe öğrenmekte olup bu kurumlar ders programlarının yanında ülke tanıtımı gibi işlevleri de yerine getirmektedirler. Bu kurumların eğitim gören öğrencilerin Türkiye algısını ne şekilde geliştirdiklerine ilişkin araştırmalar önem taşımaktadır.

#### 1.4 ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bir amaca yönelik, belirli aşamalar içerisinde ve bir yöntem çerçevesinde yapılan çalışmalara araştırma adı verilmektedir. Bu araştırmada Kabil Üniversitesinde bulunan Türkoloji bölümü öğrencileri ile Yunus Emre Enstitüsü öğrencilerinin Türkiye'ye yönelik algısı cinsiyet, sınıf ve dil seviyesi değişkenleri bağlamında incelenmiştir. Bu bağlamda Türkoloji bölümünün öğrencilerinin Türkiye yönelik algıları ve Yunus Emre Enstitüsü Kabil Şubesi öğrencilerinin Türkiye'ye yönelik algıları karşılaştırılmıştır.

Araştırma grubu olarak Kabil Üniversitesindeki Türkoloji bölümü öğrencileri ile Yunus Emre Enstitüsünde Türkçe öğrenen Afganistanlılar seçilmiştir. Veri toplamada araştırmacı tarafından geliştirilen Türkiye algısı ölçeği kullanılmıştır.

Elde edilen veriler SPSS programın T testi ile analiz edilmiştir.

#### 1.5 TANIMLAR

Afganistan'da Türkçe Öğretimi Bağlamında Gelişen Türkiye Algısı: Kültürel, toplumsal, ekonomik, siyasal ve eğitimsel algıları bu çalışmamızda beyan edilmiştir.

**Yöntem:** Algnın yöntemleri ile beraber, anket çalışman ormları ile birlikte bu bilimsel çalışmamız tamamlanmıştır.

**Teknik:** Teknik, bir öğretme yönteminin uygulamaya konulma şekli ya da sınıf içerisinde yapılmakta olan işlemlerin tümü olarak tanımlanabilir.

Afganistan'da Türkçe eğitimi almakta olan öğrencilerin, aldıkları eğitim sürecinde Türkiye ve Türk halkına bakış açıları ve eğitim aşamasında Türkiye hakkında genel anlamda elde ettikleri algı anket aracılığıyla bu tezde beyan edilmektedir.

## 1.6 TÜRK DİLİ VE TÜRKÇE ÖĞRETİMİ

Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta: kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir (Ergin, 2000: 3).

Söz konusu tanımlama tüm canlılar arasındaki iletişimle alakalı işaret sistemlerinin yanı sıra eşyanın ve doğanın insanlar tarafından ortak kalıplar biçiminde anlamlandırılmasında içermektedir.

### 1.6.1 Dillerin Oluşumu

Dünya yüzeyinde konuşulmakta olan çok fazla dil bulunmaktadır. Dünya diller sınıflandırılması şu şekilde yapılmıştır.

- Hoysan (Güney Afrika)
- Nijer-Kordofan (Orta ve Güney Afrika)
- Nil-Sahra (Orta Afrika)
- Afro-Asyatik (Kuzey Afrika)
- (Kuzey) Kafkasya (Güney-Doğu Avrupa)
- Kartvel (Güney Avrupa)
- Hint-Avrupa (Güney ve Batı Avrasya)
- Ural-Yukagir (Kuzey Avrasya)
- Dravit (Güney Hindistan)
- Altay (Orta Asya)
- Yenisey (Merkezi Asya)
- Kore-Japon-Aynu (Doğu Asya)
- Çukçi-Kamçatka (Kuzey-Doğu Asya)
- Eskimo-Aleut (Kuzey Amerika)

- Çin-Tibet (Doğu Asya)
- Astroasyatik (Güney-Doğu Asya)
- Miao-Yao (Güney-Doğu Asya)
- Day (=Kaday) (Güney-Doğu Asya)
- Astronezya (Pasifik Okyanusu)
- Hint-Pasifik (Yeni Gine)
- Avustralya (Avustralya )
- Na-Dene (Kuzey Amerika)
- Amerind (Kuzey ve Güney Amerika). (A.Bıcan, 2004.11).

Türk dili dünya dilleri arasında uzun dönemlere dayanan dillerden biridir. Türk dili birçok şive ve lehçeye ayrılmış olup dünya çapındaki bu dilde konuşan pek çok insan vardır. Geniş coğrafya dâhilinde Türkçenin çok fazla lehçe ve şivesi bulunmaktadır.

### 1.6.2 Türk Dilinin Lehçeleri

Geniş coğrafya içerisinde konuşulmakta olan Türkçenin pek çok lehçe ve şivesi bulunmaktadır. Bunlar: 1. Çuvaşça, 2. Yakutça'dır.

### 1.6.3 Türk Dilinin Şiveleri

Türk dilinin şiveleri aşağıda sıralandığı şekildedir:

A. Sibirya ve Altay Sahası:1. Altay,2. Beltir,3. Çalım ve Çat, 4. İrtiş ve Tobol, 5. Kaç, 6. Kamasin,7. Karagas,8. Koybal,9. Kızıl,10. Kumandı,11. Lebed,12. Soyan,13. Telengit,14. Teleüt,15. Tuba, 16. Sagay, 17. Şor, B. Doğu Türkistan Sahası: 18. Tarañçi, 19. Uygur,20. Sarı Uygur, C. Batı Türkistan Sahası: 21. Karakalpak, 22. Kazak, 23. Kırgız, 24. Özbek, 25. Türkmen, D. Kafkas ve İran Sahası: 26. Afşar,27. Azeri,28. Atrahan,29. Başkırt,30. Kunder,31. Karaçay,32. Balkar, 33.Kumuk, 34. Kaşkay, 35. Kacar,36. Nogay,37. Şahseven, 38. Karadağlı, 39. Hamse,40. Halaç,41. Kengerlu, 42. Horasani, 43. Karayi, 44. Karaçorlu, 45. Karapapak, 46. Kazan, Tatar, 47. Kırım,48. Gagavuz, 49. Karayim, 50. Türkiye, Oğuz.(Z.korkmaz:1995.62).

#### 1.6.4 Türk Dilinin Tarihi Gelişimi

Orhun abideleri metinleri, Türkçe Türk yazı dilinin ele geçirilen ilk örnekleridir. Ancak hiç şüphe yok ki Türk yazı dilinin ilk örneklerinin bu metinler olduğu söylenemez. Zira Orhun abidelerinde karşımıza çıkan dilin yeni oluşmuş bir yazı dili olmayıp çok işlenmiş bir yazı dili olduğu görülmektedir. Bu açıdan, başlangıcı itibariyle Türk yazı dilini, elde bulunan söz konusu metinlerden daha eskilere dayandırmak gerekmektedir. 8. Yüzyıldan 20.yy'a kadarki gelişme ve değişme hızını takip edebildiğimiz Türk yazı dilinin 1200 yıllık değişim hızı tespit edilebilmektedir. Dolayısı ile 8.yy'daki dilin ortaya çıkabilmesi için, 8.yy'dan günümüze kadar geçen zamanın en az üç katı geriye gitmek gerektiği ileri sürülmektedir. Bu durumda Türk Dili'nin İsa'dan Önce 3000 yıllarında konuşuluyor olması gerekmektedir. Bu bağlamda başlangıcı itibariyle Türk yazı dilini Milâttan sonra ilk asırlara, en azından Orhun abidelerinden bir kaç yüzyıl öncesine kadar götürmek gerekir. Ancak bu yazı dilini Orhun abidelerinden daha eski bir metin elde edilemediğinden ancak 8. Yüzyıldan sonra izleme imkânına sahibiz.

İlk elde edilen metinleri 8.yüzyıla ait bulunan ve kuramsal olarak milâttan sonra ilk yüzyıllarda başladığı değerlendirilen söz konusu yazı dili 12 - 13. Yüzyıla değin devam etmiş olup bu dönem Türk yazı dilinin ilk dönemini oluşturmaktadır. Aynı zamanda mezkûr ilk yazı dili dönemi müşterek bir yazı dili dönemini de ihtiva etmektedir. Başka bir deyişle Türklüğün tek yazı dili olarak kullanılan bu yazı dili tüm Orta Asya'da geniş bir alanı içeren Türklük âlemince yüzyıllar boyunca hep aynı dille okunup yazılmıştır.

Bu dönemden kalan eserlerde görülmekte olan küçük farklılıklar ise zaman ve saha farklılıklarından kaynaklanan doğal farklılıklar olup tek bir yazı dilinin sınırlarını aşar nitelikte değildir. Bu ilk Türk yazı dili, Kâşgarlı Mahmut'un şivelerle karşılaştırma yaparken "Türkçe" şeklinde isimlendirdiği ve en çok beğendiği, Hakaniye Türkçesi ya da sair kaynaklar da Kaşgar dili yahut Kaşgar Türkçesi ismiyle bilinen dildir. Söz konusu yazı dili döneminden gelen eserlerin büyük bir bölümü Uygur yazısı ile kaleme alındığından bu döneme Uygur dönemi, bu yazı diline de Uygurca denilebilmektedir. Ancak Türkçe'nin bu ilk dönemi için Türkoloji öğretiminde bugünkü en yerinde isim olarak "Eski Türkçe" tabiri kullanılmaktadır. Günümüzde geniş alanlarda ayrı kollara ayrılan Türkçe'nin tüm biçimlerinin kaynağı bu dönemde bulunmakta, Türkçe'nin bundan sonraki farklı gelişmelerinin menşei

hep bu döneme çıkmakta, özetle, bu dönem Türkçe'nin tüm yapısını izah edebilmektedir. Yani bu dönem Türkçe'nin ana Türkçe dönemi, başka bir ifadeyle ilk dönemi ya da eski dönemidir. Bu bakımdan bu dönemi "Eski Türkçe" dönemi demek çok yerinde olacaktır.

#### **1.6.4.1 Kuzey-Doğu Türkçesi, Batı Türkçesi**

Eski Türkçe döneminden sonraki döneme geldiğimizde, söz konusu dönemde Türkçe'nin birden çok yazı diliyle karşımıza çıktığını görmekteyiz. Eski Türkçe döneminin sonlarına doğru Orta Asya'daki Türklük âleminin bölünerek büyük kitleler hâlinde Hazar Denizi'nin kuzey ve güneyinden batıya ve kuzeye doğruya yılması, yeni kültür merkezlerinin oluşması, Türkler arasında İslâm kültürünün giderek güçlü bir biçimde zemin bulması, yeni kavramlarla birlikte yeni bir yazının kabul edilmesi vb. farklı harici etkenlerle birlikte Türkçe'nin içerisinde bir süreden beri kendini hissettiren doğal gelişmeler sonucunda meydana gelen önemli değişiklikler yazı dili birliğinin parçalanmasına neden olarak Eski Türkçe'nin yaşantısını tamamen erdirmiş ve Türklüğün ayrılan kollarının yeni kültür odakları etrafında öz şivelerine dayalı yazı dilleri oluşturmaları birden çok yeni yazı dilinin doğumuna ve gelişmeye başlamasına imkân tanımıştır. Böylelikle 12-13. yüzyıldan itibaren biri Batı Türkçesi, diğeri Kuzey-doğu Türkçesi olmak kaydıyla iki Türk yazı dilinin meydana geldiği görülmektedir.

#### **1.6.4.2 Kuzey Türkçesi, Doğu Türkçesi**

Kuzey-doğu Türkçesi önceleri 13. ve 14. yüzyıllarda, bir süre Eski Türkçe'nin yeni ve doğal bir devamı niteliğinde yeni ile eski arasında köprü görevi üstlenen bir geçiş dönemi şeklinde sürmüş, sonraları ise 15. yüzyılla birlikte Kuzey ve Doğu Türkçesi biçiminde iki yeni yazı dili olarak yoluna devam etmiştir.

Son dönemlere değin süre gelen söz konusu yazı dillerinden Kuzey Türkçesi, Kıpçak Türkçesi'dir. Doğu Türkçesi ise Çağatayca diye doğru olmayan bir adla anılmakta olan ve Timur döneminden başlamak suretiyle 15. ve 16. Yüzyıllarda güçlü bir edebiyat oluşturarak en güçlü devrini yaşaması sonrasında son dönemlerde yerini modern Özbekçeye bırakmıştır.

### 1.6.4.3 Batı Türkçesi

12. yüzyılın ikinci yarısı ile 13. yüzyılın ilk yarısında oluşmaya başladığı bilinen Batı Türkçesi yazı dilinin, 13. yüzyılın ikinci yarısından itibaren de metinleri bu zamana kadar aralıksız olarak izlenen yazı dili olduğu söylenebilir. Selçuklu döneminden günümüze değin süre gelen ve halen de varlığını koruyan bu yazı dili, Türklüğün en verimli ve en büyük yazı dili konumundadır. Oğuz şivesi, Batı Türkçesinin oluşturmaktadır. Bu nedenle söz konusu yazı dilini Oğuz Türkçesi olarak da tanımlamak mümkündür.

Oğuz şivesi, batı Türklerinin yaşamış olduğu alanı ifade eden Hazar Denizi'nden Balkanlara kadar uzanan alana yayılmış olan Türkçedir.

Bu nedenle Oğuz Türkçesine başka bir deyişle Oğuz yazı diline genel itibariyle Batı Türkçesi adı verilmektedir. Türkoloji'de kimi zaman Batı Türkçesi için Cenup Şivesi ya da Cenup Türkçesi ismi de kullanılır. Ancak bu Şimal Türkçesine göre verilen bir ad olup Batı Türkçesi kadar uygun olmadığına şüphe bulunmamaktadır. Osmanlı Türkçesi ve Azeri Türkçesi Batı Türkçesi içerisinde zamanla saha bakımından iki daire oluşturmuştur. Bu dairelerden ilki doğu Oğuzcası olup Doğu Anadolu ve Azeri sahasını içerisine almaktadır. İkincisi ise batı Oğuzcası olup Osmanlı sahasını içerisine almaktadır. Batı ve doğu Oğuzcalarının aralarında ilk yüzyıllarda oldukça küçük saha farklılıkları hariç bir ayrılık mevcut değildir. Ancak bu saha farklılıkları yavaş biçimde genişlemek suretiyle 17. Yüzyıldan itibaren batı ve doğu Oğuzca dairelerini oluşturmuştur. Fakat aralarında yine de farklı iki yazı dilinin varlığına işaret edecek ölçüde farklılık olmayıp her iki daire de aynı şive olan Oğuz şivesine dayalı olduklarından Osmanlı ve Azeri Türkçeleri yalnızca aynı yazı dilinin kardeş daireleri olarak kabul edilebilirler. Esas olarak batı ve doğu Oğuzcası aralarında bulunan farklılıklar daha ziyade konuşma dilinde yani şivede kalmış, sürekli biçimde Osmanlı edebiyatı ve kültürünün etkisinde kalan Azeri sahasında yazı dili, Osmanlı Türkçesindeki konuşma diliyle mukayese edilmeyecek ölçüde az bir farklılık gösterir. Osmanlı ve Azeri Türkçesi aralarında, daha ziyade konuşma dilinde (şivede) olan bu farklılığın nedenlerini Oğuz dışı Türk şivelerinin doğu Oğuzcasına, bilhassa kuzeyden gelen Kıpçak unsurlarının oluşturduğu etki ve İlhanlılardan kalma kimi Moğol izlerinde aramak gerekmektedir. Bunlardan birincisi bazı şekiller açısından doğu Oğuzcasını batı Oğuzcasından bir miktar farklı kılmış, ikincisi ise bazı Moğol asıllı kelimelerin Azeri Türkçesin'de kalmasına neden olmuştur. Özellikle şive



(konuşma dili) açısından birbirlerinden farklılıkları bulunan Osmanlı ve Azeri Türkçesi arasında olan temel farklılıklar, kelime başında bulunan b-m, kelime içinde bulunan q-ğ, h, ilk hecede bulunan e-i, kelime başında bulunan t-d ile akkuzatif ve kimi fiil çekim biçimleri çevresinde toplanmaktadır. Söz konusu farklılıkların daha ziyade şivede (konuşma dilinde) bulunduğu, yazı dilinde olanların ise yalnızca son dönem Azeri Türkçesinde gözlemlene bildiği, Azeri sahasında yetişmiş olan önemli edebî kişiliklerin olduğu 17. Yüzyıldan önce de batı ve doğu Oğuzcaları arasında dikkate şayan bir farklılık olmadığı için bu iki Oğuz Türkçesine ait yazı dilinin Batı Türkçesi adı altında bir bütünlük oluşturduğu söylenebilir.

#### **1.6.4.3.1 Batı Türkçesinin gelişmesi**

Batı Türkçesinin yedi asır süren yaşamındaki aşamalar bulunmaktadır. Bu aşamalar onun dâhili ve harici gelişim akışı içerisinde görülebilen farklı evrelerdir. Uzun gelişim süreci içerisinde Batı Türkçesinin günümüze değin dâhili ve harici yapısı açısından çeşitli gelişme ve farklılıklar gösterdiği bilinmektedir. İç yapı açısından göstermiş olduğu farklılıklar, Türkçe ek ve köklerde gördüğümüz bir takım şekil ve ses farklılıkları olup bunlar doğrudan Türkçe'nin doğal gelişmesi ile alakalıdır.

Batı Türkçesinin dış yapısı açısından görülen farklı evreler ise, Türkçe'nin yapısı ile değil içerisine dâhil olan yabancı öğelere istinaden almış olduğu farklı görünüşlerle ilgilidir. Yani Batı Türkçesi içerisinde Türkçeden ayrı bir de yabancı öğeler bulunmaktadır. Bu öğeler bazı Farsça ve Arapça terkip ve kelimelerdir. Türklerin İslam kültürü içerisine dâhil olmaları nedeniyle Türkçeye giren Farsça ve Arapça öğeler, Eski Türkçe sonrasında Türkçeyi, yeni yazı dilleri döneminde istilâ etmeye girişmiş, özellikle Batı Türkçesinde inanılmaz bir gelişim gösteren bu istilâ birkaç yüzyıl içerisinde Türkçeyi neredeyse tanınamayacak bir duruma sokmuştur. Farsça ve Arapça öğelerin Batı Türkçesi içerisindeki haliyedeki asırlık süreçte sürekli aynı olmayıp farklı evreler göstermektedir. Bu nedenle Batı Türkçesi içerisinde hem yabancı hem de Türkçe öğeler açısından bir birinden değişik birkaç dönem bulunmaktadır. Bu bağlamda Batı Türkçesinin 13. Yüzyıldan bu zamana değin yazı dili olan Batı Türkçesi dâhili ve harici değişiklik ve gelişmeler açısından şu üç döneme ayrılmaktadır: 1. Eski Anadolu Türkçesi, 2. Osmanlı Türkçesi 3. Türkiye Türkçesi.

Eski Anadolu Türkçesi: Bu dönem 13, 14 ve 15. Yüzyıllardaki Türkçeyi ifade eder. Batı Türkçesinin ilk dönemini oluşturan Eski Anadolu Türkçesi özellikle Türkçe açısından kendinden sonra gelen dönemlerden oldukça değişiktir. Bu dönemi Batı Türkçesinin bir kuruluş, bir oluş, dönemi olarak değerlendirmek isabetli olacaktır. Batı Türkçesini Eski Türkçeye bağlayan pek çok ilişki bu dönemde kendini iyiden iyiye hissettirir. Türkçe de bu dönemden sonra görülen pek çok yeni şekil bu dönemde Eski Türkçedeki eski şekillerinin izlerini taşımaktadır. Bu şekilde Eski Anadolu Türkçesi bir yandan Eski Türkçe'nin izlerini taşımaktayken öte yandan ise eklerde ve köklerde kimi şekil ve ses farklılıkları göstererek Türkiye Türkçesi ve Osmanlıca'dan bir miktar değişik bir hal arz etmektedir. O kadar ki Batı Türkçesi içerisinde Türkçe açısından mevcut temel farklılıklar bu dönem ile bu dönemden sonraki iki dönem arasında bulunan farklılıklardır.

Başka bir ifadeyle Batı Türkçesini sadece Türkçe açısından dönemlere ayırdığımızda Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlıca - Türkiye Türkçesi şeklinde iki döneme ayırmak gerekir. Türkiye Türkçesi ile Osmanlıca arasında Türkçe açısından, Osmanlıcanın ilk dönemlerine Eski Anadolu Türkçesinden gelen bazı şekiller haricinde, belirgin bir farklılık bulunmamaktadır. Yabancı unsurlar bakımından Eski Anadolu Türkçesinin Batı Türkçesinin en temiz dönemini ihtiva ettiği söylenebilir.

Bu dönemde Türkçeye Farsça ve Arapça'dan gelen öğelerin dâhil olmayabildiği görülmektedir. Ancak bu öğeler yoğunluğunu yavaşça artırmış ve fakat dönemin bitimine doğru yaygın bir istilâ başlangıcı hâlini almak suretiyle Osmanlıcanın doğuşuna imkân tanımıştır. Eski Anadolu metinlerinde gördüğümüz Farsça ve Arapça sözcükler halen pek fazla olmadığı gibi dönemin bitişine doğru arttığı gözlenen terkipler de henüz basit ve açık bir vaziyettedir. Bu dönemde yabancı öğeler açısından mensur ve manzum metinler arasında da çok fazla farklılık bulunmaktadır. Gitgide artış gösteren yabancı terkip ve sözcükler daha ziyade nazım dilinde görülmektedir. Çok duru ve temiz bir Türkçe olarak kalan nesir dili ise dönemin sonlarında dahi Farsça ve Arapça sözcükler ve özellikle terkiplerden olabildiğince uzak kalabilmiştir. 15. Yüzyılın yarısına doğru II. Murat döneminde geniş bir kültür hareketinin sonucunda ortaya konulan tercüme ve telif edilen birçok Türkçe eserdeki dil bu durumu açık bir şekilde gösterir. Nazım dilinde ise, şiirin Fars taklitçiliği üzerine inşa edilmesi ve şekil, vezin zorunluluğu nedeniyle duruluğu çok korunamamış ve Türkçedeki gelişmeler açısından dönem henüz sonlanmadan, 15.

yüzyılda, basit dahi olsa yabancı kelimeler ve terkipler oldukça artmış ve Türkçeyi kuşatmıştır. Bu nedenle yüzyılın ikinci yarısı Osmanlıcanın temelini atıldığı, onun başlangıcının teşekkül ettiği bir dönem olmuş, Türkçe özellikleri açısından Eski Anadolu Türkçesi dönemini ancak Osmanlıcanın başlarında tamama erdirmiştir. Cümle yapısı itibariyle eski Anadolu Türkçesi ise Türkçe'nin başlangıçtan bu zamana değin hiç değişmeyen doğal cümle yapısı dışına taşmamıştır. Türk cümlesi gerek şiirde, gerekse nesirde bu dönemde doğal, yalın, anlaşılır, öğeleriyerli yerinde olan ve doğru cümle olarak kalmış, tercüme sadakati nedeniyle ender olarak kırıldığı yerler haricinde, genellikle sağlam yapısını koruyarak Osmanlıca dönemine giriş yapmıştır.

Osmanlı Türkçesi:15. Yüzyılın sonundan 20. Yüzyılın başına değin süre gelmiş bulunan yazı dilini ifade eder. Osmanlıca dört yüzyıldan daha uzun bir ömre sahip olup muhakkak ki sürekli aynı kalmayıp, baş ve son kısımlardaki geçiş dönemlerinde ve ortadaki, sınırların etbiçimde belirlenemeyen birbiri içine geçen farklı iç aşamalara sahiptir.

Bununla birlikte Osmanlıca ismi altında bu ismin iç ve dış bakımından esas vasıfları itibariyle oldukça iyi biçimde ifade edilen bir tamamıyet göstermektedir. Osmanlıca'da Türkçe açısından, önem arz eden neredeyse hiçbir değişiklik vuku bulmamış, Eski Anadolu Türkçesinden bugüne değin Türkçe'nin temel biçimleri neredeyse hiç değişmeden olduğu gibi kalmaya devam etmiştir. Başka bir ifadeyle gramer şekilleri açısından Türkiye Türkçesi ile Osmanlıca arasında belirgin bir farklılık bulunmamaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere ancak bu son iki dönem ile Eski Anadolu Türkçesi arasında Türkçe açısından ancak belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Türkiye Türkçesi ile Osmanlıca arasında oldukça küçük biçim farkları görülse dahi bunlar zaman farklılıklarının adayalı basit değişiklikler dışında başka bir şey değildir. Eski Anadolu Türkçesi, Batı Türkçesine ait eski gramer biçimlerini, Türkiye Türkçesi ile Osmanlıca ise Batı Türkçesinin yeni gramer biçimlerini içeren dönemlerdir. Başka bir deyişle, Türkiye Türkçesi ile Osmanlıca arasında gramer biçimleri açısından bir devre farklılığı bulunmamaktadır. Devreler arasındaki geçiş kesin çizgilerle ayırlamayacağından Osmanlıca ile eski Anadolu Türkçesi arasında dahi uzunca bir geçiş evresi vardır. 15. Yüzyılın ikinci yarısı ile 16. Yüzyılın birinci yarısını kapsayan ve Osmanlıcanın başlangıcının teşekkül ettiği dönemde eski gramer biçimleri, yerlerini tam olarakda yeni biçimlere bırakmamıştır.

Bazı eski biçimler Osmanlıcanın içerisinde sonraları da kendilerini korumuş, bunlar içerisinde klişeleşmiş şekilde Türkiye Türkçesine geçmiş olanlar dahi bulunmaktadır. Kimi yeni biçimler ise oluşumunu yalnızca Osmanlıca bünyesinde tamama erdirmiş ya da kullanım sahasına bu dönemde adım atmıştır. Geçiş dönemindeki bu doğal gelişmeler, sonrasındaki önemsiz sızıntılar ve kimi yeni biçimlerin meydana çıkması haricinde, Osmanlıca ya Türkçe açısından başından sonuna değin bir durağanlık egemen olmuş, 16. Yüzyıldan bu zamana değin Türkçe gramer biçimleri açısından belirgin herhangi bir gelişme gerçekleşmemiştir. Batı Türkçesi içerisinde Osmanlıca'yı özellikle Türkiye Türkçesinden farklı bir dönem olarak olgunun onun dış yapısı olduğu söylenebilir. İçyapı, yani Türkçe açısından sadece Eski Anadolu Türkçesinden ayrı olan Osmanlıca, dış yapı, yani yabancı öğeler açısından Eski Anadolu Türkçesinden de Türkiye Türkçesinden de oldukça farklılık arz eden bir dönem görünümü seyretmektedir. Bu dönem Türkçe'nin yabancı unsurlarla tam anlamıyla sarıldığı, Türkçeyi Farsça ve Arapça öğelerin son aşamasına değin sarıp sarmaladığı dönemdir. Osmanlıca döneminde Türkçeyi kuşatan söz konusu Farsça ve Arapça öğeler, sayısız Farsça ve Arapça terkip ve kelimeler olup esasen isim sahası içerisinde bulunmaktadır.

Bununla birlikte bu sahada o denli ileriye gidildiği görülmektedir ki tüm isim türünden sözcükler ve cümle içerisinde isim gibi değerlendirilen tüm sözcük grupları Farsça ve Arapça terkip ve sözcüklere boğulmuştur. Fiil köklerinin bile bu müthiş istilâ halinden kendini kurtaramadığı görülmektedir. Basit fiil köklerini kullanmak yerine Farsça ve Arapça sözcüklerle Türkçe yardımcı fiillerden oluşturulmuş bileşik fiiller kullanılmak suretiyle Türkçe, halen dahi kullanılan sayısız yabancı köklü bileşik fiillerle doldurulmuştur. Fiil haricindeki isim cinsinden tüm özcükler ve isim gibi değerlendirilen kelime grupları sahasını bu şekilde Farsça ve Arapça sözcüklere, izafet terkipleri ve sıfatlara kaptıran yazı dilinde genel olarak Türkçe olarak fiil çekimi ve isimle cümle yapısı kendini muhafaza edebilmiştir. Ancak Türkçe kalmayı başara bilen cümle yapısı dahi ağır darbeler almaktan kurtulamamış, pek çok kez asıl bünyesinden uzak bozuk bir sözcük yığın haline gelmiştir. Sonuç olarak, Osmanlıca döneminde Türk yazı dili asıl yapısı Türkçe olan ancak Türkçe, Farsça ve Arapçadan oluşan üçüzlü, karmaşık ve olabildiğince sun'î bir dil görünümüne bürünmüştür.

Osmanlıcanın dönemleri: Yabancı öğelerin görünümü itibariyle Osmanlıcanın içerisinde üç dönem bulunmaktadır. Osmanlıcanın 15. Yüzyılın sonları ile 16. Yüzyılın büyük bir bölümünü kapsayan ilk dönemi Eski Anadolu Türkçesinde yazı diline sokulmaya başlayan Farsça ve Arapça öğelerin Türkçeyi istilâ sürecinin oldukça hızlandığı dönemidir. Bu dönem, Osmanlıların İstanbul'a yerleşmesi sonrasında oluşan saray hayatı ile başlamış olup saray çevresinde gelişmekte olan kültür ve edebiyat yaşamının Fars ve Arap edebiyat ve kültürünün etkisi altına girmesi Türk yazı diline apayrı bir yön çizmiştir. Bu dönemde Türkçe'nin Eski Anadolu dönemindeki açıklığını kaybettiği, yabancı öge yoğunluğunun çok fazla arttığı görülmektedir.

Ancak sonraki yüzyıllar anazaran halen göreceli bir sadeliğin göze çarptığı söylenebilir. Yabancı terkip ve kelimelerin miktarı ve çeşitleri oldukça çoğalmakla birlikte terkip zincirleri daha doruk noktasına varmamıştır. Ancak daha da karışık bir dil yolunda oldukça hızlı bir gidişat ve oldukça yoğun bir hazırlık bulunmaktadır. O derece ki dönemin sonlarına tekabül eden 16. Yüzyılın sonları artık koyu Osmanlıcanın tamamen bir başlangıç noktası halini almıştır. Bu şekilde ilk dönemin sonuna gelinmiş ve Osmanlıcanın yeni bir dönemine geçiş başlamıştır. Bu dönem Osmanlıcanın ikinci dönemi olup 16. Yüzyılın sonlarından 19. Yüzyılın yarısına kadar sürmektedir ki özellikle 16. Yüzyılın sonları ile 17. ve 18. yüzyılları kapsamaktadır. Bu dönemde karmaşık dil, koyuluğun doruk noktasına ulaşmış, yapısı güç şekilde Türkçeye benzeyen yazı dilinde Farsça ve Arapça öğeler arasında Türkçe öğeler neredeyse görünmeyen bir hal almıştır.

Böylece Osmanlıca Türkçe olmaktan çıkıp yeni bir hâl aldıktan sonra nihayetinde üçüzlü sun'î dilin zirvesinden aşağı istikamete yönelmeye başlamış ve böylece üçüncü dönemine adım atmıştır. Aynı anda Osmanlıcanın son döneminde kabul edilen söz konusu üçüncü dönemi, 19. Yüzyılın yarısından itibaren başlayarak 20. Yüzyılın başına değin devam eden, bu anlamda Tanzimat'tan 1908'de meşrutiyetin ilanına kadar olan dönemi kapsamaktadır. Mezkûr dönemin nihai örneklerini 1908'den itibaren Cumhuriyete değin, hızlı bir şekilde meydana çıkmış olan yeni yazı dilinin yanı sıra gitgide zayıflamak suretiyle bir süre daha sürmüştür. Bahse konu üçüncü dönem karmaşık dilin koyuluğunun yavaştan kaybolduğu dönemdir. Osmanlıca bu dönemde bazen oldukça sun'î bir koyuluk göstermesine karşın birlikte genellikle bir çözülme sürecine adım atmış vaziyettedir. Bu çözülme sonuçta 20. Yüzyılın başında

tamamlanıp Osmanlıca nihayete ulaşmış ve Türkiye Türkçesine geçiş sağlanmıştır. Osmanlıcanın söz konusu son dönemini önceki halinden farklı kılan önemli bir farklılık da batıdan gelmiş olan yeni kavramlar nedeniyle yeni yeni Farsça ve Arapça terkip ve kelimelerin yazı diline dâhil edilmesi ve uydurulmaya çalışılmasıdır.

Bazen bu konuda oldukça sun'î davranışlar gerçekleşmiş, lügatlara bakmak suretiyle yazı yazan kimselerin bile ortaya çıktığı görülmüştür. Ancak genellikle terkipsiz Türkçeye yönelme eğilimleri artış göstermiştir. Eskiden de koyu Osmanlıca ile birlikte görünen çok yalın dil misalleri söz konusu dönemde genel yazı dilinin yanında miktarını oldukça artırmışlardır. Bu dönemin son safhası ise Türkçe'nin karanlıktan kurtuluşunun sarıh müjdeleri ile dopdoludur.

Nitekim bahse konu döneme ait eserler hem Osmanlıca hem de Türkiye Türkçesi ile münasebet içerisindedir. Bu değişim sürecinin bir kuşağın yaşamı içerisinde meydana gelmesi, daha doğru ifadeyle meyvelerini vermesi üzerine, artık dili kimi zaman Osmanlıca, kimi zaman Türkiye Türkçesi ya da önceleri Osmanlıca, sonraları da Türkiye Türkçesi olan kişiler görülmektedir. Sonuç olarak Osmanlıcanın nihai döneminde yazı dili yabancı terkip ve öğelerden hızlıca ayıklanmış, bu şekilde 20. Yüzyılın başında terkipli karmaşık dil geçmişe gömülerek yerine Türkiye Türkçesi geçmiştir.

Türkiye Türkçesi: Batı Türkçesinin üçüncü önemli ve büyük cereyanı Türkiye Türkçesidir. Bugüne kadar sürmeye devam eden bu cereyan, 1908'da ilan edilen meşrutiyet sonrasında başlamıştır. Bu dönemin 2. Meşrutiyetten itibaren başlamış olan ve Cumhuriyete değin süren birinci aşaması Türkiye Türkçesinin giriş (başlangıç) dönemi niteliğindedir. Bu kısa dönemde oldukça hızlı biçimde meydana gelen yeni yazı dilinin yanı sıra Osmanlıca daha tamamıyla ortadan çekilmemiştir. Ancak tam anlamıyla son anlarını yaşamaktadır. Nitekim genelin kullandığı dil olma vasfını kaybederek belirli kalemlerce tutulmaya çalışılan özel bir dil konumuna gelmiş durumdadır. Sonuçta mezkûr dönem, Osmanlıcanın son örnekleri ile Türkiye Türkçesinin ilk misallerinin yakın bulunduğu dönemdir. Yeni dil, Osmanlıcanın belirtilen son misallerine giderek daha da sokulduğu gibi, yeni dilin ilk misallerinde dahi kimi Osmanlıca öğeler, kimi terkipler, kimi eskimiş bazı sözcükler göze çarpmaktadır.

Türkiye Türkçesinin Osmanlıcadan ayrıldığı başlıca özellik onun yabancı öğeler karşısında bulunduğu halidir. Dilin içyapısı, başka bir deyişle Türkçe açısından Batı

Türkçesinin belirtilen iki dönemi arasında herhangi bir dönem farkının olmadığı, belirtilen iki dönemin yabancı öğeler açısından ayrı dönemler oldukları yukarıda da açıklanmıştı. Yabancı öğeler açısından bahse konu dönemler arasında oldukça belirgin bir farklılık bulunmaktadır. Bu farklılığın en önemli yanı terkipler açısından görülen ayrılıktır. Türkiye Türkçesi terkipsiz bir dildir. Bu husus Türkiye Türkçesinin en belirgin özelliğidir. Bu açıdan Türkiye Türkçesi, tüm Türkçe'nin en duru dönemidir. Basit ve az olmasının yanı sıra yabancı terkipler Eski Anadolu Türkçesinde bulunmaktadır. Osmanlıca tam anlamıyla terkipli bir dildir. Türkiye Türkçesi ise Türk yazı dilinin Farsça ve Arapça terkiplerden kendini kurtardığı bahtiyar dönemidir. Bir dilin yabancı bir dilin etkisi altında kalması mümkündür.

Bu etki, sözcük sahasında yani lügat hazinesinde kaldığı sürece sayısı çok fazla dahi olsa dil için tehlikeli bir durum arz etmemektedir. Bununla birlikte sözcük sahasını aşması ve sözcük gruplarına, cümle sahasına uzanması durumunda dilin yapısı için tehlike oluşturacaktır. Türkçe'nin çok sağlam bir bünyeye sahip olması sayesinde bunlara asırlarca direnç gösterebilmiş ve zamanı geldiğinde de bunlardan kolay bir şekilde kurtulup kendi yapısı ile baş başa kalabilmiştir. Ancak bu yabancı öğeler onun ifade yeteneği bakımından çok zarar görmesine sebebiyet vermiştir. Onun gelişmesine asırlarca engel olmuşlardır. Türkiye Türkçesini Osmanlıcadan farklılaştıran en önemli vasfı da onun terkipsiz Türkçe niteliğine sahip bulunmasıdır.

Bu itibarla Osmanlıcanın son dönemleri ile Türkiye Türkçesinin ilk dönemlerinde ortaya çıkan misallerinide bu ölçüte göre ayırma tabi tutmak gerekmektedir. Türkiye Türkçesinde cümle yapısının da devasa bir aydınlık devre kavuştuğu görülmektedir. Bu dönemde Türk cümlesi eski dönemlerdeki karmaşık ve anlamsız uzunluğundan sıyrılmış, yanlıssız, derli toplu ve kısa cümle hâlini almıştır. Yazı dilinin konuşma diline yaklaştırıldığı dönemde esas alınan Türkçe elbette İstanbul Türkçesi olmuştur.

Bu nedenle günümüzde Türkiye Türkçesi yani Türk yazı dili neredeyse İstanbul Türkçesinin yani İstanbul konuşma dilinin aynısıdır. Konuşma ve yazı dili arasında bulunan fark en az seviyededir. Sonuçta, ana hatları ile başlıca özellikleri belirtilen Türkiye Türkçesi günümüzde tam bir gelişme, özleşme ve güzelleşme durumunu yaşamaktadır. Bu son dönemle birlikte Batı Türkçesi çok iyi bir yola adım atmış ve Türk yazı dilinin tüm gelişim ufuklarına yelken açılmıştır. Güçlü bir yazı dili olabilmek için gelişme süreci içerisinde olan Türkiye Türkçesinin ilerleme hızı dönem süresince memnuniyet veren bir gelişim göstermektedir. 1928 yılında Arap

harflerinden vazgeçilmesinden itibaren de tamamen artmıştır. Bu dönemde son zamanlarda dahi ara ara Osmanlıca kimi şiirlerin kaleme alındığı görünmektedir. Ancak ölmüş dil ile yazılan bu sınırlı sayıda şiir elbette ki yalnızca tarihi bir anıdan ibarettir.

Yukarıda ayrıntılarıyla açıklanan hususlar toparlayacak olduğumuzda; Batı Türkçesini kendi içerisinde birbirini izleyen ve birbirine geçmiş vaziyette olan üç döneme ayırmak mümkündür.

Bu dönemlerin ilki ve iki yüzyıl boyunca devam etmiş olan Eski Anadolu Türkçesi, Anadolu beylikleri, Selçuklu Devleti ve Osmanlı Devleti'nin ilk döneminde kullanılan yazı dilidir. İstanbul'un fethi ile başlayıp Osmanlı Devleti'nin sonuna değin devleti yazı dili olarak yaklaşık beş yüzyıl sürmüş bulunan ikinci dönem ise Osmanlıcadır. Üçüncü dönemi oluşturan Türkiye Türkçesinin ömrünün ise daha yarım asrı geçmediği söylenebilir. Kendi kuralları ile Türkçeye giren yabancı öğeler, bir yandan Eski Anadolu Türkçesinde görünmeye başlamış bulunduğu, diğer yandan, sözcük hâlinde dahi olsa, Türkiye Türkçesine de temas etmiş olduğundan bir noktaya kadar Osmanlıcadan önceki ve sonraki dönemleride ilgilendirmektedir.

Özetle, Batı Türkçesinin en güç ve karmaşık dönemi olduğu kabul edilen Osmanlıcanın iç ve dış yapısı incelenirken sadece onun sınırları içerisinde kalmayıp tüm Batı Türkçesinin dikkate alınması gerekmektedir.

### **1.6.5 Türkçe Öğretimi**

Dil öğretimi ile beraber kültür yayımında çok iyi bir şekilde yapılmaktadır. Dil öğretiminde kültür yayımında dikkat etmesi kültür yayımı için oldukça büyük önem taşımaktadır. Türk dilinin binlerce yıllık geçmişi bulunmakta olup dünyadaki en eski ve en zengin dillerden birisidir. Hun İmparatorluğu (M.Ö. 3. yy.-M.S. 1. yy.) devrinden itibaren bilinmekte olan, Kök-Türkler (M.S. 6 yy. – M.S 8. yy.) devrinden itibaren ise yazılı metinler ile izlenebilen Türkçe, öğretimi hususunda maalesef aynı şansa sahip değildir. Her bir dil okunarak ve okutularak öğrenilir ve dil öğretiminde her ne kadar bilimsel ve akademik çalışmalar yapılırsa da o dilin öğrenilmesi ve öğretilmesi daha da kolay olmaktadır. Türk dili tarih boyunca alfabe değişimi ve buna benzer zor dönemleri yaşamasına rağmen dünyanın birçok ülkesinde Türk toplumu ve farklı toplumlar tarafından konuşulmaktadır.



Türkçe öğretimi yıllardan beri devam edegelmektedir. Türkçe öğretimine hak ettiği önemin verilmesi Atatürk döneminde gerçekleşmiştir. Temeli milli kültür olan ve milli devlet esasına dayanan Türkiye Cumhuriyeti, Türkçeyi bir bilim dili olarak kabullenmiş, Farsça ve Arapça öğretimi sonlandırıp örgün ve yaygın öğretim kurumlarında yalnızca Türkçe öğretimine sürat vermiş vaziyettedir.

Günümüzde ikinci bir lisan olarak yabancı dil öğretiminin büyük önem kazandığı aşikârdır. Gerçekten de günümüzde yabancı dil öğrenme büyük ölçüde ihtiyaç halini almıştır. Artık tek bir yabancı dil biliyor olmanın farkındalık oluşturmaktan çıkarak herkeste bulunması gerekli olan bir nitelik haline geldiği bugünlerde yabancı dil öğretiminin ehemmiyetide artmıştır. Türkçe öğretimi için yabancılar için yazılan eserlerden ilki Kaşgarlı Mahmut'un Divan-ü Lügat-it-Türk isimli eserdir. Divan-ü Lügat-it-Türk Araplara Türkçeyi öğretme amacıyla yazılmış olan Türkçe Arapça bir sözlüktür. Türkçenin ilk tanıklı sözlüğü olan eserde, Kaşgarlı Mahmut yüzde yüz Türkçe olduğunu düşündüğü kelimeleri ele almıştır.

Bu kelimelerin örnek cümle içindeki kullanımlarını göstererek Arapların kolay bir şekilde Türkçe öğrenmelerini amaçlamıştır (Bulut, 2016: 97). 1950 yılından sonra Türkiye'de Türkçenin yabancı lisan olarak öğretimi üniversiteler bünyesinde ciddi şekilde alınma sürecine girilmiştir. Aslında Türkçenin öğretilmesi hususuna son senelerde oldukça önem verilmiştir. 1991 yılından itibaren pek çok genç, Türk dünyası öğrenci projesi çerçevesinde liselerde ve üniversitelerde öğrenim görmek, mastır ve doktora eğitimi almak üzere T.C. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Türkiye'ye getirilmektedir.

Yabancılar Türkçe öğretimi: Dil toplumun anlaşma vasıtası olduğu gibi bir kültür ve bir medeniyet taşıyıcısıdır. Dil sadece insanlar arasında konuşma ve anlaşmayı ifade etmemekte, bunun dışında her bir dil aynı zamanda bir kültür aktarıcısı olma fonksiyonunu yerine getirmektedir. Zira her bir insan yabancı bir dili öğrendiğinde aynı zamanda bir yeni toplumun tarihi ve kültürünü de öğrenmiş olmaktadır. Diğer taraftan her bir dil toplumun geçmiş tarihi, kültürü ve o millete ait olanların taşıyıcısı ve aktarıcısıdır. Bu nedenle bir yabancı dilin öğrenilmesinin, konuşma ve anlaşmadan başka daha birçok faydası da bulunmaktadır. Yabancı dil olarak Türkçenin öğretilmesinin 11. Yüzyıla dayandığı görülmektedir. Kaşgarlı Mahmut, Türkçe dilinin Arapça ve diğer dillerin gerisinde olmadığını ortaya koymak, Türkçe bilmeyenlerin kolayca öğrenmelerini sağlamak amacıyla Divan-ü Lügati't Türk adlı

eseri yazmıştır (Ungan, 2006: 223). Türkçe öğretimi 1950'lerden sonra yaygın bir şekilde yabancı öğrenciler için yaygınlaştırılmış ve Milli Eğitim Bakanlığı Türkçe öğrenme imkânlarını çoğaltmıştır.

Türkçe öğretimi dünya ülkelerinde eğitim verildiği gibi Afganistan'da da yaygınlaştırılmıştır. 1993'lerde Afganistan'dan yaklaşık 500 öğrenci Türkiye'de eğitim almak için gelmişlerdir. Mezkûr öğrenciler Türkiye'nin farklı şehir ve farklı üniversitelerinde birbirinden farklı bölümlerde eğitim almışlardır. Halen buradan mezun olan birçok genç Afganistan'da yüksek kurumlarda görev yapmaktadırlar. Böylelikle Türkçe öğretimi Afganistan'da da yaygınlaşmış olup yıllardan beri Afganistan'da Türkçe eğitimi verilmektedir. Bu konuda Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve Türk milleti gerçekten Afganistan halkı için kardeşlik yapmış ve yardımlarda bulunmuşlardır. Belirtmek gerekir ki Afganistan halkı karanlık bir dönemde (Taliban zamanında) medeni ve insani tüm imkânlardan mahrum kalmıştır.

Okul ve üniversiteler kız öğrencilerin yüzüne kapalı, erkek öğrenciler içinse sadece dini dersler için açıktı. Bunun dışında erkek öğrencilerin de başka dersler almaları mümkün değildi. Bu karanlık dönem sonrası yani 2001 yılı sonrası tekrar okullar ve üniversiteler kız ve erkek öğrencilerin yüzüne açıldı ve farklı bölümlerde farklı dersler verilmeye başlandı. Türkçe öğretimide ilk kez Afganistan'ın başkentinde bulunan Kabil Üniversitesinde başlamış ve sonrasında da kuzey Afganistan'daki birçok üniversitede faaliyete başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti TİKA ve Yunus Emre kurumları vasıtasıyla Afganistan eğitim sistemi ve eğitimsel sorunlarının çözülmesine yardım etmeye başlamışlardır. Aynı zamanda Türkçe öğretimide üniversitelerde başlamış olup mezkûr kurumların desteğiyle halen çok iyi bir şekilde devam etmektedir. Türk dilinin yaygınlaşması bağlamında, Türk sinemasının özellikle Türk dizilerinin Afganistan medyasında en yüksek yerleri elde etmiş olduğu, ayrıca da birçok TV kanalında Türk dizilerinin yayınlandığı ve toplum tarafından ilgiyle izlendiği bilinmektedir.

## **BÖLÜM II**

### **EĞİTİM SİSTEMİ**

#### **2.1 AFGANİSTAN'IN SİYASİ TARİHİ**

Bir ülke ve bir toplumun gelişme ve ilerlemesi doğrudan doğruya ülke ve toplumun eğitim sistemi ile alakalıdır. Zira bir ülkede eğitim sistemi iyi ve çağın teknolojisi ile paralel bir şekilde ilerliyorsa muhakkak o ülke ve toplumun yaşamı ve geliri çok asude ve yüksektir. İnsanlık bünyesinde ortaya çıkan her değişim, muhakkak hem olumlu hem de olumsuz bazı etkileri de beraberinde getirmektedir. 21. yüzyılda, toplumların giderek artan bir sürat ile gerçekleşen değişimlerin olumsuz etkilerinden zarar görmemeleri yine eğitim sayesinde mümkün olacaktır.

Afganistan'daki eğitim sisteminden bahsedilecek olunursa öncelikle bu ülkenin siyasi tarihine göz atılması gerekmektedir. Kafkasya, Orta Doğu, Güney Asya ve Orta Asya'nın aralarında mühim bir stratejik konumda yer almış, 18. yy.'den 21. yy.'ye değin Afganistan ismiyle bilinmekte olan ülkenin 03.01. 2004 tarihinde kabul edilmiş olan son anayasa ile ismi Afganistan İslam Cumhuriyeti olarak değişmiştir (Dursun, 1999: 49). Ortaçağ'da Horasan ismiyle bilinen ülke son yıllara kadarsa Aryana ismiyle anılmıştır. Afganistan'ın, coğrafi konumu itibarıyla tam anlamıyla bir anahtar ülke özelliğine sahip olduğu söylenebilir.

Afganistan bulunduğu mühim coğrafi konumu sebebiyle pek çok devlet tarafından istilaya maruz kalmıştır. Daha önce de değinildiği üzere Afganistan, eski çağ dönemlerinden bu yana fütühatçı orduların uğrak yeri olmuştur. Afganistan milattan önce 500 yılında Pers hükümdarları arasında sayılan Dârâ ve Keyhüsrev'in ordularınca işgale uğramıştır. İran egemenliği altında 200 yıl kadar kalan ülke milattan önce 331 yılında Büyük İskender tarafından ele geçirilmiştir. Daha sonra bugün Belh olarak bilinen Bakhtra'da kurulmuş olan Yunan Bakhtriyan İmparatorluğu, milattan önce 250 yılından milattan sonra 50 yılına kadar ülkede

egemen olmuştur. Milattan sonra 50'de yılında Sakalar, Çin'den sürgün edilmeleri sonrasında Maverâünnehir üzerinden Afganistan'a gelmiş ve Afganistan'daki Bakhtriyan İmparatorluğu'nu sonlandırarak Afganistan'ı işgal etmişlerdir. Ülke milattan sonra 125-480 yıllarında ise Türk oldukları belirtilen Kuşanlarca istilaya uğramıştır.

Hükümdarları arasında en güçlü olanlarından Kanişka döneminde Kuşanlar (Kuşaniler), Afganistanla birlikte, güneyde Malva'dan doğuda Benares'e, kadar tüm Kuzey Hindistan bölgesini hâkimiyetlerine almış, inandıkları Budizm dinini de Orta Asya'nın iç kısımlarına kadar yaymışlardır (Feyyaz, 2002: 67). Kuşanlar'dan sonra Afganistan, milattan sonra 480 yılında Akhunlarca işgale uğramıştır. Akhunlar, Halaç Türkleri olarak da bilinmekte olup neredeyse yüzyıl kadar bu ülke üzerinde hâkimiyet kurmuşlardır. Afganistan'a İslamiyet'in gelmesi Hz. Osman'ın halifeliği döneminde Abdurrahman B. Semure'nin Basra Valisi tarafından bölgeye göndermesi ile başlar. Bu bölgede Arapların uzunca bir süre durmalarına karşın İslam dini hızlı bir şekilde yayılmasını sürdürmüştür (Saraya, 1988: 404). Arap orduları, milattan sonra 654'te Orta Asya sınırında bulunan Oxus ırmağına varmak amacı ile Afganistan'ı yerle bir etmiştir. Bu bölgeye de adalet ve eşitlik getirmeyi vadedip tüm bölgeyi çok hızlı bir şekilde etkisi altına almayı başaran yeni dinleri İslamiyet'i getirirler. İslamiyet'in Afganistan topraklarında yayılması ile beraber ülkede sırası ile Samani Devleti, Gazneli Devleti, Büyük Selçuklu Devleti, Harzemşah Devleti, Timur Devleti ve Babür Devleti gibi Müslüman Türk Devletleri egemen olmuşlardır. Gazneli Mahmud döneminde bu ülke, tarihinin en şanlı devrini sürmüştür. 10. yy'nin birinci çeyreğine kadar Gaznelilerin egemenliğinde bulunan Afganistan, Gazneli Devleti'nden sonra Gazne ile Herat arasındaki dağlık bölgede bulunan Firuz-Küh'te yaşamakta olan Gûrilerin egemenliği altına girer (MEB, 1946:174). Gûrilerin de parçalanması ile beraber 1214'te ortaya Harzemşah Devleti çıkmış ancak Harzemşah Devletinin ülkedeki egemenliği oldukça kısa sürmüştür.

1220'de Afganistan Moğollar tarafından istilâya uğramış ve 1483 yılına değin Moğolların hükümranlığında kalmıştır. Timur, 1483'te Moğol İmparatorluğunu sona erdirmiştir. Bu ülke 1404'te Timur'un ölümü sonrasında, Safeviler ve Timuroğulları tarafından paylaşılmıştır. 1507 yılında Babur shaybanı Timurun torunu Afganistan'ı hâkimiyetine alarak devletin merkezini Afganistan olarak belirlemiş ve Sonraları Hindistan'a kaymıştır. Hindistan'ın devletin merkezi olması sonucunda kuzey

batıdan Safeviler, kuzeyden de Özbek Türkleri Afganistan topraklarına katılmıştır. Babür Devleti'nin 18. yy.'de gitgide zayıflaması üzerinde Afgan kabileleri özgür biçimde hareket etmeye başlarlar.

Sonraki süreçte kabilelerin başlarına buyruk davranmaları iç karışıklıkların daha da artmasına neden olmuştur. Nadir Şah'ın himayesinde bulunan Türkmen Ordusu, bu karışıklık ortamında İran ve Afganistan'ı hâkimiyeti altına almış, Hindistan'da bulunan Babür Devleti'ni de vergi altına almıştır. 1744 yılında Nadir Şah'ın suikasta maruz kalması neticesinde oğlu Ahmet Şah onun yerine geçmiştir. 1744'te Afganistan, bağımsızlığını tarihe yazdırmış, ülkenin ismi o tarihten itibaren de Afganistan olarak anılır olmuştur. 1772'de Ahmet Şah'ın ölümü sonrasında oğlu Timur Şah onun yerine geçmiştir. Devletin başşehri 1775 yılında Kandahar'dan halende başkent olmayı sürdüren Kabil'e taşınmıştır. 1793'te Timur Şah'ın vefatı sonrasında onun yerine oğlu Zaman Şah geçmiştir. Zaman Şah'ın Afganistan'daki 7 senelik iktidarlık dönemi içerisinde yaşanan iç karışıklıklar hanedanın yıkılmasına neden olmuştur. Afganistan'da devam eden söz konusu iç karışıklık halinden faydalanan ve Zaman Şah'ın kardeşi olan Mahmut Şah 1799 yılında Zaman Şah'ı iktidardan uzaklaştırarak onun yerine iktidara geçmiştir. Kısa bir süre sonra da dayısı 1803 yılında Mahmut Şah'ı hapse atırıp idareyi ele geçirmiştir.

Sonraki süreçte Hindistan'a sığınma zorunluluğunda kalan Şah Şûca 1839'da İngilizler ile tekrardan geriye dönmüştür. Afganistan böylece ilk defa İngilizler tarafından işgale maruz kalmıştır. İngilizler tarafından desteklenmekte olan Şah Şûca 1826 yılına dek iktidarda kalmıştır. Dost Muhammed Han, 1826-1863 yılları arasında Şah Şûca'yı yenerek tahtı ele geçirmiştir (Roux 2001: 404-405). 1838 yılında Afganistan'ın batısı, Sihlerin de destek vermesiyle İngilizlerin egemenliğine girmiştir. İngiliz işgalinin Afganistan üzerindeki etkisi çok olumsuz olmuştur. Üç yıl devam eden mücadeleler sonrasında onlar Afganistan'dan çıkartılmıştır. Mezkûr direnişler neticesinde Afganistan devleti, eski gücüne hiç kavuşamamıştır. Dost Muhammed Han'ın 1863 yılında vefatı sonrasında oğullarından en büyüğü hükümdar olmuştur (S.1996.56/66).

Yeniliklere açık yönüyle bilinmekte olan Emanullah Han 1919 yılında yönetime geçmiştir. 1927-1928 yıllarında büyük bir gezi için ülke dışına çıkan Emanullah Han, Avrupa, Türkiye ve İran ülkelerini gezmiştir. Bahse konu gezi sonucunda edindiği izlenimler ile Afganistan'da köklü bir devrim gerçekleştirmeyi planlamışken halkın

tepkisi sonucunda 1919 yılında çıkan isyan neticesinde Hindistan'a kaçırmıştır. İnyetullah Han da üç gün sonra aynı şekilde kaçmak durumunda kalmıştır.

Boş kalan tahta Beççe Sakau oturmuş ise de iç karışıklıkları bastıramaması nedeniyle tahta bu defa N. Şah geçmiştir. 1933 yılında onun katl edilmesi sonucunda oğlu Zahir Şah tahta çıkmıştır. Onun tahta olduğu dönemde Afganistan tarafsız bir siyaset izleme yolunu benimsemiştir.

Afganistan bu duruşunu 2. Cihan Harbi sürecinde de devam ettirmiştir. Pakistan'ın 1947 yılında Hindistan'dan ayrılması ile birlikte Hayber Geçidi hususunda Pakistan ve Afganistan anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Pakistan'ın İngilizlerden güçlü ve modern silahlar alarak İngilizlerce desteklenmesi Afganistan'ı Ruslara yakınlaştırmış ve onlarla dostluk kurma mecburiyetinde bırakmıştır. Rusya ve Afganistan 1954-1961 yılları arasında karşılıklı gerçekleşen ziyaretler neticesinde kültürel ve ekonomik sözleşmeler imzalamışlardır. Rusya'nın yayılcı siyasetinden bazı mücahitler rahatsız olmuştur. Muhafazakâr halkın Ruslara yönelik isyanları sürmüş ve Karmal'a direnen halkın önünü almayı bahane eden Rus ordusu 1979 yılında Afganistan'a girmiştir. Bu sırada Sovyetler Birliği Bayrağına benzeyen kırmızı bir bayrak benimsenerek Afganistan Bayrağı'nın yerini almış ve ülkenin ismi de Afganistan Demokratik Cumhuriyeti şeklinde değiştirilmiştir. Afganistan'ın Rus ordusu tarafından işgal edilmesi üzerine, halk direnişini artırmış ve Hizb-i İslâmî adındaki ilk cihat örgütü kurulmuştur. Amerika'nın da arka çıktığı bu direniş karşısında başarı gösteremeyen Sovyet Rusyası, 1986 yılında Afganistan'ın devlet başkanlığına Muhammed Necibullah'ı getirmiştir. Sovyet taraftarı bir siyaset benimseyen Necibullah da mücahit grupları teslim olmaya davet etmiştir. Ancak mücahit gruplar Necibullah ve Ruslara karşı Pakistan üzerinden Amerika'dan para ve silah yardımı almak suretiyle direnişlerini sürdürmüşlerdir.

Mücahit gruplara karşı 10 yıl süreyle savaştan Sovyet ordusu bu savaş nedeniyle ağır kayıplar vermiştir. Nihayetinde de 1989'da Afganistan'dan çekilmek durumunda kalmıştır. Afganistan, Necibullah'ın başkanlık görevinden el çekmesiyle mücahit grupların eline geçmiştir. Mücahitler tarafından kurulan şûra kararı ile 1992 yılında geçici olarak Sıbgatullah Mücedidi devlet yönetiminin başına geçmiştir.

Afganistan halkı bakımından bu dönem görece olarak huzur ve refah içerisinde geçmiştir. Şûrada alınan karar uyarınca Burhanettin Rabbani, Sıbgatullah'tan sonraki bir yıl devlet yönetiminin başına geçmiş ve sonrasında da seçime gidilmiştir.

Burhanettin Rabbani, Başbakan olarak Gülbuddin Hikmetyar'ı görevlendirmiştir. Herkes Afganistan'da seçimin yapılmasını beklediği bir sırada mücahit grupların kendi aralarındaki uyuşmazlıklar, kanlı bir iç çatışmaya dönüşmüştür.

Bu iç çatışma neticesinde ülkede bölgesel nitelikte yönetimler oluşmuştur (Saray, 1997:272). Mücahit gruplar aralarında mücadele etmeyi sürdürürken 1994 yılında önceden Pakistan medreselerinde eğitilmiş olan ve kendini Taliban diye niteleyen bir grup, Kandahar'da örgütlenmeye başlamıştır. 1996'da Şah Mesud'dan Kâbil'i almayı başaran Taliban, ülkedeki diğer bölgelerde de hızla egemenliğini kurmuştur. Rabbani hükümetine destek veren General Abdürreşit Dostum ve Şah Mesud Taliban güçlerine karşı mücadelede bulunmak zorunluluğu içerisinde kalmışlardır. Ancak General Dostum, Hazaraların desteğini alarak, Taliban'ı kuzey bölgesinden çıkarmayı başarmıştır. Bununla birlikte 1998'in sonlarında yeniden Taliban'ın hâkimiyetine giren kuzey bölgesi, 2001 yılı Eylül ayına değin Taliban'ın egemenliği altında kalmıştır. Terörü bahane eden Amerika, 2001'de Afganistan'ı işgal etmiştir.

Afganistan'da yaşayan toplumun etnik yapısı şöyle ifade edilmektedir: Peştunlar, Tacikler, Özbekler, Türkmenler, Hazaralar, Aymaklar, Afşarlar, Karlıklar, Kazaklar, Kırgızlar ve başkalar.

- Peştunlar: Afganistan halkının%40 oluşturmakta olup değer yapılar içinde sayı itibariyle en fazla olanıdır. Nüfuslarının 12-13 milyon civarında olduğu değerlendirilmektedir. Afgan olarak da bilinmekte olan Peştunlar hakkında etnik kökenleri bakımından pek çok fikirleri sürülmüştür. İsrail'in kayıp kabilelerinden birisi olduğu ve ata yurtları olan Süleyman Dağları'ndan Batıya göçtükleri ileri sürülen farklı fikirler içinde en fazla itibar edilenleridir. Peştunlar, kendi içerisinde Abdalî, Galzacaî ve Koçiler gibi farklı üç gruba ayrılmakta olup kuzeyden gelen "Halaç" Türkleriyle karışmak suretiyle günümüzdeki Afganları oluşturmuşlardır.
- Tacikler: Afganistan halkının %25'ini oluşturmakta olan Tacikler, ülkedeki en büyük ikinci etnik gruptur. Farsça konuşan kişi anlamında Farsevan olarak da bilinirler. Ülkenin farklı yörelerine dağılmış olmalarıyla beraber, yoğun şekilde Kapisa, Bedahşan, Gazne, Herat, Kâbil ve Parvan gibi şehirlerde yaşarlar.

Asılları İnan olmasına karşın, Afganistan'daki Taciklerin %99'u Sünni mezhebine bağlıdır. Farklı bir Farsça kolu olan Deri Farsçasını konuşurlar. Deri Farsçası, ülkede kabul edilen ikinci resmî dildir.

- Özbekler: Üç milyon civarındaki nüfusuyla Afganistan'daki Türk boyları içerisinde sayıca en yoğun olanıdır. Öteki Türk boyları gibi Özbekler de Afganistan'ın kuzeyindeki Güney Türkistan bölgesinde yoğun şekilde yaşarlar. Tarihî kaynaklarda, Afgan Özbeklerinin yüzyıllardır bu coğrafi alanda yaşadıkları belirtmekte ise de Sovyetlerin Orta Asya Hanlıklarını işgal ettiği süreçte bölgeye yerleştirildikleri de ileri sürülmektedir. Afganistan'daki Özbekler, Bedahşan, Bağlan, Cevzican, Faryab, Kâbil, Kunduz, Samangan, Saripol ve Tahar şehirlerinde yaşarlar. Kâbil'de ticaret ile uğraşmakta olan Özbekler, genel olarak hayvancılık ve tarımla uğraşırlar.
- Türkmenler: Afganistan nüfusunu oluşturmakta olan Türk boyları içerisinde biri olan Özbeklerden sonra sayıca en fazla olanı Afganistan Türkmenleri olarak bilinir. Afgan Türkmenleri, hayvancılık ve tarımla uğraşmakta olup üretmiş oldukları halılar sayesinde Afganistan ticari yaşamına önemli katkıda bulunmaktadır. Ülkenin düşük yatırım yapıldığı bölgesinde hayatlarını sürdürmelerine karşın ticari yaşama sağladıkları katkıları göz ardı edilemez niteliktedir.
- Hazaralar: Hazaraların Türk aslından geldiklerini sürülmekte olup Afganistan halkının yaklaşık %10'unu oluşturdukları bilinmektedir. Hazaralar, Afganistan'ın merkezinde, dağlık kısımlarda yaşamaktadırlar. Yoğun olarak yaşadıkları şehirler Belh, Bamyan, Gazni ve Kâbil'dir. Hazaralar, Farsçanın "Hazaregi" lehçesiyle konuşurlar. Hazaraların Şii mezhebine mensup olmaları diğer etnik yapılardan ayrıldığı diğer bir özellikleridir. Hazaralar tarım ve hayvancılık ile geçimlerini sağlamakta olup Afganistan'ın verimi en düşük kısımlarında yaşamlarına devam etmektedirler. Peştunlarda olduğu gibi Hazaralar da kendi içlerinde boylara ayrılmaktadırlar.
- Aymaklar: Afganistan nüfusunun yaklaşık %4'ünü oluşturdukları biliniyor. "Aymak" sözcüğü, "oymak" kelimesine karşılık gelmektedir. Farsça ve Özbekçe konuşmakta olan Aymaklar'ın yaklaşık %99'u Sünni mezhebindedir.



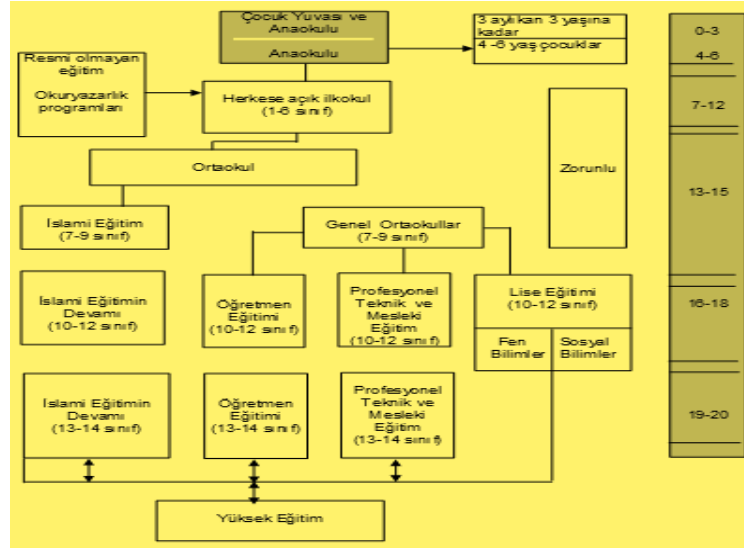
Aymaklar'ın en önemli boyları Hazara Aymakları, Taymanîler, Firozkohiler, Timurîler ve Çaraymak'tır. Uzun süre boyunca göçebe yaşam stilini benimsemiş olmalarına karşın bugün tamamına yakını yerleşik hayat sürmektedir.

- Afşarlar/Kızılbaşlar: Afşarlar, Afganistan halkını oluşturmakta olan Türk boylarından birisidir. Afganistan Afşarlarının sayılarına ilişkin veriler birbiriyle uyuşmamakla beraber, 30 bin – 400 bin civarında değiştiği görülmektedir. Çoğu Afganistan Afşarları millî kimliklerini koruyamamış vaziyettedir. Andhoy, Herat ve Kâbil'de yoğun biçimde yaşamakta olan Afşarlar, Deri Farsçası ve Peştü'nca konuşmaktadırlar. Afşarlar umumiyetle ticaretle uğraşırlar.
- Karlıklar: Bu memlekete yaşamakta olup nüfusu yaklaşık 25 bin civarındadır. Faryab, Samangan, Kunduz ve Tahar şehirlerinde yaşarlar. Günümüzde Özbekçeyi en iyi konuşmakta olan Türk topluluğu olma özellikleriyle de bilinmektedirler.
- Kazaklar: Bağlan, Bedahşan, Belh, Cevzican, Faryab, Kunduz, Samangan, Tahar ve Saripul şehirlerinde yaşamakta olan Kazakların 100 bin civarında nüfusa sahip oldukları değerlendirilmektedir. Özbek Türkçesine benzeyen bir Kazakçayı konuşmaktadırlar. Kazakistan'ın kendi nüfus sayısını artırmak amacıyla izlemiş olduğu politika neticesinde pek çok Kazak, Afganistan'dan ayrılarak Kazakistan'a göçmüşlerdir.
- Kırgızlar: Afganistan içerisinde yoğun biçimde yaşayan Kırgızlar, daha çok Bedahşan'ın Vahan etrafında yaşarlar. Samangan ve Kunduz'da yaşamakta olanları ile beraber sayı bakımından oldukça azdırlar. Ülke genelinde 100 bin civarında nüfusa haiz oldukları tahmin edilen Kırgızlar, tarım ve hayvancılıkla uğraşırlar. Afganistan'da buraya kadar özet şekilde bahsettiğimiz etnik yapıların dışında Belüçi, Paşai, Nuristani, Arap ve Gujjarlar adlarında birçok küçük etnik yapıda bulunmaktadır.

## 2.2 AFGANİSTAN'DA EĞİTİM SİSTEMİ

Afganistan eğitim sistemi ülkenin ihtiyacı olan nitelikli yetişmiş bireyleri eğitme konusunda dünya üzerinde zorluklar yaşayan ülkelerden birisidir. Zira Afganistan

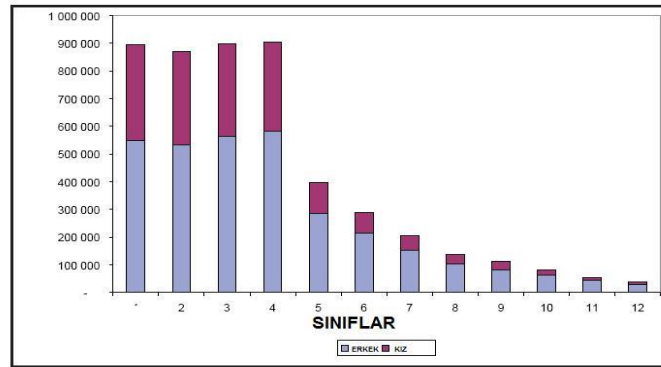
dünyanın en fakir ülkelerinden birisi olduğu gibi aynı zamanda en düşük eğitim seviyesine haiz ülkelerindendir.



Şekil 1. Afganistan'da Eğitim Sistemi Akış Şeması (Maarif, 2003: 14).

Afganistan'da yüksek eğitim süreci dışında resmi eğitim kurumlarındaki genel eğitim 1985'te 11 yıla ve 1990'da 12 yıla çıkarılmıştır. Afganistan'da eğitim kademeleri ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim olmak üzere üç kademeli şekildedir. İlköğretim altı yıldır. Ortaöğretim ise iki kademelidir. Bunlardan, 7-9'ncü sınıfları kapsayan birinci kısım Şekil 2'de, 2005 yılında sınıflarda öğrenim gören öğrenci sayıları ile birlikte gösterilmiştir.

Şekil 2'de görüleceği gibi okulların ilk dört sınıfına giden talebe sayısı o yaş grubunda bulunan çocuk sayısından çoktur.



Şekil 2. 2005 Yılında Sınıf Bazında Okullarda Öğrenim Gören Öğrenci Sayıları (Ministry of Education, 2007: 28).

Orta öğretimin ikinci kademesini 10-12'nci sınıfları içerenlise eğitimi oluşturur. Özetle Afganistan eğitim sistemi 6+3+3 formatına göre biçimlendirilmiştir. İlköğretimin zorunlu hale getirilmesiyle birlikte artık ilköğretim diplomasını almayı talep eden bir öğrencinin 6+3 olmak üzere toplamda 9 yıllık eğitimi tamamlaması gerekmektedir. Afganistan'da yüksek eğitime dair kurulan ilk kurum Kabil'de 1932 yılında kurulan tıp fakültesidir. Bu fakülte Türkiye'de eğitim almış olan Rıfkı Kamil ile o dönemdeki lider Nadir Şah'ın gayretleri sonucunda kurulabilmiştir.

Aynı zamanda Dr. Rıfkı Kamil'in Tıp Fakültesinin başına da getirildiği görülmektedir. 1946 yılına değin kurulan fakülteler Eğitim Bakanlığına bağlı biçimde faaliyette bulunmuş olmalarına karşın bu tarihte Kabil Üniversitesi bünyesinde özerk bir konuma kavuşturulmuşlardır.

### **2.2.1 Afganistan'da En Çok Kullanılan Yabancı Diller**

- Arapça: Bu dil, Arap esareti ve Afganistanlıların dinlerine olan bağlılıklarından ötürü, yoğun şekilde kullanılır. Arapça kelimelerin Afganistan'daki resmî kurumlarda kullanılmasına ilişkin herhangi bir yaptırım bulunmamaktadır. Arapça öğretimi, resmî okulların yanı sıra üniversitelerde de mevcuttur.
- İngilizce: Afganistan'da konuşulan yabancı diller arasında yoğun şekilde konuşulmakta olan dil İngilizcedir. Pek çok bakanlık ve devlet kurumuna ait yazılı basın açıklaması İngilizce yapılmaktadır. Kimi devlet kurumlarına ait internet siteleri dahi İngilizce dilindedir. Bu dile ait sözcüklerinin kullanılmasına dair herhangi bir yaptırım bulunmamaktadır. Öğrencilere resmî ve özel okullar ile üniversitelerde İngilizce dili öğretilmektedir (Saeedi, 2013).
- Türkçe: Afganistan'da yabancı diller sırasında yer alan Türkçe yıllardır bu ülkede üniversite, okullar ve özel kurumlar tarafından eğitimi verilen bir dildir. Türkçe Afganistan başkenti kabil dâhil yoğunlukla kuzey Afganistan'da öğrenilmekte olup çok ileri seviyede Türkçe okunmak ve öğrenilmek istenmektedir. Aynı zamanda Türk dizileri ve filmleri de çoğunlukla bu bölge ve Afganistan Türk toplumu arasında izlenilmektedir.

- Hintçe: Hintçeden Afganistan dillerine gelen pek çok kelime bulunmaktadır. Bu kelimeler Afgan kültürü ve diline o derece girmiştir ki kimse bu sözcüklerin yabancı dillerden türediğini düşünmemektedir.

Afganistanın sanısınemayı Hint filmleri ile tanımış olup bu vesileyle pek çok Afgan Hindistan'a gitmeksizin ve Hint dili eğitimi görmeksizin Hint dilini konuşabilip yazabilme yeteneğine sahip olmuştur. Afganistan'da görev yapan hükümetler geçmişte de günümüzde de Hint diline ait kelimelerin kullanılmasına ilişkin herhangi bir yasak koyma yolunu benimsemiştir.(Saeedi, 2013).

- Fransızca: Fransızcanın etkisi Afganistan'da öteki dillere nazaran oldukça düşüktür. Bu dil kısıtlı miktardaki üniversitede ve kimi okullarda öğretilir. Afganistan'da en fazla kullanılmakta olan Fransızca sözcükler; ajans, kabine, komutan, kültür, lisans, organ, pantolon, parlamento vb. şeklinde sıralanabilir (Saeedi, 2013).

## 2.3 AFGANİSTAN'DA DİL ÖĞRETİMİ

Afganistan genelinde konuşulmakta olan 30'dan fazla dilin bulunduğu bilinmektedir. Genel olarak Afganistan'da en çok konuşulmakta olan diller ve yüzdeleri şu şekilde sıralanmaktadır: %50 Derice (bir tür Afganistan Farsçası), %35 Peştuca, %11 Türkçe ve bunların haricinde %4 oranında 30 küçük dil kullanılır.

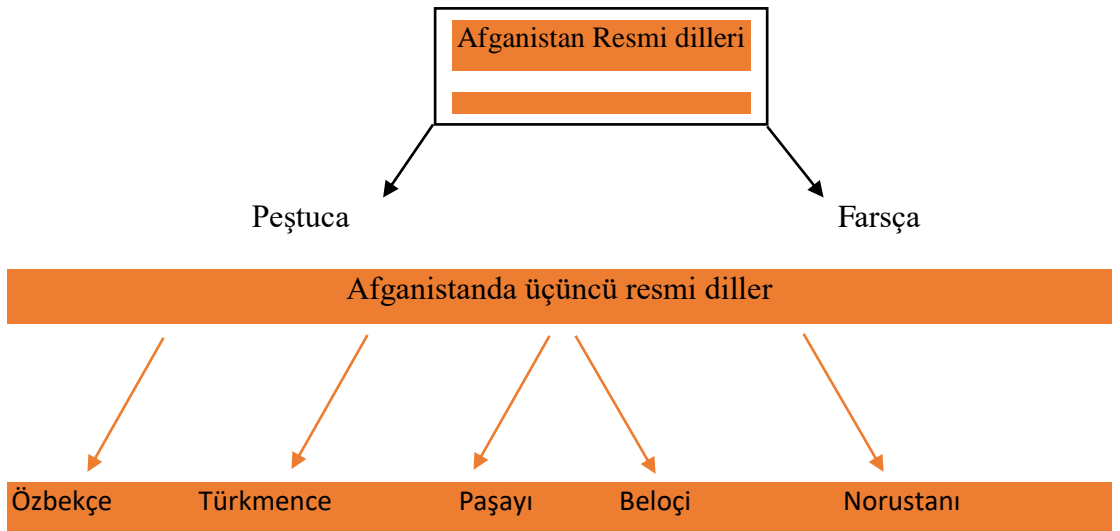
Türkçe olarak isimlendirilen grupta Türkmen ve Özbek dilleri bulunmaktadır. Afgan Anayasasının birinci bölümünün 16.maddesinde Derice ve Peştuca, Afganistan devletinin resmi dilleri olarak yerlerini almaktadır. Ancak ülke halkının kimi bölgelerde çoğunlukla konuştıkları bölgesel diller olan Beluçi dili, Nuristani dili, Özbekçe, Pamirce, Peşayice ve Türkmençe yoğun biçimde konuşulan bölgeler bakımından üçüncü resmi dil olarak kabul edilir (Afganistan Anayasası, 2003).

## 2.4 AFGANİSTAN'DA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ

Türkçe, Afganistan'ın tüm halkları bakımından ülkedeki en geniş alana yayılmış yabancı dil niteliğini taşımaktadır. Dolayısıyla Türkçe, iki ülke arasında 1920'li yıllardan itibaren devam edegelen siyasal, kültürel, millî dostluk ve kardeşlik bağlarını güçlendirip köprü görevi görebilmektedir.

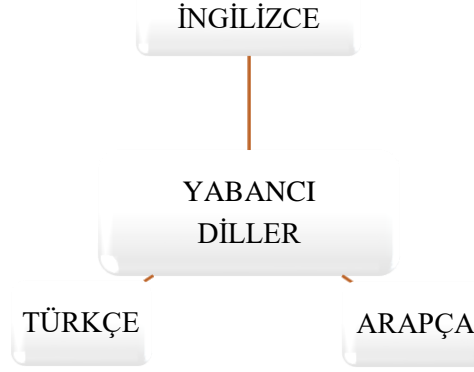
Afganistan'da Türkçe eğitimi çok da basit değildir. Bu hususta Türkçe eğitimcilerin büyük bir hassasiyetle çalışıp Türkçe eğitimi aracılığıyla Afganistan'a aydınlık, birlik ve barışı armağan etmeleri gerekmektedir. Anlaşıldığı üzere 19. Yüzyılda temeli atılan Afganistan Maarifinin ilk resmî adımları, devletler arasındaki politikalar esasında Türkiye tarafından görevlendirilen bilim ve iş adamlarının yardımlarıyla atılmıştır. Askerî ve idari alanlarda başlanmış olan eğitim işlerinin başında Türk eğitim, hukuk, tıp ve teknik bilim adamları yer almışlardır. Ama ne yazık ki Türkçe eğitimi konusunda pek ciddiyle çalışılmamıştır.

Afganistan'daki Türkçe ve Türkoloji'nin tarihi bakımından mühim olduğu değerlendirilebilecek gelişmelerden biri 1985'te Kabil Devlet Üniversitesinde Özbek Dili ve Edebiyatı bölümünün açılmasıdır. Bu tarihten beri Afganistan Türklerinin yoğun şekilde yaşadıkları bölge Güney Türkistan, Kuzey Afganistan olarak anılır olmuştur. Daha sonraları ilköğretim seviyesinde Türkmençe ve Özbekçe eğitim vermekte olan ilkokullarında açıldığı görülmektedir.



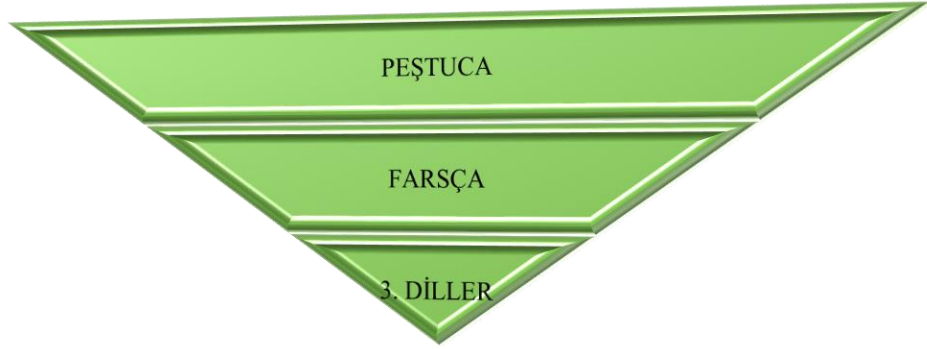
Şekil 3. Afganistan'da Üçüncü Resmi Diller

## Üniversitelerde Yabancı Eğitim Dilleri



Şekil 4. Üniversitelerde Yabancı Eğitim Dilleri

## Afganistan Okullarında Eğitim Dili



Şekil 5. Afganistan Okullarında Eğitim Dili

## Üniversitede Eğitim Dilleri



Şekil 6. Üniversitede Eğitim Dilleri

## 2.5 AFGANİSTAN'DA TÜRKÇE EĞİTİMİ

Afganistan'da Türkçe eğitiminin tarihsel devri kısaca şöyle beyan edilmiştir. Afganistan'da Türk dili eğitimini ilk olarak Ali Şir Nevâî başlatmıştır. Onun döneminden günümüze değin bazı yazar ve şairler; tabiat, aşk, ahlak, vatan sevgisi, birlik ve beraberlik hislerini dile getirmiş olup Nevai, Çağatay Türkçesiyle yazılan Muhakemetül- Lugateyn isimli eserde Türk dilinin Fars dilinden üstün olduğu inancını dile getirmiş ve bu yöndeki iddiasını savunmuştur.

Ali Şir Nevai, söz konusu eserinde Türkçe ve Farsçanın kıyaslamasını söz varlığından örnekler vererek yaparken Farsça'dan üstün olduğunu ispatlamaya çalışmış kendi dilini Türkî, Türkçe şeklinde dile getirmiştir. Hususiyle Türk dilinin fiil zenginliği ve hayvan isimleri açısından Fars dilinden daha üstün olduğunu göstermiştir. Nevai bahse konu eserinde yer yüzünde konuşulan başlıca dilleri Türkçe, Farsça, Arapça ve Hintçe olarak saymaktadır.

Pek çok Çağatayca sözcüğün üç, dört veya daha çok manası olmakla birlikte Nevai'nin iddiasına göre Farsçada esneklik bulunmamaktadır. Türk lehçelerinde "içmek" anlamını taşımakta olan üç tane sözcük olmasına karşın mezkûr dil'de fakat bir sözcük bulunmaktadır.

Bu eserin yazılmasında etkili olan mühim bir neden, Farsça kullanımının o dönemdeki Türk aydınlar arasında genel bir özenti halini almış olmasıydı. Çünkü Farsça, şiir yazmak için uygun bir dil olma özelliği nedeniyle o dönemde oldukça rağbet görmekteydi. Devlet adamlığının yanı sıra üretken bir yazar olması nedeniyle de isminden söz ettiren Nevâî'nin eserleri şunlardır: Bedâvi'u'l-Vasat, Dastân-ı Şeyh San'ân, Fevâid'ül-Kiber, Farsça Divan, Garâibü's Sıgar, Hâlât-ı Pehlevan Muhammed, Hamsetü'l-Mütehayyirîn, Ferhad ü Şirin, Çihil Hadis, Hayretü'l-Ebrar, Mecnun u Leylî, Vakfiyye, Sedd-i İskenderî, Seb'a-i Seyyare, Nevâdir'uş-Şebâb, Nazmü'l-Cevâhir, Tarih-i Müluk- ı Acem, Tarihi Enbiya ve Hükemâ, Risâle-i Muammâ, Münşe'ât, Lisanü't-Tayr, Nesâim'ül-Muhabbe Min Şemâimi'l-Fütüvve, Mahbûbu'l-Kulûb, Sirâcü'l-Müslimîn, Muhakemetü'l-Lugateyn, Mîzân'ül-Evzân, Münâcât, Vakfiyye.

Her ne kadar Afganistan Türkleri kültürlerini ve dillerini yazılı şekilde ifade edememekte iseler bile sözlü şekilde korumuşlar ve sözlü edebiyatlarını canlı tuta

bilmişlerdir. Türk dilinin temelleri Afganistan'da oldukça eski tarihlere dayanmakta ise de günümüz Türkiye Türkçesinin varlığı 20. yy.'de ortaya çıkmış durumdadır. Mustafa Kemal Atatürk zamanında temelleri atılan ilişkilerle birlikte Türkiye'den Afganistan'a bilim insanları gitmiştir. Bunlar hukuk, ziraat, tıp vb. alanlarda ihtisas sahibi olmalarına karşın Afganistan halkına Türkçe eğitimde vermişlerdir.

1982. yıl kabil'de Türkiye büyükelçiliği yardımıyla Türkçe kurs açılmıştır. Toplamda 15 veya 19 öğrencisi bulunan kursun ömrü çok uzun olmamıştır. Nitekim birkaç ay sonrasında da kapanmıştır.

Kabil Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesi Türkoloji bölümü ise 1983'te "Özbek Dili ve Edebiyatı Bölümü" ismi ile açılmıştır. Bu bölüm başlangıçta az sayılı hoca ile faaliyete başlamış olsada ilk dönem mezun olan öğrencilerinden kadro oluşturarak devami getirilmiştir. Mezkûr bölüme gelen öğrencilerin çoğu Özbek ve Türkmen gençleri olduğu söyleniyor.

Bu bölümden 13 kişi 1987 yılında lisans eğitimlerini tamamlayarak mezun olmuştur. O gruptan ikinci ve birinci derecede yüksek puanlarla mezun olanlar bölüm kadrosuna dâhil edilmişlerdir. (Hayri, 2007).

Afganistan'da Taliban rejiminin yıkılması sonrasında Türkçe eğitim faaliyetleri tekrardan başlamıştır. 2003 yılında Kabil Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü açılmış olup o yıl 32 öğrencisi ile eğitim hayatına başlamıştır. Bu bölümüde dünya standartlarına uygun ders planı aşağıda gösterildiği şekildedir:

- Sınıf Ders Programı: Yazma, Okuma, Konuşma, Dinleme, Bilgisayar, Dil Bilgisi, Derice, Sakafat, Afganistan Tarih, İngilizce.
- Sınıf Ders Programı: Okuma, Yazma, Konuşma, Dinleme, Halk Edebiyatı, Dil Bilgisi, Sakafat, Psikoloji, Peştuca.
- Sınıf Ders Programı: Yeni Türk Edebiyatı, Çağatay Dili, Eski Türk Edebiyatı, Dil Bilgisi, Türk Lehçeleri, Dünya Edebiyatı, Edebiyat Tarihi, Sakafat, Kompozisyon.
- Sınıf Programı: Eski Türk Edebiyatı, Yeni Türk Edebiyatı, Türk Dili Tarihi, Öğretim Metodu, Batı Türkçesi, Çağatay Edebiyatı, Tez Yazım Yönetimi, Sakafat, Tercüme.



2003-2004 eğitim yılının ikinci yarısından başlayarak TİKA katkısı ve aracılığıyla söz konusu bölüme ders verme ihtiyacını karşılamak üzere her bir akademik yıl için Afganistan takvimi ile ikişer dönemlik süreçte Türkiye’den öğretmenler gönderilmiştir. Belirlenen silsile çerçevesinde 2013’e kadar eğitici görevlendirmesi TİKA tarafından gerçekleştirilmiştir. Öğrenci miktarının giderek artması üzerine TİKA tarafından yeni bir bina inşa ettirilmiştir. 2013 yılında bu bina içerisinde Yunus Emre Türk Kültür Merkezi de faaliyete geçirilmiştir. Türkoloji bölümü öğrencilerine ve bölüm dışında kalan öğrencilere bu merkez bünyesinde Türkçe eğitimi verilmeye başlanmıştır. Bu şekilde, Afganistan’da Türk kültürü ve dilinin daha fazla bilinmesine de katkı sunulmuştur.

Kritik jeostratejik ve jeopolitik konuma sahipolan Afganistan, bu özelliği nedeniyle“Eski Kültürlerin Kavşağı” olarak adlandırılmaktadır. Bu nedenle tarihsel süreçte onlarca medeniyeti topraklarında barındırmış olan Afganistan, kültür seviyesi ileri olan ülkedir. Afganistan’da Tacikler, Peştunlar, Türkmenler, Kazaklar, Özbekler, Kırgızlar, Beluçlar, Nüristaniler ve Aymaklar gibi pek çok kavim yaşamlarına devam etmektedir. Afganistan Anayasası bu halkların dillerini muhafaza etmek amacıyla yeniden düzenlemeye konu edilmiştir. Bununla birlikte Afganistan’ın içerisinde bulunduğu vaziyet nedeniyle anayasal düzen işletilememektedir. Ancak öteki milliyetlerin dilleri için devam eden çalışmaların aksine Afganistan’ın içinde bulunmakta olduğu karmaşık duruma rağmen Türkçe öğretimi için yerine getirilen faaliyetler son derece dikkat çekicidir. Türkiye, TİKA aracılığıyla Afganistan’ı tekrar yapılandırmak amacıyla yapılan çalışmaları devam ettirmekte; Yunus Emre Enstitüsü vasıtasıyla da kültürel çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda Afganistan’ın bugünkü vaziyeti ve Türkçe öğretimi için yerine getirilen çalışmalar göz önüne alındığında aşağıda önermekte olduğumuz noktaların önem verilmesi Afganistan’daki Türkçe öğretimini etkinleştirecek ve Afganistan Türklerinin dillerini ve kültürlerini korumalarına katkı sağlayacaktır. Bu önerilerin aşağıdaki şekilde sıralanması mümkündür:

- Kabil Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü 2003 yılında tekrar faaliyete başladı, yalnızca başkent ile sınırlı kalmayarak (Afganistan Türkleri bölgesi) üniversitelerinde de acil olarak açılmalıdır.
- Türkiye’den gönderilecek Türkoloji alanında yetişmiş akademisyenler aracılığı ile Kabil Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü kuvvetlendirilmelidir.

- Kabil Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde öğrenim görmekte olan öğrenciler bazı kurumlar aracılığıyla eğitimlerine Türkiye’de devam ettirilmeli ve Türk dili sahasında ülkelerine uzman olarak dönmelerinde yardımcı olunmalıdır.
- Eğitim ve öğretim açısından oldukça mahrum kalan yerlerde yaşayan Türk kökenli halkın, kendi dillerinde nitelikli bir eğitimden geçmelerini sağlamak üzere Türkiye tarafından gerekli destek sunulmalıdır.
- Afganistan’da yaşamakta olan Türkler, kendi dil ve edebiyatları gerçekleştirilen yapılan akademik çalışmalar hakkında bilgilendirilmelidir. Bu bağlamda hususiyile YTB üniversite eğitimi almak isteyen Afganistanlı Türk gençlere daha çok kontenjan tahsis etmelidir.
- TİKA ve Yunus Emre Enstitüsü gibi Afganistan’da aktif şekilde görev yapmakta olan kurumlar belirli uyum çerçevesinde çalışmalıdır.
- Türkoloji çalışmaları kapsamında hususiyile “Afganistan’da Türkoloji” araştırmaları için çok önem verilmesi sağlanmalıdır.
- Türk diline hizmet vermiş ve Afganistan’da yaşamış olan şair ve yazarların eserlerinin modern Türkçeye çevrilmesi sağlanmalıdır.

## **BÖLÜM III**

### **AFGANİSTAN'DA EĞİTİM VE TÜRKÇE**

Afganistan, resmî olarak bilinen adıyla Afganistan İslam Cumhuriyeti Orta Asya'da olan ve denize sınırı bulunmayan bir ülkedir

Afganistan Milli Eğitim Bakanlığı'nın İnternet sayfası verilerine göre Afganistan'da devlet üniversitelerinin sayısının 21, özel üniversitelerin sayısının ise 133 olduğu bilinmektedir.

#### **3.1 AFGANİSTAN ÜNİVERSİTELERİNDE TÜRKÇE ÖĞRETİMİ**

Kabil (Kabul) Üniversitesi, Afganistan'ın başkenti Kabil'de bulunmaktadır. 1931 yılında açılmış olup 1932 yılında eğitime başlamıştır. Afganistan'da ilk kez açılan ve faaliyete başlayan üniversite Kabil üniversitesidir. İlk açılışında Tıp, Hukuk ve Fen Bilimleri bölümleri bulunan üniversitede 1944 yılında Edebiyat bölümünde açılmıştır.

Edebiyat bölümünde yabancı dil olarak Almanca, İngilizce, Fransızca, Rusça vs. eğitim programına yer verilmiş, Türk dili de 2003'te müstakil bir bölüm olarak faaliyete başlamıştır. Türk Dili bölümü Kabil Üniversitesinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından ilk olarak kurulmuş, daha sonra ise Türk dili Afganistan'ın başka üniversitelerinin eğitim programında da yer almıştır.

##### **3.1.2 Kabil Üniversitesi'nde Türkçe**

Afganistan'da ilk kez açılan ve faaliyete başlayan üniversite Kabil üniversitesidir. İlk açılışında Tıp, Hukuk ve Fen Bilimleri bölümleri bulunan üniversitede 1944 yılında Edebiyat bölümünde açılmıştır. Edebiyat bölümünde yer alan Özbekçe 1982'de açılıp

öğrenci kabul etmiştir. Mezkûr bölüm 2003 yılında Türk Dili ve Edebiyatı olarak adlanmıştır.

Elbette Kabil Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat bölümünde Türkiye Cumhuriyeti'nin verdiği yardım ve destek bölümün yükselmesinde katkısı çok olmuştur.

Günümüzde Kabil Üniversitesi ve başka üniversitelerinde Türkçe bölümlerinde öğrenim almakta olan öğrenciler, başta Türk dili olarak Türk kültür ve tarihini esaslı şekilde öğrenmektedirler. Kabil Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün resmi açılışı düzenlenen törenle Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) Başkanı Dr. Serdar Çam tarafından yapılmıştır.

Selçuklu mimarisi özelliklerine uygun olarak inşa edilen bölüm binası toplam 2390 m<sup>2</sup> kapalı alana sahiptir. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde 6 adet derslik, 1 adet toplantı odası, 157 kişilik konferans salonu, 1 adet bilgisayar laboratuvarı, 1 adet dil laboratuvarı, kütüphane, 5 adet öğretmen odası, 3 adet çalışma odası ve dinlenme salonu bulunmaktadır. Bölümün tüm tefrişatı, binanın çevre düzenlemesi, asfalt bağlantı yolu ve otoparkı da TİKA tarafından yapılmıştır.

2013 yılında, 9'u erkek, 27'si kız olmak üzere toplam 36 Türk öğrenci Afganistan'a gelmiştir. Kız öğrencilerden 6'sı Kabil'e alışamayarak geri dönüş yapmış fakat yatılı okulda kalmaya devam eden 21 Türk kız öğrenci, aylarca devam eden eğitim sonunda Kabil ve Herat Üniversitelerinde eğitime başlamışlardır. Farsça, Peştuca ve Afganistan tarihi dersleri almakta olan bahse konu öğrenciler üniversitede İslam araştırmaları, Türkçe ve İngilizce derslerini almışlardır. 1930'lu yıllardan 1960'lı yıllara değin çok sayıda yabancı öğrenci Afganistan'da burslu okumuş olmakla birlikte bu Türk öğrenciler, son 10 yıldır yükseköğrenim amacıyla gelmiş ilk yabancı öğrencileri oluşturmaktadırlar.

### **3.1.3 Balkh Üniversitesi'nde Türkçe**

Balkh Üniversitesi 1986 yılında kurulmuş olup Afganistan'daki 3. büyük üniversitedir. Bu üniversitede toplam 15 fakülte (mühendislik, ekonomi, tarım, din, edebiyat, bilgisayar, gazetecilik, hukuk, kamu yönetimi, tıp, eğitim, ziraat, veterinerlik fakülteleri) mevcuttur. Bu fakültelerin dördü (ekonomi, edebiyat, hukuk, eğitim bölümü) ikinci öğretim olarak öğrenci kabul etmektedir. Üniversitenin ilk

açıldığı dönemde öğrenci sayısı 5500 olup daha sonra bu rakam yükselmiştir. Özbekçe-Türkçe bölümü Balkh Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde 1991 yılında açılmıştır.

İlk yıllarda öğrenciler bu bölümdeki eğitim sürelerini tamamladıktan sonra yüksek lisans yapmak amacıyla Türkiye'ye gelmekteydiler. Bu anlaşma Özbekçe-Türkçe bölümünün ilerlemesi ve öğrenci sayısının artmasını sağlamaktaydı. Ancak bir müddet sonra bu programın devamı gelmedi. Bununla birlikte öğrenciler hala YTB aracılığıyla ve kendi imkânlarıyla Türkiye'ye eğitim almak için gelmektedirler.

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Afganistan'daki Belh Üniversitesi'nin Özbekçe ve Türkmençe bölümleri için donanım desteğinde bulunmuştur. Bunun yanı sıra TİKA, Afganistan'ın eğitim alanına yönelik yardımlarına bir yenisini daha eklemiş olup bu kapsamda Mezar-ı Şerif ilindeki Belh Üniversitesi Özbekçe ve Türkmençe Bölümü Kütüphanesinin ve bölüm başkanına ait odanın tefrişini gerçekleştirmiştir. Kuzey bölgesinin en büyük üniversitesi olma özelliğine sahip Belh Üniversitesi'nde 450 öğrenci Türkmençe-Özbekçe bölümünde eğitim almaktadır.

#### **3.1.4 Cevizcan (jawzjan) Üniversitesi'nde Türkçe**

Cevizcan (Jawzjan) Üniversitesi 1994 yılında kurulmuş olup başlangıçta birkaç bölüm halinde eğitime başlamıştır. İlk başlarda öğrenci sayısı az olsa da kısa bir süre sonra öğrencilerin sayısı artmıştır. Cevizcan Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Özbekçe bölümü 2002 yılında faaliyete geçmiştir. 2013 yılında Türkoloji bölümü 2 derslik ve 3 öğretim elemanı ile faaliyete başlamıştır. Türkçe öğrenim seviyesi ise C1'e denktir (Başar, 2018). Halen Cevizcan Üniversitesi'nin Türkoloji bölümünde yüzlerce öğrenci eğitim almaktadır. Öğrenciler çoğunlukla Özbek ve Türkmenlerden oluşmaktadır. TİKA, Afganistan'ın kuzeyindeki Cevizcan Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı (Türkoloji) Bölümü'ne 8 derslikli yeni bina yaptırmıştır.

Üniversite kampüsünde 600 metrekarelik kapalı alana sahip bina, 7 derslik, idari odalar, bilgisayar laboratuvarı ve kütüphaneden oluşmaktadır. Söz konusu bina, Türkçe'nin yanı sıra Özbekçe ve Türkmençe bölümleriyle de hizmet vermektedir.

### **3.1.5 Bağlan Üniversitesi'nde Türkçe**

Bağlan Üniversitesi 1992 yılında kurulmuş olup 16 fakülte ve 2850 öğrenci ile öğretim faaliyetine başlamıştır. 2009 yılında Edebiyat Fakültesi'nde yer alan Özbekçe bölümü faaliyete geçirilerek öğrenci almaya başlamıştır. 4 derslik ve 5 öğretim elemanı ile Türkçe dili B1 seviyesine kadar öğretilmektedir. Kütüphane bulunmayan bölümde öğretmen eksikliği sorunu da yaşanmaktadır.

### **3.1.6 Takhar Üniversitesi'nde Türkçe**

Takhar Yükseköğretim Enstitüsü 1991 yılında Abdullah İbn Mesut adı altında inşa edilmiştir. 1994 yılında Mücahitler döneminde ise üniversite seviyesine yükseltilmiştir. Büyük bir arazi Afganistan Cumhurbaşkanı Kararnamesi ve yükseköğretim bakanlığı aracılığıyla Takhar Üniversitesine verilmiştir. 1997 yılının ortalarında bölgedeki siyasi ve askeri durumlardan dolayı akademik kurumlar kapatılmıştır. Aynı zamanda, Talqan şehri Taliban rejiminin iktidar yeri olmuştur. 2002 yılında geçici hükümetin kurulması sonrasında kadar yeniden dört fakülte (tarım, ilahiyat, eğitim ve edebiyat) bölümleri ile tekrar faaliyete başlamıştır. 2010 yılında, Mühendislik Fakültesi, 2012 yılında Ekonomi ve Hukuk Fakülteleri faaliyete geçmiştir. 2013 yılında Dil ve Edebiyat Fakültesi faaliyete geçmiş olup halen 569 öğrenci ile eğitime devam etmektedir.

### **3.1.7 Faryab Üniversitesi'nde Türkçe**

Faryab-Maimana yükseköğretim kurumu 1977. Yılında açılmış ve 2012 de Faryab üniversitesi olarak adlandırılmıştır, 6 fakülte ( Eğitim, Edebiyat, Ekonomi, Hukuk, Tarım ve ikinci öğretim) Toplam 4.500 öğrenci ile eğitim faaliyete başlayan Faryab üniversitesi birkaç sene sonra Edebiyat fakültesinde Özbekçe- Türkçe bölümünde yer vermiştir. Günümüzde Özbekçe- Türkçe bölümünden her yıl onlarca öğrenci mezun olmaktadır, bu bölümün öğretmenleri çoğunlukla Türkiye'de eğitim görmüş kişilerden ibarettir.

### **3.1.8 Sar-i-pul Üniversitesi'nde Türkçe**

Sar-i Pul Üniversitesi 2012 yılında açılarak ilk kez eğitim bilimleri ile faaliyete başlamıştır. Bir müddet sonra öğretmenlik, matematik ve fizik öğretim programlarına da yer verilmiştir. Öğretmenlik bölümünde Özbekçe-Türkçe de okutulmaktadır.

Bu bölüm ilk açıldığında öğrencilerinin sayısı çok az olup daha sonra Türkçeye ilgi duyan öğrencilerin sayısı artmıştır. Böylece bu bölümde daha fazla öğretmene ihtiyaç duyulmuştur. Şu anda ise bu bölümdeki öğrencilerin sayısı geçmişe nazaran artmış vaziyettedir.

2013 yılında, Enstitü tarafından yapılan bir ihtiyaç değerlendirmesi sonrasında, "Özbekçe-İngiliz Dili ve Edebiyatı" bölümleri de eklenmiştir. 2014 yılı itibariyle eğitim fakültesinin öğrencilerinin toplam sayısı 152 kişidir.

### **3.1.9 Badakhshan Üniversitesi'nde Türkçe**

Badakhshan Üniversitesi 1998 yılında ilk olarak Tıp Fakültesi ile faaliyete başlamıştır. Üniversite bünyesinde 2003 yılında Eğitim ve Öğretim Fakültesi de faaliyete geçmiş olup 2012 yılına kadar 4 bölümde hizmet vermiştir. 2015 yılından itibaren 8 bölümde öğrenci kabul etmeye başlamıştır. Eğitim Fakültesi'nde yer alan Özbekçe-Türkçe bölümü de öğrenci kontenjanı açarak bu bölüme öğrenci kabul etmiştir.

### **3.1.10 Badakhshan Üniversitesi'nin Bölümleri**

- Eğitim Fakültesi; Matematik, Kimya, Biyoloji, Fizik, Bilgisayar Bilimleri, İslam Bilim ve Kültürü bölümlerinden teşkil etmektedir.
- Edebiyat ve Beşeri Bilimler Fakültesi; Özbekçe – Türkçe Dil ve Edebiyatı, Deri Fars Dili ve Edebiyatı, Arap Dili ve Edebiyatı, Peştuca Dili ve Edebiyatı, Tarih, Coğrafya, İngiliz Dili ve Edebiyatı, Gazetecilik bölümlerden teşkil etmektedir.

### 3.2 AFGANİSTAN'DAKİ YUNUS EMRE ENSTİTÜSÜ'NDE TÜRKÇE ÖĞRETİMİ

Türkoloji projesi, 20 Eylül 2011 tarihinde Yunus Emre Enstitüsü ile TİKA arasında imzalanan protokol uyarınca Yunus Emre Vakfına devr olmuştur. Bahse konu protokolün sonrasında Türkoloji projesi çerçevesinde 35 değişik ülke bünyesinde Türk Dili ve Edebiyatı/Türkoloji bölümleri, Türkçe kursları olan 51 üniversite ile işbirliği protokolü imzalanmıştır. Bu ülkeler ve üniversiteleri aşağıdaki şekildedir:

Afganistan: Kabil Devlet Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. Yunus Emre Vakfı; 05.05.2007 tarihli ve 5653 sayılı Kanunla Türkiye'yi, Türk dilini, kültürünü, tarihini ve sanatını tanıtmak, bununla alakalı belge ve bilgileri dünyanın istifadesine sunmak, Türk dili, sanatı ve kültürü alanlarında eğitim almak isteyen kimselere yurt dışında hizmet sağlamak, Türkiye'nin öteki ülkelerle kültür alışverişini artırıp dostluğunu ilerletmek amacıyla kurulmuş bir kamu vakfıdır. Yunus Emre Enstitüsü ise Vakfa bağlı bir kuruluş olarak bu Kanunun amaçlarını yerine getirmek üzere yurt dışında kurmuş olduğu merkezlerde yabancılara Türkçe öğretimi çalışmalarının dışında Türkiye'nin tanıtımı için sanat ve kültür faaliyetleri yürütmekte, bunun yanı sıra bilimsel çalışmalara destek sağlamaktadır.

Yunus Emre Enstitüsü 2009 yılında faaliyetlerine başlamış olup yurt dışında 40'tan fazla kültür merkezine sahiptir. Enstitüye ait kültür merkezlerinde Türkçe eğitimi verilmesinin yanında, çeşitli ülkelerde bulunan eğitim kurumları ile yapılan işbirlikleri ile Türkoloji bölümleri ve Türkçe öğretimi desteklenmektedir. Kültür merkezleri vasıtasıyla Türk kültür ve sanatını tanıtmak üzere pek çok etkinlik düzenlenmekte, ulusal veya uluslararası etkinliklerde Türkiye temsil edilmektedir. Afganistan'da Yunus Emre Enstitüsü ile yakın işbirliği içerisinde eğitim faaliyetlerini sürdüren sekiz ayrı Türkoloji bölümü bulunmaktadır. Bunlar; Kabil Üniversitesi, Şehit Üstat Rabbani Eğitim Üniversitesi, Cevizcan Üniversitesi, Seripol Üniversitesi, Takhar Üniversitesi, Faryab Üniversitesi, Belh Üniversitesi ve Bağlan Üniversitesi olup buralarda eğitime devam edilmektedir.



Enstitü ile iş birliği protokolü bulunan söz konusu üniversitelerin Türkoloji bölümlerinde 1600'ün üzerinde öğrenci eğitim görmektedir.

Kabil Yunus Emre Enstitüsü, mevcut bölümlerin gelişimine katkıda bulunurken başka üniversitelerde de Türkoloji bölümlerinin açılması hususunda çalışmalarına devam etmektedir.

### **3.3 ÖZEL KURLARDA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ**

1981-1982 yıllarında Türkiye'nin Kabil Büyükelçiliği'nde faaliyete başlayan ve bir süre sonra kapatılan Türkçe kursu, kısa süre faaliyet göstermiş olmasına rağmen Afganistan'daki Türkçe ve Türkoloji tarihi bakımından büyük bir öneme sahiptir.

Halen Afganistan Başkenti kabil dâhil birkaç şehirde özellikle kuzey Afganistan'da, Türkçe özel kursları faaliyette olup İngilizce'den sonra öğrencilerin en çok yoğun olduğu dil öğretim merkezlerinden sayılmaktadır.

Aylık her öğrenciden 500 Afganistan parası (yaklaşık 40 TL) ücret alınmakla birlikte fiyatlar şehirlere göre değişebilmektedir. Kabil, Mezar-ı Şerif, Jawzjan, Faryap, Ser-i Pul, Takhar ve Badakhshan şehir merkezlerinde Türkçe özel kursları mevcuttur.

### **3.4 DERS SAATLERİ**

Yabancı diller eğitimi vermekte olan birçok üniversitede Türk dili de yer almaktadır. Türk dili haftada iki gün ve her gün 45 dakika okutulmaktadır. Kuzey Afganistan'daki devlet üniversitelerinde böyle devam etmektedir. Ancak Kabil Üniversitesi ve Jawzjan Üniversitesinde bu durum farklıdır. Zira bu iki üniversitede Türkoloji bölümleri bulunmakta olup özellikle Türkçe eğitimi verilmektedir.

Özel okullarda haftada 5 gün ve günde yaklaşık 120 dakika Türk dili dersi verilmektedir. Özel Türkçe kurslarında da her gün yaklaşık 4 saat Türkçe dersi verilmektedir. Her sınıf bir saatlik olup her sınıf da 15 ila 25 öğrenciden oluşmaktadır. Bu öğrenciler her ay 300 ila 500 Afganistan parası; 5 ila 8 dolar yani Türk lirası ile her ay 30 ila 48 lira aylık ücret ödemektedirler.

Tablo 1. Ders Pprogramları

Ders programı	Ders günleri	Ders saati	Uygulama tarzı
Okuma	Cumartesi ve Salı	45 – 45 dakika	Kitap, gazete vs.
Konuşma	Pazar ve Çarşamba	25 – 35 dakika	Farklı alanlardan
Yazma	Pazartesi	20 – 30 dakika	Kitap ve başka metin
Dinleme	Perşembe	45 – 45 dakika	Filim izlemek
Ödev	Her gün	Veriyor	Farklı, farklı

Üniversiteler, okullar, özel okullar ile özel kurum ve kuruluşlarda Türkçe eğitiminde okutulan kitaplar genellikle İstanbul Türkçe isimli kitaplardır. Bu kitaplar yaklaşık 2 yıl Balkh Üniversitesinde okutulduktan sonra yerlerine başka kitaplar getirilmiştir. Şekil 8’de gösterilen iki kitap üniversite, okul ve özel kurslarda en çok popüler olan kitaplardır.

### 3.5. ALGI

Algı, bir şeye dikkati yöneltmek suretiyle, duyular aracılığıyla o şeyin bilincine varmayı ifade eder. Herhangi bir nesne duyular yoluyla algılanır, fakat algı duyuşal izlenimlerden daha fazlası olup bilinçli bir şekilde farkına varma, duyuları bilince aktaran bir olgudur. Algıda: a. algı olayı, b. algı içeriği, c. algı nesnesi ayrt edilir. Algılar aşağıdaki şekilde ikiye ayrılabilir:

- Dış algı: Dış dünyada bulunan nesnelere yönelen, onlarla bağlantılı bulunan algıdır
- İç algı: İç dünyanın gerçeklerine (ruhsal edimler, ruhsal durumlar, ruhsal içerikler) yönelen ve bunlarla alakalı olan algıdır.

### 3.5.1 Algının Önemi

Algı, bir duyu organında tepki uyandıran enerjiyi ifade etmektedir. Bu enerji fiziksel veya kimyasal olabilmektedir. Her bir duyumuz değişik uyaranlar tarafından hedef alınmaktadır. İnsan organizmasında bulunan duyu organlarından her biri kendine göre alt ve üst sınırlara sahiptir.

Duyu organları, enerji değişimini fark edebilme niteliğinde olan özelleşmiş organlardır. Kabaca duyu organları beşe ayrılır. Bunlar; işitme duyusu, görme duyusu, tatma duyusu, koklama duyusu ve dokunma duyusu olarak sıralanmaktadır.

Eğitim alanında kullanılan algı metodundan yola çıkarak, algının eğitim çalışmalarında olan yeri ve önemini beyan edeceğiz. Bu çalışmamızda öğrencilerin Türkçe eğitimi sürecinde Türkiye hakkında eğitimsel ve işitsel algıyla elde edilen bilgileri ölçme ve onları değerlendirmektedir.

Algının önemi: Bir toplumda faaliyeti olan herhangi bir kurum veya vakfın yaptığı hizmetleri değerlendirmek, hizmetten faydalananların algısı ve bakış açılarıyla ölçülür. Bu çalışmada Türkiye'nin Afganistan'da Türkçe eğitimi ve tüm faaliyetleri neticesinde Afganistan halkının Türkiye, Türk milletine ve Türk Devletine olan bakış açıları ve bu konulardaki algılarını ve düşüncelerini öğrenmek ve Türk kültürü hakkında eğitim sürecinde elde ettiği malumatları beyan etmek ve eksik olan konuları da işaret etmektir. Algının eğitimde önemi: Eğitim alanı, algı yönetiminin en açık şekilde yapıldığı ve fakat birçok insanın ise bir o kadar farkında olamadığı bir alanıdır. Çocuklar beyinlerinin gelişme aşamasında olması ve yaşlarının küçüklüğünden ötürü en kolay biçimde etki altına alınabilecek hedefler arasındadırlar. Bu nedenle iktidarlar tarih boyunca ilk olarak eğitim alanındaki algı yönetimine önem vermişlerdir.

Eğitim alanındaki algı yönetiminin hedefi “çocukları bilgilendirmek” görünümü altında çocukların zekâ dereceleri ve yeteneklerini belirli standartlar çerçevesinde dondurmak ve büyüdüklerinde fazla derin düşünemeyen, itaatkâr, kendine söylenenleri ve yapılmakta olan propagandaları pek sorgulamadan onlara inanan modern köleler oluşturmaktır. Hususiyile son elli yıl içinde herhangi bir ülkeden “deha” veya “mucit” sıfatlarını haiz sıra dışı insanların çıkmıyor oluşunun nedeni de esasen budur. Artık bir Newton, Da Vinci, Tesla veya Einstein kendilerini sistemin

pençesinden kurtaramamakta ve henüz çocuk yaşta eğitim sistemi içerisine atılıp “zihinleri” standart duruma getirilmektedir. Sistemin yöneticileri kendi mensuplarını ve çocuklarını olabildiğince “özel” okullarda eğitmekte ve onlara daha yaşamlarının ilk adımlarında zihinleri sıfırlanan kitlelere nazaran avantaj sağlamaktadırlar. Esasen algı yönetiminin iyi niyetli biçimde uygulandığı takdirde öğrencilerin başarı seviyeleri olabildiğince yükselebilmekte ve bir ülkenin ihtiyacı olan nitelikli insan malzemesi olabildiğince üst seviyelerde ortaya çıkartılabilmektedir.

### **3.5.2 Türkçe ve Türkiye Algısı**

Yabancı dil dediğimizde muhakkak kendi dilimiz değil bir başka ülke ve milletin konuştuğu dil aklı gelmektedir. Anne dilimiz ve ana dilimiz bizim için öz dilimiz ve başkaları için yabancı dil sayılır. Yabancı dil öğrenimi iki farklı ülke veya iki farklı toplumun arasında herhangi bir iletişim için zaruridir. Zira iki toplumda yaşayan insanların aralarında anlaşabilmeleri için kesinlikle dillerini bilmeleri gerekmektedir. Ayrıca insanların yabancı dil öğrenimi onlara ticaret, sosyal, eğitimsel, siyasal faaliyet ve iletişim kurmalarında ve birlikte çalışmalarında yardımcı olmaktadır. Bu nedenle her bir toplumun yabancı dil okuma ve öğrenmeleri gerekmekte olup bu durum o toplumun gelişmesi ve medeni açıdan yükselmeleri için büyük destek sağlamaktadır.

Algının dil eğitimindeki önem ve etkisi muhakkak bizim görebileceğimiz kadar kesin ve nettir. Her bir toplum başka bir toplumun dilini okursa ve onu akademik bir şekilde öğrenirse o toplum öğrendiği dilin yardımıyla o toplumun tarihini ve kültürünü daha mufassal bir şekilde öğrenir ve o toplumun geçmişi ve geleceği hakkında kendi fikrini beyan edebilir. Aynı zamanda o millete olan algısının eski bakış açılarından daha kuvvetli ve daha bilimsel kaynaklara dayanarak daha net ve gerçek olmasını sağlayabilir.

Dil eğitimi sadece dil öğrenmekle bitmeyip ayrıca o dil ile birlikte bir kültür ve toplumun tarihini de öğrenmektir. Bu ise algı ölçümleri ile dil eğitiminin bu konularda ne kadar faydalı ve yeterli olduğunu göstermektedir.

Türkiye algısı: Türkiye'nin yabancıların gözündeki algısı ve yeri, merak edilmekte olan bir olgu olmakla birlikte; gelecekle ilgili sosyal, politik, kültürel ve ekonomik değerleri de etkileyen bir husustur. Bu açıdan dışarıdan gören bir gözün

değerlendirme yapması ile kendi aynasında kim olduğunu anlamaya çalışan bir ülkenin gerçek yapısı daha açık şekilde okunabilecektir. Algıların çeşitlenmesi farklı etmenlerle ilişkili olsa da doğruluk payları görecelik penceresinden dikkatli biçimde izlenmelidir. Bu bağlamda konu ile alakalı bulgularımız aşağıda ortaya konulmuştur.

### **3.5.3 Algının Araştırmadaki Önemi**

Araştırmada Afganistan Kabil Üniversitesi ve özel kurslarda Türkçe eğitim almakta olan ve Türkçe konuşabilen kişilerin Türkiye ve Türk milleti hakkındaki düşünce ve fikirleri beyan edilmektedir. Elbette bu araştırmada mezkûr toplumun Türkçe eğitimi ile birlikte Türkiye hakkındaki düşünce ve algıları ifade edilmekte olup bu da araştırmamızın en önemli kısmıdır. Eğer algı kavramından faydalanarak bu araştırmayı yapmamış olsaydık o zaman araştırmamızın asıl amacını beyan edemezdik. Algı aracılığıyla bu araştırmamızın genel amaç ve maksadını çok bilimsel bir şekilde ifade edebilmekteyiz.

Algının bu çalışmadaki yeri ve önemi: Bu çalışmamızda daha öncede beyan edildiği üzere Afganistan'ın başkentinde bulunan Kabil Üniversitesi, yine Kabil'de faaliyette bulunan Yunus Emre Kurumu, TİKA ve başka özel kursların Türkçe eğitimi yanında Türkiye, Türk tarihi ve Türk milleti hakkında öğrencilere ne kadar bilgi aktardıkları ve bu kurumlarda Türkçe öğrenenlerin Türkiye hakkında neler bildikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışma kapsamında bahse konu elde edilen malumatların gerçek olup olmadıkları, bu bilgilere herhangi bir yanlış bilginin kurumlar tarafından aktarılmış olup olmadığı, öğrencilerin sadece Türkçe öğrenmenin yanı sıra Türkiye ve Türk milleti hakkında hiçbir bilgiye sahip olup olmadıkları sorularına algı yönteminden de faydalanılarak cevap bulacağız. Ayrıca bu konuda yapılanları ve bundan sonra yapılması gerekenleri de kısa ve net bir şekilde dile getireceğiz.

### **3.5.4 Dünya Genelinde Türkçe ve Türkiye Algısı**

Türkçe öğretim merkezleri dünyanın dört bir tarafında yabancı öğrencilere Türk dili öğretmektedir. Türkçe öğrenmek isteyenlerce bu merkezlere yapılan başvuru sayısı gün geçtikçe artmaktadır.

Günümüzde Türkiye'de ve yurt dışında farklı amaçlar doğrultusunda faaliyet gösteren birçok Türkçe öğretim merkezi ve Türkoloji bölümü bulunmaktadır. Türkçe dünya dilleri arasında yerini tespit etmiş ve çok eski tarihe dayanan bir dil olup şimdi de dünyanın birçok ülkesinde eğitimi verilmektedir.

Avrupa, Amerika ve Orta Asya'daki birçok okul ve üniversitede Türkçe eğitimi verilmekte olup aynı zamanda özel kurslarda da Türkçe öğrenmek isteyenler para ödemek suretiyle Türkçe öğrenmektedirler. Türkçe, günümüzde konuşulmakta olduğu coğrafyanın genişliği ve konuşan kişi sayısı açısından dünyanın en büyük dilleri arasında yerini almış vaziyettedir. Türkçe kimi kaynaklarca dünyanın en büyük ilk beş dili içerisinde kabul edilmektedir. Fakat kaynaklarda bu hususta bir uzlaşma bulunmamaktadır. Kanaatimizce bunun nedeni, elde yeterli ölçüde ve doğru istatistiksel bilginin bulunmaması ya da hâli hazırdaki nüfusa dair bilgilerin olması gereken son hâli yansıtmamasıdır.

Türkler dünya yüzeyinin oldukça geniş bir coğrafyasında yaşamlarını sürdürmektedirler. Batıda Bosna-Hersek içlerinden doğuda Moğolistan ve Çin içlerine; güneyde Lübnan sınırı, Kıbrıs ve Bağdat içlerinden kuzeyde Yakutistan ve Moskova yakınındaki Kazan şehrine kadar uzanmakta olan büyük bir coğrafi alana yayılmış durumdadırlar. 33-65 kuzey enlemleri ile 20-90 doğu boylamları arasında bulunan bahse konu coğrafi alan, kuş uçuşu olarak, kuzeyden güneye 3 bin, doğudan batıya 6-7 bin kilometrelik bir alanı kapsamaktadır. (Ercilasun, 1997: 55).

Dünyada üzerinde yaklaşık 150 milyon kişi Türkçe konuşmaktadır. Türkiye Türkçesini ise yaklaşık 70 milyon kişi konuşmaktadır. Türkiye Türkçesi, Türkiye'nin yanı sıra Kıbrıs, Suriye, Irak, Bulgaristan, Yunanistan, Okyanusya, Amerika, Avrupa, Arap ülkeleri, eski Yugoslavya, Rusya ve SSCB'den ayrılmış olan Türk Cumhuriyetlerinde konuşulmaktadır (Ercilasun, 1997: 57-60). Böylesi geniş bir coğrafi alanda konuşulmakta olan Türkiye Türkçesi de diğer dünya ülkeleri ve insanları nezdinde büyük bir öneme sahiptir. Türkiye Türkçesinin, dünyanın birçok ülkesindeki üniversitelerde, akademilerde, enstitülerde, devlet kurumlarında, özel lise ve kurslarda, vakıflarda, Türk kültür merkezlerinde ve internet sitelerinde yabancılara öğretilmektedir.

Dünya genelindeki 57 ülkede bulunan 223 merkezde daha çok akademik ve eğitim amaçlı olmakla birlikte turistik ve ticarî amaçlar ile de Türkçe öğretimini yapıldığı görülmektedir. Bunlardan sadece Afganistan'da birkaç devlet üniversitesinde

Türkoloji bölümü, TİKA, Yunus Emre Enstitüsü ve özel kurslar tarafından da Türkçe tedris edilmektedir. Bu bölüm ve merkezlerde öğrenim görmekte olanlara akademik bir alan olarak Türkçe, Türk tarihi, Türk dili ve edebiyatı vb. alanları seçmiş olan yabancılar yahut iki dilli ve iki kültürlü olarak nitelendire bilen yurt dışında yaşayan Türklerdir.

Türkiye'deki dil öğretim merkezlerine Türkçe öğrenmek ve üniversite okumak için öteki Türk devletlerinden Türkiye'ye gelmekte olan öğrenciler ve Bulgaristan, Yunanistan, Romanya ve Makedonya gibi ülkelerde yaşamakta olan Türk soylular da dil merkezlerinde öğrenim görebilmektedirler. Türkçe öğretimi yapılan akademi, üniversite ve enstitülerde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkçe Araştırmaları Merkezi, Türkçe Öğretim Merkezi, Türkçe Araştırmaları Programı, Türk Dili ve Kültürü Merkezi, TÖMER Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi, Türkçe Araştırmaları Bölümü, Türkçe Bölümü, Türkoloji Bölümü, Türk Filolojisi Bölümü ve Türk Dili Bölümü gibi değişik isimler altında bölüm ve merkezlerde yabancı öğrencilere Türkiye Türkçesi öğretilmektedir.

Türkiye Türkçesinin öğretildiği tespit edilen ülkeler ve merkezlerin sayısı şu şekildedir: Afganistan (4), Almanya (13), Amerika Birleşik Devletleri (20), Arnavutluk (1), Avustralya (1), Azerbaycan (1), Belçika (4), Bela Rus (6), Bulgaristan (6), Bosna-Hersek (2), Çin Halk Cumhuriyeti (2), Danimarka (1), Estonya (1), Endonezya (2), Fransa (2), Finlandiya (2), Filipinler (1), Güney Kore (6), Güney Kıbrıs Rum Kesimi (1), Gürcistan (1), Hollanda (3), Irak (2), İran (1), İspanya (4), İsviçre (1), İsveç (2), İngiltere (6), İtalya (3), Japonya (6), Kırgızistan (8), Kazakistan (1), Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (6), Lübnan (1), Litvanya (2), Mısır (3), Macaristan (2), Moldova (3), Moğolistan (1), Özbekistan (1), Polonya (2), Pakistan (1), Rusya (14), Romanya (8), Singapur (1), Sırbistan (1), Suriye (2), Türkiye (17), Tayvan (2), Tayland (2), Türkmenistan (1), Ukrayna (13), Ürdün (4), Yunanistan (5), Yakutsan (1), Yugoslavya (1) ve internet siteleri (16).

Bu ülkelerde bulunan Türkçe öğretim merkezlerinde okuma, yazma, konuşma ve dinleme yeteneklerine göre başlangıç, orta ve ileri seviyede Türkçe dersleri verilmekte; bu derslerin yanında Osmanlı Türkçesi, Türk Kültürü, Türk ve Osmanlı Edebiyatı, Türk Tasavvufu, Osmanlı Metinleri Üzerine Araştırmalar, Metin Okuma gibi dersler de yer almaktadır. Türkçe öğretim merkezlerinin her yerde olduğu gibi,

Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Ukrayna ve Rusya'da yoğunlaştığı görülmektedir.

Bu dört ülkede toplam 60 merkez tespit edilmiştir. Türkçe öğretimiyle alakalı 16 tane internet sitesinin olması Türkçe öğretiminin siber hayatta önem kazanmaya başladığının göstergesidir.

Yeri gelmişken Hengirmen (1993: 5-8)'in yapmış olduğu bir araştırmaya da değinmek gerekir. Hengirmen, çalışmasında Türkiye'de Türkçeyi yabancı dil olarak öğreten kurumlardan ve bu kurumların kullanmış oldukları eğitim araçlarından kısaca temas etmiştir. Bununla birlikte "Yurt Dışında Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğreten Kurumlar" başlığı altında tespit ettiği 48 ülkeyi alfabetik sıraya göre sıralamış, bu ülkelerde bulunmakta olan kurumların sayısına ilişkin bilgiler vermiş ve fakat kurum isimlerine yer vermemiştir. Türkiye'deki üniversitelerin Eğitim Fakülteleri ile Fen-Edebiyat Fakülteleri bünyesindeki bölümler hakkında kolay bir şekilde bilgi edinileceği düşünülerek bu çalışmada bahse konu bölümlere yer verilmemiştir. Bu açıdan yurt dışında bulunan merkezler ve Türkiye'de bulunmakta olan yabancılara Türkçe öğretimi yapan merkezler çalışmamızda çok net bir şekilde yer almaktadır. Türk dili ve kültürünün de öğretildiği bahse konu merkezlerle alakalı olarak ifade edilebilecek önemli konu, bu merkezler arasında bir koordinasyonun sağlanamaması ve kullanılmakta olan ders materyallerinin çeşitlilik göstermesidir. Ayrıca yine uzmanlar tarafından oluşturulan ders kitapları ve diğer materyallerin bu merkezlere gönderilmesi yerinde olacaktır. Böylece gerek Türkiye Türkçesi daha sistemli biçimde öğretilerek gerekse Türkiye ve Türk kültürünün tanıtılmasına önemli katkılar sağlanacaktır. Dünyanın farklı bölge ve ülkelerinde Türkçe öğretimiyle alakalı olarak belirli zaman aralıklarıyla da olsa sempozyumlar, kurultaylar ve kongreler düzenlenmek suretiyle görüş alışverişinde bulunulması ve kazanılan tecrübelerin paylaşılması önem arz etmektedir.

Bir dili öğrenmenin en iyi yollarından birisi de herkesin bildiği üzere, kulak aşinalığı kazanmaktan geçer. Bu açıdan televizyon yayınları bu konuda büyük öneme sahiptir. Yurt dışından izlenebilen resmî ya da özel Türk televizyon kanallarının bu konuyu dikkate almak suretiyle yapacakları yayınlar, hiç şüphesiz ki Türkçe öğrenmeye çabalayan yabancılar için de vazgeçilemez bir kaynak niteliğindedir. Ancak dizi ve filmlerde kullanılan Türkçe'nin bazıları tarafından güzel anlaşılması gerekir. Zira



Türkçe öğrenmekte olan birçok yabancı Türkçelerini geliştirmek için TV programları, dizi ve film izlemektedirler.

Dolayısıyla televizyon kanallarında yayınlanan programlarda Türkçenin kullanımına olabildiğince dikkat edilmeli ve bu çeşit programları Türkçe öğrenmekte olan yabancıların da seyrettiği hatırdan çıkartılmamalıdır. Türkçenin dünyanın birçok ülkesinde yayılması ve Türkçe eğitimi verilmesi hususunda Yunus Emre Enstitüsü, YTB ve TİKA kurumlarının yaptığı faaliyetler çok önemli ve faydalı olmuştur.

Türkiye ve Türkler dünya çapısında büyük bir imparatorluk ve hükümdarlık kurduğunu az da olsa tarih okuyan herkes bilmektedir. Türkler imparatorluk ve hükümdarlık yaptığı süreçte ele geçirdiği topraklarda yaşayan halka her konuda kolaylık sağlayan hatta onların din, dil, inanç, kültür veya yaşam tarzına karışmayan bit tutum sergilemiş hatta bu konularda onlara destekte de bulunmuşlardır. Türkler feth ettikleri ülkelerde insanlık ve insanların inançlarına asla el atmamışlar ve onların inandığı gibi yaşamalarını da hiç engellememişlerdir. Bu nedenle dünyanın en büyük bilim adamları ve hatta dini rivayetlerde de Türklerin dünyada bir daha imparator olmalarını beyan etmiştir. Zira Türkler, Müslüman, sadık ve adil bir toplumdur. Türklerin hâkimiyeti altında yaşayan toplumlar asla zarar görmemiş ve onlara karşı isyan etmemiştir. Tabii Müslüman toplumunun düşmanları ile Türk toplumunun gelişmesine ve güçlenmesine karşı olanlar da sürekli bu toplumların zayıflatılmasının peşindedirler. Müslüman Türk toplumunun güçlenmesi dünya Müslümanlarının güçlenmesi anlamına da gelir. Bu nedenle bu topluma karşı ittifaklar da tarih boyunca olmuş ve halen de devam etmektedir. Ancak Allah adil ve sadık olan bir topluma hiçbir zaman zeval vermez.

Türk dili de dünya dilleri arasında ön sırada yer alan dillerden biri olup geçmişten günümüze kadar tarihsel bir süreci arkada bırakarak eserler hazinesine dönmüştür. Türkçede yazılan eserler ve kitaplar sayısız olup birçok toplum tarafından okunmaktadır. Türkçe dil yapısı açısından mükemmel bir dil olup her konuda yazılan eserleri ile dünya zengin dillerinden biri sayılmaktadır.

Türk dili dünya yüzerinde milyonlarca kişi tarafından tekellüm edilmekte olup gün geçtikçe Türk dili öğrencilerinin sayısı artmaktadır. Türk dili dünyada birçok ülkede tedris edilmektedir. Türkiye ve Türkler algısı hakkında, kendi ülkem Afganistan'dan kısa örnek vereceğim: Afganistan halkının gözünde Türkiye, dünyanın zengin ve gelişen ülkelerinden sayılıp Türkiye'de eğitim seviyesi çok yüksek hem de

ekonomisinde dünya çapısında yüksek orana sahiptir. Türkiye İslami bir ülke olup dünya Müslümanlarına sürekli yardım etmekte ve insani yardımlarını daima devam ettirmektedir. Türkler hakkında söylentiler çok olumlu olup Afganistan halkı Türkleri gerçek bir dost ve kardeş gibi görmekte hem de Türkleri çok fedakâr hem de yardım sever olarak bilmektedirler. Afganistan kralı Amanullah Han Türkiye ve Atatürk hakkında şöyle söylemiştir: Büyük Atatürk'ün ölümünden dolayı üzüntümüzü derece derin ve sonsuzdur ki bunu ifade etmek için sözcük bulamıyorum. Çünkü Atatürk, yalnız Türkiye'nin değil, bütün şarkın Ata'sı idi.

Tıpkı Afganistan kralının söylediği gibi dünya büyükleri de Türkiye ve Türkler hakkında çok olumlu ve güzel sözler söylemişlerdir. Onlara göre de Türkler sadece sonsuz bir cesarete değil, iradeleri sersemleştiren bir sihirbaz zekâyasahiptir. İşte Türkler bu zekâsıyla zafer kazanmakta, uygarlıklar yaratmakta ve insanlık dünyasında en şerefli hizmetleri başarmaktadır. Nitekim Avrupa'nın yarısını asırlarca boyunduruk altına almak başka türlü de mümkün olamazdı (Çarnayev - Rus komutan).

Türkler dünyanın en yardım sever ve zeki milletidir. Türkler çok çalışır ve kazandıklarını sürekli Müslüman kardeşleri ile paylaşır. Sadakat, dürüstlük, kahramanlık, saygı ve sevgi Türklerde en çok görünen sıfatlardandır. Aynı zamanda Türklerin vatanına, bayrağına, devletine ve milletine olan saygı ve sevgileri dünyaya örnek olmuştur. Bu nedenle Türkiye ve Türk halkı daima refah ve huzurda yaşamayı hak etmekte olduğuna bizzat şahit olmuştumdur.

### **3.5.5 Türkiye Algısı**

Dünyada Türkler ve Türkiye hakkında farklı bakış açıları ve söylemler vardır. Türkiye'nin güzel coğrafyası, manzarası ve havası hem de Türk milletinin cesareti, yardım severlikleri dünyanın dört bir köşesinde farklı ülkeler ve farklı uyruklar tarafından ifade edilmektedir. Çeşitli araştırmalarda dünyanın Türkiye'ye bakış açısının farklı olduğunu göstermektedir. Avrupa ve Amerika ülkelerinin bakış açıları az çok olumsuz olmasına rağmen, Ortadoğu ve tüm Müslüman ülkelerinin bakış açılarının ise olumlu olduğu görülmektedir.

Afganistan'da Türkiye algısını kaleme alacak olursak, Afganistan halkının bakış açıları ve düşünceleri olumlu olup Türkiye'nin kendi ülkelerine örnek alınmasını

isteyen bir yödedir. Afganistan'da sosyal medya, TV kanalları ve gazetelerde Türkiye'deki olaylar sık sık konuşulmakta ve tartışılmaktadır. Farklı bakış açılarına sahip olan kişiler siyasi programlara katılarak kendi düşüncelerini ifade etmektedirler. Genel olarak Afganistan Türklerinin bakış açıları çok olumlu olup hem Türkiye hem de Türkçe sevgisini apaçık bir şekilde ortaya koymaktadırlar. Afganistan Türkleri Türkiye'yi kardeş ülke ve Türkleri kendi kardeşleri gibi görmektedirler. Zira Türkiye onlara hep elinden gelen insani yardımlarda bulunmuştur.

Bununla birlikte Afganistan'da yaşayan başka etnik gruplar Türkiye'ye bakış açıları olumsuzdur. Türklere karşı kötü davranmakta ve onlara bazen nefret gözüyle bakmaktadırlar. Bunların çoğunluğu medyada ve gazetelerde bilinmektedir. Afganistan halkı genelde Türkiye ve Türklere karşı sevgi ve saygı göstermekte ve hata komşu ülkelere daha çok Türkiye'yi kendilerine yakın hissedip kendilerine gerçek dost ve kardeş bilmektedirler. Olumsuz bakış açılara sahip olanları ise Peştü'n, Tacik ve Hazaralar'dan oluşmaktadır. Bu kesimdekiler esasen belli bir fikre sahip olmayıp başkaları için çalışanlar kimselerden oluşmaktadır.

Türkiye'de 15 Temmuz darbe girişimi olayından sonra Afganistan Türkleri sokaklara çıkıp darbe girişimine karşı tepki gösterip Türk milleti ve Türkiye'yi desteklemiş ve hep Türkiye'nin yanında olduklarını ifade etmişlerdir. Bu durum sosyal medya ve televizyonlardan da yansımıştır. Afganistan başkenti kabilde yaşayan Türkler ve kuzeyde yaşayan Türkler bu olaya karşı sert tepkiler göstererek, kendilerini böyle durumlarda Türkiye ve Türk milletinin yanında olduklarını beyan etmişlerdir.

## **BÖLÜM IV**

### **AFGANİSTAN'DA TÜRKÇE EĞİTİMİ BAĞLAMINDA GELİŞEN TÜRKİYE ALGISI**

#### **4.1 UYGULAMA**

Anket uygulaması Afganistan'ın başkentindeki Kabil Üniversitesi öğrencileri ve bu Kabil'deyaşayan Afganistan vatandaşları ile yapılmıştır. Katılımcıların çoğunluğunu Afganistan Türkleri teşkil etmektedir. Anket uygulamasına katılanların sayısı 200 kişi olup bunların 118'i Özbek, 75'i Türkmen,3'ü Hazara, 1'i Kızılbaş,2'si Tacik ve 1'i Peştu'nolup ankette sorulan soruları farklı açılardan cevaplamışlardır.

Eğitim seviyeleri çoğunlukla üniversite olup yaşları 18-30 arası ve Türkiye'ye yönelik algıları çok olumlu ve olumlu şeklinde cevaplamışlardır. Katılımcıların arasında yer alan bir Kızılbaş öğrencinin algısı Türkiye hakkında çok olumlu ve Türkiye'yi kendilerine çok yakın ve hatta kardeş ülke olarak gördüklerini ifade etmişlerdir.

Bu uygulamaya katılanların büyük kısmı Afganistan Türkleri (Özbek ve Türkmenler)'den oluşmuş ve bunların Türkiye'ye bakış açıları çok olumludur ve Türkiye'yi kendi ülkeleri gibi hissettiklerini beyan etmektedirler.

Bu uygulama analizi SPSS programı ile yapılmıştır. Bir bilgisayar programı türü olan SPSS'in İngilizce açılımı, Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı)'dır. Bu program, başta sosyal bilimler olmak üzere sağlık, fen ve eğitim bilimleri alanlarında, bunun yanı sıra kurum ve kuruluşlarca pazar araştırması yapmak maksadıyla da sıkça kullanılmaktadır. Program, Mac ve Windows bilgisayarlarda çalışmakta olup Microsoft Excel programına benzeyen bir yapıya haizdir.

SPSS programı öncelikle anket analizleri olmak üzere fen ve sağlık bilimleri alanlarında elde edilmiş olan birtakım ölçümlerin analiz amacıyla kullanılmaktadır. Verilerin sayısal biçimde dağılımlarının (adet bazında) belirlenmesinde frekans analizi kullanılmaktadır. Elde edilen verilere dair standart sapma, ortalama, medyan, mod gibi değerlerin hesaplanmasında ise tanımlayıcı istatistiklerden yararlanılmaktadır. Tanımlayıcı istatistikler ile frekans analizleri esas analizler olup bunlar kolayca yapılabilir. İlişki analizleri ya da karşılaştırma, parametrik ve non parametrik adlarında iki grup altında toplanmaktadır. Parametrik ya da non parametrik analizlerin kullanıp kullanılmayacağı belirli kıstaslara bağlıdır. Bu kıstasların başında verilerin homojen olup olmadıkları ve normal dağılıma uygun yapıya yapılmadıkları gelir. Homojenlik ve normal dağılım kavramları istatistiksel bilgiyi gerekli kılmaktadır. Fakat özetle açıklamak gerektiğinde; 1.2.1.3.1.2.2.3 biçimindeki bir veri seti normal dağılım göstermektedir, 1.6.2.1.8.2 şeklinde veri seti ise normal dağılım göstermez denebilir. Kısaca homojenlik/normal dağılım, veri setimizdeki verilerin birbirlerine ne ölçüde yakın ya da uzak olduklarını, diğer biriyle ne ölçüde dağınık olduklarını ifade etmektedir. Frekans ve tanımlayıcı istatistikler ile kıyaslandığında, parametrik testler olan Independent T testi (Bağımsız Örneklem T testi), One Way ANOVA (Tek Yönlü Varyans Analizi) ve bunların non parametrik karşılığı olan Mann Whitney U testi ile Kruskal Wallis H testi ise kısmen dahi olsa uzmanlık gerektirir.

Bu analizler 2 ya da daha fazla gruba ait olan ortalamaların/sıra ortalamalarının karşılaştırılması amacıyla kullanılmaktadır. Karşılaştırma analizlerine ilaveten regresyon ve ilişki gibi ilişki analizleri de SPSS programında yapılabilir. Regresyon analizleri yalnızca normal dağılım gösteren verilere uygulanırken, ilişki analizi gerek normal dağılım gösteren gerekse normal dağılım göstermeyen verilere uygulanabilir.



Şekil 7. SPSS Programı İle İlgili Görsel

SPSS analizlerinin yapılması sırasında karşılaşılan en önemli hata geleneksel yaklaşımların kullanılmasıdır. Genel bir ifadeyle “benim hocam böyle yapmış, o yüzden ben de böyle yapmalıyım” düşüncesi geleneksel bir yaklaşımı göstermektedir. Analizlerde önemli olan şey kimin ne şekilde analiz yaptığı olmayıp gerekli kıstasların gerçekten sağlanıp sağlanmadığı hususudur.

Çalışmaya (anket uygulaması, laboratuvar yahut saha testlerine) başlamadan önce SPSS programında hangi analizlerin yapılacağını planlanması ve çalışma esnasında da bu doğrultuda hareket edilmesi gerekir. Hangi analizlerin yapılacağını çalışmanın bitiminde kararlaştırma yolunu benimsemek son derece riskli bir durum olup yapılan tüm ölçümlerin boşa gitmesine sebep olabilir. Bu itibarla spss veya başka bir analiz programının kullanılması durumunda çalışmaya başlamadan önce bir uzmana danışılması araştırmacı için yararlı olacaktır (WEB1).

SPSS programını kullanarak tezimizin anket uygulama sonucunu değerli okuyuculara sunmuş olduk. Ankete katılan 200 kişinin tüm hususlarını ve ayrıntılı bilgileri ayrı- ayrı cetvelde yansıtılmıştır.

Yapılan analiz:

Katılımcıların milliyetleri Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Milliyetleri

Valid	Frequency	Percent	Valid percent	Cumulative percent
1. Peştun	3	1.5	1.5	1.5
2. Tacik	4	2.0	2.0	3.5
3. Özbek	118	58.7	59.0	62.5
4. Türkmen	75	37.3	37.5	100.0
5. Total	200	99.5	100	
6. Missing System	1	0.5		
7. Total	201	100.0		

Tez verilerinde daha önce belirtildiği gibi katılımcıların çoğunluğu Afganistan Türkleri (Özbek ve Türkmen)’den oluşmuş ve anket analiz sonucunda da milliyeti Özbek olanların sayısı 118 kişi, Türkmenlerin sayısı 75 kişi ve kalan 7 kişide Peştu’n, Tacik, Hazara ve Kızılbaşlardan ibarettir. Zira katılımcıların çoğunluğu öğrencilerden oluşmuş ve Türkçe okuyanlar ve bu bölümü gönüllü olarak seçenlerin çoğunluğu Özbek ve Türkmenler’den müteşekkildir. Diğerlerinin ise Türkoloji bölümünü okumaya çok istekli olmadıkları görülmüştür. Çünkü onlara göre bu bölümden mezun olanlara iş fırsatları daha az ve kısıtlıdır. Ama Afganistan Türk öğrenci topluluğuna göre gelecekte Türkçe dili de tıpkı dünyanın başka dilleri gibi iş fırsatlarını yaratıcı bir dil olacak ve en önemlisi de Türkçe okuyarak daha da kendi dil, tarih ve kültürlerini tanımış ve bilmiş olacaklardır.

Katılımcıların dili Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların Dili

Valid	Frequency	Percent	Valid percent	Cumulative percent
1. Peştun	3	1.5	1.5	1.5
2. Tacik	4	2.0	2.0	3.5
3. Özbek	118	58.7	59.0	62.5
4. Türkmen	75	37.3	37.5	100.0
5. Total	200	99.5	100	
6. MissingSystem	1	0.5		
7. Total	201	100.0		

Malum olduğu üzere katılımcıların çoğunluğu Afganistan Türklerine mensup olduğu görülmektedir. Bir tahmin yapabilmesi halinde; Katılımcıların %58,7'si Özbekçe tekellüm etmektedir, %37,3'sinin dili Türkmençe, %1,5'i Peştuca ve %2 Farsça konuştuklarını belirtmektedir.

Afganistan'da birkaç yabancı dilin yanında Türkçe eğitimde vardır. Gençlerin birçoğu İngilizce, Fransızca, Almanca, Rusça ve Arapça öğrenmeye isteklidirler.

Ancak Afganistanlı Türk gençleri üniversite, STK ve özel kurslarda olsa bile Türk dilini okumak ve öğrenmeye çabalamaktadırlar.

Katılımcıların ankete yer alan boşluğunu doldurduklarına baktığımızda çoğunluğu 18-35 arası olduklarını görüyoruz. Katılımcıların yaşları Tablo 4'te gösterilmiştir.



Tablo 4. Katılımcıların Yaşları

Valid	Frequency	Percent	Valid percent	Cumulative Percent
1. 18-30	190	94.5	95.0	95.5
2. 30-45	10	5.0	5.0	5.0
3. Total	200	100.0	100.0	100.0
4. Missing System	1	0.5		
5. Total	201	100.0		

Tablo 5. Katılımcıların Eğitim Seviyeleri

Valid	Frequency	Percent	Valid percent	Cumulative percent
1. Lise	1	0.5	0.5	0.5
2. Üniversite	150	75.0	75.5	80.0
3. TI, ST, YU	50	25.0	25.5	100.0
4. Missing System	1	0.5		
Total	2001	100.0		

Bu ankete katılanların çoğunluğu üniversite öğrencisi olup özellikle Türkoloji bölümü öğrencileridir. Lisede Türkçe eğitimi aldık şeklinde cevap veren kişilerin oranı %0,5, üniversitede Türkçe öğrenenlerin oranı %75 ve TİKA, Yunus Emre Enstitüsü ve özel kurslarda Türkçe eğitim alanların oranı ise %25 olarak görünmektedir.

Katılımcıların meslekleri Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Katılımcıların Meslekleri

Valid	Frequency	Percent	Valid percent	Cumulative percent
1. Öğrenci	153	76.1	76.5	76.5
2. Öğretmen	12	6.0	6.0	82.5
3. İşsiz	3	1.5	1.5	84.0
4. Sporcu	26	12.9	13.0	97.0
5. Gazeteci	6	3.0	3.0	100.0
6. Total	200	99.5	100.0	
7. Missing System	1	0.5		
8. Total	2001	100.0		

Anket uygulaması Afganistan'ın başkentinde bulunan Kabil Üniversitesi Türkoloji Bölümünde yapıldığı için katılımcıların %76,1'i öğrenci, %12'si öğretmen, %1,5'i işsiz, %12,9'u sporcu,%3'ü gazeteci olduklarını belirtmişlerdir.

Katılımcıların mezhepleri Tablo 7'de gösterilmektedir.

Tablo 7. Katılımcıların Mezhepleri

Valid	Frequency	Percent	Valid percent	Cumulative percent
1. Sunni	199	99.9	99.9	99.99
2. Şii	1	0.1	0.1	100.0
3. Total	2001	100.0	100.0	100.0

Afganistan nüfusunun %99 Müslüman olup yaklaşık %90'ı Sünni mezheptendir. Şii mezhebine mensup kişi oranı çok azdır. Çalışma kapsamında da katılımcıların %99,9'u Sünni ve %0,1'inin de Şii olduklarını görülmektedir.

Tablo 8. Cinsiyet

Valid	Frequency	Percent	Valid percent	Cumulative percent
1. Erkek	138	68.7	69.0	69.0
2. Kadın	62	30.0	31.0	100.0
3. Total	200	99.5	100.0	
4. Missing System	1	0.5		
5. Total	201	100.0		

Afganistan'da kadınlara karşı şiddet ve haksızlıklar maalesef halen devam etmektedir. Taliban döneminde kadınların okula gitmesi ve çarşıya çıkmaları yasaktı. 2001 yılında Taliban döneminin sona erdirilmesiyle beraber Afganistan'da kadınlar nispi bir özgürlüğü elde etmişlerdir.

Şu an eskiye nazaran kadınların toplum içinde daha fazla sosyal faaliyetlerde buldukları görülmektedir. Kadınlar her toplumda nüfusun yaklaşık yarını oluşturmaktadırlar. Kadın ve erkeklerin okuma oranlarının ve aynı zamanda çalışma haklarının eşit olması, onlarında topluma katılımlarının sağlanması toplumda olan sorunların çözülmesine muhakkak katkı sağlayacaktır. Bu ankette katılımcıların %69'unun erkeklerden ve %31'inin kadınlardan oluştuğu görülmektedir.

Katılımcıların "Çalışıyor musunuz?" sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9. Çalışma Oranları

Valid	Frequency	Percent	Valid percent	Cumulative percent
1. Evet	47	23.4	23.5	23.5
2. Hayır	153	76.1	76.5	100.0
3. Total	200	99.5	100.0	
4. Missing System	1	0.5		
5. Total	201	100.0		

Afganistan ekonomisi çok zayıf olduğu için eğitim almış insanların dahi elde ettikleri iş imkânları çok sınırlı olup işsizlik oranı gittikçe artmaktadır. Her yıl yüzbinlerce genç Afganistan'ı işsizlik ve savaş nedeniyle terk edip hicret etmektedirler.

Ankete iştirak edenlerin %23,5'i çalışıyorum cevabını vermelerine karşın, %76,5'i ise işsizim cevabını vermiştir. Bunlara öğrenci, öğretmen, sporcu ve gazeteciler de dahildir.

Katılımcıların "Türkiye'deki güncel gelişmeleri takip ediyor musunuz?" sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10. Türkiye'deki Güncel Gelişmelerin Takip Edilme Oranı

Valid	Frequency	Percent	Valid percent	Cumulative percent
1. Evet	190	94.5	95.0	95.5
2. Hayır	10	5.0	5.0	5.0
3. Total	200	100.0	100.0	100.0
4. Missing System	1	0.5		
5. Total	201	100.0		

Türk dizileri Afganistan’da en çok izlenen dizilerdendir. Birçok dizi Farsça dublaj olarak izlenilmektedir. Afganistan’da çok izlenen diziler, Kurtlar Vadisi, Diriliş, Küçük Kadınlar, Kuzey Güney vs.’dir. Afganistan’ın kuzeyinde yaşayan Türkler ise Türk TV kanallarında dijital yollarla izleyebilmekte ve böylece Türkçe öğrenmeleride kolaylaşmaktadır.

Benim Hanifa adlı kız yeğenim 6. sınıfa gitmektedir. Bir gün bile Türkçe dersi almamış olmasına rağmen Türkçeyi kendi dili gibi konuşabilmektedir. Bu ankette de katılımcılar Türkiye’deki güncel gelişimleri %95 oranında “takip ediyoruz” ve “%5” oranında ise “takip etmiyoruz” şeklinde cevaplamışlardır.

Katılımcıların “Türkiye’de yaşayan akrabanız var mı?” sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11. Türkiye’de Yaşayan Akraba Oranları

Valid	Frequency	Percent	Valid percent	Cumulative percent
1. Evet	30	14.9	15.0	15.0
2. Hayır	170	84.6	85.0	85.0
3. Total	200	99.5	100.0	100.0
4. Missing System	1	0.5		
5. Total	201	100.0		

Türkiye sevgisi ve bu güzel ülkeyi görmek hasretinde olanların sayısı Afganistan’da çoktur. Onları kendilerine gerekli imkânların tanınarak Türkiye’ye gelmek istemektedirler. Türkiye’de eğitim almak, ticaret yapmak, gezmek ve yaşamak isteyenlerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır.

Bu ankete katılanların %15’i akrabasının Türkiye’de olduğunu beyan etmiş, %85’i ise Türkiye’de hiç akrabasının olmadığını ifade etmişlerdir.

Katılımcıların “Türkiye’ye yönelik algınız nedir?” sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12. Katılımcıların Türkiye'ye Yönelik Algıları

Valid	Frequency	Percent	Valid percent	Cumulative percent
1. Çok Olumlu	161	80.1	80.5	80.5
2. Olumlu	30	14.9	15.0	95.5
3. Olumsuz	8	4.0	4.0	99.5
4. Çok Olumsuz	1	0.5	0.5	100.0
4. Missing System	1	0.5		
5. Total	201	100.0		

Türkiye'yi çok sevenler bulunmakta olup bunların çoğunluğu Afganistan Türkleridir. Ancak sevmeyenlerin de olduğu görülmektedir. Anketimize katılanların %80,5'i Türkiye algılarının çok olumlu olduğunu beyan etmiş, %15'i olumlu, %4'ü olumsuz ve %0,5'i de çok olumsuz olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların "Genelde Türkleri tanıyor musunuz?" sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 13'te gösterilmiştir.

Tablo 13. Katılımcıların Türkiye'yi Tanıma Oranları

Valid	Frequency	Percent	Valid percent	Cumulative percent
1. Evet	180	89.6	90.0	90.0
2. Hayır	20	10.0	10.0	100.0
3. Total	200	99.5	100.0	
4. Missing System	1	0.5		
5. Total	201	100.0		

Anket tablosunda yer alan bu soruya 180 kişi evet, 20 kişi ise hayır şeklinde cevap vermiştir. Buna göre katılımcıların %90'ı genelde Türkleri tanıdıklarını ifade etmelerine karşın %10'u ise tanımadıklarını beyan etmişlerdir. Daha önce belirtildiği üzere katılımcıların çoğunluğu öğrenci ve bunlarında yaklaşık %90'ı Afganistan Türkleri olduğundan bu katılımcıların kendi geçmiş tarihlerini ve soylarını tanımaları tabiidir. Türkler tarihte dünyanın dört bir köşesine egemen olmuş ve halen de dünyanın dört bir tarafından varlıklarını devam ettirmektedirler. Bu anlamda kendi dil, kültür ve tarihlerini en güzel bir şekilde muhafaza etmektedirler.

Katılımcıların “Yunus Emre Enstitüsü ve TİKA hakkında fikriniz nedir?” sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 14’te gösterilmiştir.

Tablo 14.Katılımcıların Yunus Emre Enstitüsü ve TİKA Hakkındaki Fikirleri

Valid	Frequency	Percent	Valid percent	Cumulative percent
1. Çok Olumlu	178	88.6	89.0	89.0
2. Olumlu	17	8.5	8.5	97.5
3. Olumsuz	5	2.5	100.0	100.0
4. Total	200	99.5	100.0	
5. Missing System	1	0.5		
6. Total	201	100.0		

Katılımcılar, Yunus Emre Enstitüsü ve TİKA'nın bu hususta verdiği hizmetleri %89 oranında çok olumlu bulduklarını ifade etmişlerdir. Gerçektende bu iki kurumun faaliyetleri olumlu ve faydalıdır.

Katılımcıların “Afganistan ve Türkiye ilişkilerini destekliyor musunuz ?” sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 15’te gösterilmiştir.

Tablo 15. Katılımcıların Afganistan ve Türkiye İlişkilerini Destekleme Oranları

Valid	Frequency	Percent	Valid percent	Cumulative percent
1. Evet	189	94.0	94.0	94.5
2. Bilmiyorum	8	4.0	4.0	98.5
3. Hayır	3	1.5	1.5	100.0
4. Total	200	99.5	100.0	
5. Missing System	1	0.5		
6. Total	201	100.0		

Türkiye Afganistan'a yaptığı insani yardımlarla tanınmaktadır. Türkiye Afganistan'ın eğitim, sağlık, spor ve birçok projelerine destekte bulunmuştur. Katılımcıların %94'ünün "Türkiye ve Afganistan ilişkilerini destekliyoruz" şeklinde cevap verdikleri görülmektedir.

Katılımcıların "Türkiye'yi Afganistan'a Model almak istiyor musunuz ?" sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 16'da gösterilmiştir.

Tablo 16. Türkiye'nin Afganistan'a Model Alınması İsteğine İlişkin Sonuçlar

Valid	Frequency	Percent	Valid percent	Cumulative percent
1. Evet	198	98.5	99.0	99.0
2. Hayır	2	1.0	1.0	
3. Total	200	99.5	100.0	62.5
4. Missing System	1	0.5		
5. Total	201	100.0		



Afganistan halkının çoğunluğu Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve Türk milletini ekonomik açısından daha güçlü ve en güzel medeniyete sahip olduğu şeklinde tanımaktadırlar. Bu ankete iştirak edenlerin %99'u her konuda Türkiye'yi kendilerine model almak istediklerini beyan etmişlerdir. Türkiye'nin ekonomisi, devlet politikası, eğitim sistemi, STK faaliyetleri Afganistanlılar tarafından en çok model alınmak istenilen unsurlardır. İnşallah bu modeller Türkiye'den Afganistan'ada alınacaktır.

Katılımcıların "Türkiye'ye seyahat etiniz mi?" sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 17'da gösterilmiştir.

Tablo 17. Katılımcıların Türkiye'ye Seyahat Etme Oranları

Valid	Frequency	Percent	Valid percent	Cumulative percent
1. Evet	16	8.0	8.0	8.0
2. Hayır	184	91.5	92.0	100.0
3. Total	200	99.5	100.0	
4. Missing System	1	0.5		
5. Total	201	100.0		

Türkiye her Afganistanlı için en çok seyahat edilecek ülkeden biridir. Eğitim, seyahat ve yaşam için dünyanın en güzel Müslüman ülkesidir. Türkiye din, dil ve kültür açısından Afganistanlılar için gayet güzel ve bu konuları en iyi şekilde korumuş bir ülkedir. Bu ankete katılanların %8'i Türkiye'ye seyahat etmiş, ancak %92'si ise Türkiye'yi hiç görmemişlerdir. Türkiye'de eğitim almak Afganistanlı birçok gencin rüyasıdır.

Katılımcıların "Türkiye ve Afganistan'ın geleceği hakkında fikriniz nedir?" sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 18'de gösterilmiştir.

Tablo 18. Katılımcıların Türkiye ve Afganistan'ın Geleceği Hakkındaki Fikirleri

Valid	Frequency	Percent	Valid percent	Cumulative percent
1. Olumlu	187	93.0	93.5	93.5
2. Orta	8	4.0	4.0	97.5
3. Olumsuz	5	2.5	2.0	100.0
4. Total	200	99.5	100.0	
5. Missing System	1	0.5		
6. Total	201	100.0		

Türkiye ve Afganistan uzun bir tarihe dayanan dostluk ilişkisine sahiptirler. Bu nedenle de bu iki dost ülkenin ilişkisi inşallah tarih boyunca da devam edecektir. Tez araştırmamızın anketine katılanların %93,5'i Türkiye ve Afganistan ilişkilerinin geleceği için olumlu cevabını vermişlerdir. Türkiye ve Afganistan daimi kardeş ülkeler olarak kalacaktır. Katılımcıların "Türkiye'yi ekonomik açıdan nasıl görüyor sunuz ?" sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 19'da gösterilmiştir.

Tablo 19. Katılımcıların Türkiye Ekonomisine İlişkin Düşünceleri

Valid	Frequency	Percent	Valid percent	Cumulative percent
1. Olumlu	185	92.0	92.5	92.5
2. Olumsuz	15	7.5	7.5	100.0
3. Total	200	99.5	100.0	
4. Missing System	1	0.5		
5. Total	201	100.0		

Türkiye güçlü ekonomisiyle tanınan bir ülkedir. Afganistan halkı da Türkiye'nin dünya çapında güçlü bir ekonomiye sahip ülkeler sıralamasında olduğunu düşünmekte ve ülkenin ekonomik durumunun daha da güçlenmesini temenni etmektedirler. Ankete iştirak edenlerin %92,5 Türkiye ekonomisini ileri seviyede olumlu olduğu yönünde cevaplar vermiş, %7,5'i ise Türkiye ekonomisinin çok iyi olmadığını ifade etmişlerdir.

Katılımcıların "Hangi ülkeyi Afganistan'a yakın biliyorsunuz?" sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 20'de gösterilmiştir.

Tablo 20. Katılımcıların Afganistan'a Yakın Bildikleri Ülkeler

Vaield	Frequncy	Percent	Valid percent	Cumulative percent
1. Türkiye	190	95.0	95.5	95.5
2. Özbekistan	10	5.0	5.0	100.0
3. Total	200	99.5	100.0	
4. Missing System	1	0.5		
5. Total	201	100.0		

Afganistan halkının çoğunluğu Türkiye'yi ve Türk milletini kendilerine kardeş ülke ve millet olarak görmektedirler. Türkiye'de yaşanan her olayı da kendiliğinden tepki göstererek sokaklara çıkmaktadırlar. Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve Türkiye halkı bu sevgi ve saygıyı kendi yardım severlikleri ve Afganistan halkına yaptıkları yardımlardan dolayı elde etmişlerdir. Katılımcılardan %95,5 Türkiye'yi Afganistan'a yakın bir ülke olduğunu belirtmişlerdir.

## 4.2 ANKET

Bu araştırma Kabil Üniversitesi ve Kabil’de faaliyette bulunan Yunus Emre Enstitüsünün öğrencilerinden oluşturulmuş anketle hazırlanmıştır. Bu araştırmaya öğrenci, iş adamı ve başkalar da katılmıştır.

Anket 20 sorudan oluşmuş ve yaklaşık 200 kişinin katkısıyla tertip edilmiştir, anket soruları EK 1’de verilmiştir.

## **BÖLÜM V**

### **SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER**

#### **5.1 SONUÇ VE TARTIŞMA**

Bu çalışmanın anket bölümüne katılan Afganistanlı öğrenciler Türkiye algılarını ölçme amacıyla sorulan sorulara çoğunluğu olumlu cevap vermiş olup Türkiye ve Türkleri kardeş ülke ve kardeş dostlarımız diye tanımlamışlardır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve Türk milletinin yardımları ile ülkelerindeki üniversitelerde sevdikleri dil (Türkçeyi) öğrenmelerinden çok memnuniyet duymaktadırlar. Tabii Türk dili ve Türk kültürünün Afganistanda yayılması için uğraşmakta bulunan kurumlarında katkılarını bildirmek gerekmekte olup onların da bu güzel yolda çalışmalarında başarılar dilemeliyiz.

Çalışma, anket katılımcılarının Türkçe öğrenme öncesindeki algılarıyla Türkçe öğrendikten ve Türk kültürü hakkında bilgi elde etmeleri sonrasındaki algı değişimlerine ışık tutmaktadır. Görüşme formunda bulunan görüş ve düşünceler, bu algının değişim seyri hususunda bize yeterli derecede yorumlayıcı bilgiler ermektedir.

Türkiye, Afganistanlı öğrenciler için kardeş ve bir İslam ülkesidir. Türkiye, kültür, bilim, sanat, eğitim ve ticaret alanlarında gelişmiş; tarihi, camileri, denizi, doğasıyla güzel ve manzaralı “taşı toprağı altın” niteliğinde bir ülke olarak tanımlanıyor. Öğrenciler; Türkiye, hoşgörüsü, gelenek ve görenekleri, misafirperverliğiyle etkileyici, dil gelişimi için ideal ve potansiyelini kullandığında “Amerika’yı bile geçebilecek bir ülke” olarak görüp yaşamak istedikleri, kendilerine uzak olmayan bir ülke şeklinde tarif etmektedir. Afganistanlı öğrenciler, Afganistanlılar ile Türklerin özellikle din, kültür, misafirperverlik, yemekler ve giyim konularında birbirlerine benzediklerini düşünmektedirler. Diğer taraftan öğrenciler, kardeşlik, arkadaşlık,

ahlak, iyilik, fedakârlık, samimiyet, gelenek, tarih, kültür, fikir ve birçok oyunlar hususundada benzerlikler olduğunu belirtmektedirler. Bazı öğrenciler Avrupalılaştan ve milli değerlerini kaybetmekte olan Türklerin Afganistanlılara benzemediklerini belirtmektedirler. Öğrenciler, Türk ve Afganistan kültürlerinin dil, eğitim, giyim, politika, ticaret, kültür, sosyal mekânlar, fikir, ilerleme, anlayışlar konusunda farklılaştığını da düşünmektedir.

Afganistanlı öğrencilerin çoğunluğu, Türkiye’de rahat bir şekilde yaşayabileceklerini düşünmektedirler.

Gençlerin hususiylegiyim kuşam hususundaki cesareti, ekonomik nedenler, pahalılık, gurbet, güven, fikri uyuşmazlık vb. başlıklar gençleri Türkiye’de yaşama noktasında endişelendirmektedirken, Türkiye’nin Müslüman bir ülke oluşunun avantajlarının olduğu vurgulanmaktadır.

Batılılar ve Türklerin hususiyle eğitim, turizm, giyim, teknolojik gelişme, ticaret, özgürlük vb. noktalarda net bir şekilde birbirlerine benzediklerini düşünmekte olan öğrenciler; özellikle şehirleşme, ev tasarımı, sanayileşme, politika, demokrasi, katılımcılık, sosyal ilişkiler, gençlere verdiği önem, sanat ve davranış açısından benzerlikler olduğuna şahit olduklarını beyan etmektedirler.

Farklı dinlere mensubiyetlerine karşın Avrupalılar ve Türkler arasında giyim, dizi film ve kültürel öğelerde benzerliklerin olması eleştirilmektedir. Afganistanlı öğrenciler Türkiye’ye gelmelerinden önce ve sonra Türkler ve Türkiye hakkındaki fikirleri çok olumlu bir şekilde değişmektedir. Zira Türkiye’yi Batı mediasındaki söylentiler ile tanımaktadırlar. Ancak Türkiye’ye gelmelerinden sonra gerçekler ile yüzleşip Türkiye ve Türk milletini olduğu gibi tanıdıklarından bakış açıları da değişmektedir.

Önceleri Türkleri yabancı sevmeyen, bencil, maddiyatçı, milliyetçi, kaba, sert, kurnaz olarak düşündüklerini belirten öğrencilerin fikirlerinde olumlu manada değişiklikler olduğu görülmektedir. Türkleri, dost ve cana yakın, yardımsever, kardeşçe sevgi duyan, iyi, pozitif, sempatik, çalışkan olarak gördüklerini belirtmektedirler. Afganistanlı öğrenciler, Türkçe öğrenirken en fazla okuma, gramer, dil bilgisi, ekler, yapım ekleri, kompozisyon yazma, sesli harfler, edebi sanatlar ve font konusunda sıkıntılar yaşadıklarını ifade etmektedirler. Bununla

birlikte Türk dizilerini seyretmek suretiyle Türkçe öğreniminin kolaylaştığını da söylemektedirler.

Türkiye'nin yabancıların gözündeki algısı ve yeri merak edilmekte olan bir olgu olmakla birlikte gelecek ile ilgili sosyal, politik, ekonomik ve kültürel değerleri de etkileyen bir husustur.

Bu açıdan dışardan gören bir gözün değerlendirme yapması ile kendi aynasında kim olduğunu anlamaya çalışan bir ülkenin gerçek yapısı daha açık şekilde okunabilecektir. Algıların çeşitlenmesi farklı etmenlerle ilişkili olmakla birlikte doğruluk payları görecelik penceresinden dikkatli bir şekilde izlenmelidir.

## 5.2 ÖNERİLER

Türkçe öğretiminin Afganistanda daha da ileri seviyede eğitim verilmesi ve Türk dili lehçeleri üzerinde çalışmalar uygunlaşması için aşağıdaki taleplerin gidirilmesi önerilmektedir.

- Resmi Tömer merkezi, Afganistan başkenti Kabil veya başka bir şehirde Resmi Türkçe öğretim merkezi (Tömer) açılması gerekmektedir, zira yüksek lisans yapma amacıyla Türkiye gelmek isteyen öğrenciler Afganistanda Türkçe eğitim almalarına rağmen ellerinde geçerli belgeleri yoktur. Bu nedenle Türkiye geldiklerinde yaklaşık 8 ay Türkçe hazırlık dersi almaları şart. Eğer resmi bir Tömer açılırsa Türkçe derslerini aldıktan sonra elde ettiği deiplomalarıyla Türkiye gelince üniversite derslerine başlama şansları oluyor.
- Türk Dili Araştırma merkezi, Afganistan üniversitelerinde yabancı dil olarak eğitim verilmekte olan diller için birçok araştırma merkezleri açılmıştır, örneğin: Farsça için İran tarafından Mezar-i-şerif şehrinde büyük bir araştırma merkezi mevcuttur. Aynı şekilde Türk dili içinde bir araştırma merkezin olması çok önemlidir.
- Afganistan ve Türkiye üniversiteleri arasında öğrenci değişim programı: iki karde ülke arasındaki eğitimsel ilişkilerin daha da pekiştirilmesi için öğrenci değişim programının faaliyete geçirilmesi çok faydalı olacaktır, üniversite 2. Sınıf veya 3. Sınıf öğrencileri bir dönem veya iki dönem dersle değişimliği yapılırsa iki ülke öğrencileri özellikle Afgan öğrencileri için çok faydalı olur.
- Türkoloji ve Türkçe eğitimine büyük destek: Afganistanda Türkçe eğitim alanında hizmet vermekte olan kurumların hiçbirisi büyük bir kütüphaneye sahip değiller, büyük ve mükemmel bir kütüphanenin olması Türkçe eğitim bölümlerinde öğretim görmekte olan öğrenciler ve Türkçe öğrenmek isteyen herkese faydalı olur.
- Afganistan ve Türkiye arasındaki dostluk ilişkisi özellikle Eğitim alanında pekiştirilmeli: yukarıda önerilen maddelerin gerçekleştirilmesi ile beraber iki dost ülkenin ilişkileri daha da pekiştirilecek özellikle eğitim ve öğretim alanındaki faaliyetler artacak ve eskisinden çok faydalı olacaktır.



## KAYNAKÇA

- Arıkan, R. (2007). *Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama*. (6. Baskı) Ankara: Asil Yayınevi.
- Armoğlu, F. (1983). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi. 1914-1980*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- A. B. Ercilasun. (2004). *Başlangıçtan Yirminci yüzyıla Türk Dili Tarihi* (1. Baskı). Ankara.
- Barutcu Özönder, F. S. (1992). Türk Lehçeleri Arasında Müşterek Bir Yazı Dili Teşekkülü İçin Neler Yapılabilir?. *IV. Milli Eğitim Sempozyumu*, Adana, 47-52.
- Başar, U. (2018). Afganistan'da Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Üzerine Güncel Bir Değerlendirme. *Aydın TÖMER Dil Dergisi*, 3(1), 1-20.
- Bulut, S. (2016). Divânü Lügâti't-Türk'ten Ahıska Türkleri Yazılı ve Sözlü Diline Geçen Atasözleri. *Littera Turca-Journal of Turkish Language and Literature*, 2(3), 95-112.
- Barin, T. M. (2016). *Afganistan'ın Dil Politikası ve Afganistan'da Türkçe Eğitimi Tarihi*. Türkbilgi.
- Cûyenî, A. M. (1362). *Tarih-i Cihanguşâ*. İntişarat-ı Emir-i Kabir Yayınları, Tahran.
- Dursun, G. (1999). Afganistan'ın Etnik Kimliği. *Avrasya Dosyası*, 4(3-4), 48-57.
- Demir, N. ve Yılmaz, E. (2003). *Türk Dili El Kitabı*. Grafiker Yayınları, Ankara.
- Ergin, M. (2000). *Türk Dil Bilgisi*. Bayrak Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Ercilasun, A. B. (1990). *Türk Dilinin Dünü, Bugünü, Geleceği*, Türk Kültürü, Sayı: 321, Ocak.
- Feyyaz, A. E. (2009). *Tarih-i Afganistan Az Ağaz Ta Zuhur-ı İslâm*. Sunbuda Yayınları, Kabil.
- Fevzi, Ö. G. F. ve Cankurt, H. (2013). Afganistan'da Türkoloji ve Türkçe Çalışmaları Hakkında Bir Araştırma. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 493-503.

- Hayri, A. (2007). *Afganistan'da Türkçe Eğitim Tarihi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hengirmen, M. (1993). Türkiye'de Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğreten Kurumlar ve Eğitim Araçları. *Dil Dergisi*, 11, 5-8.
- Korkmaz, Z. (1995). *Atatürk Dili Üzerine Araştırmalar*. Yayın Yükseköğretim Matbaası, Ankara.
- Namık, B. (2013). *Tarih-e Edebiyat-ı Türkî Özbeki*. Kabil.
- Özkan, M., Tören, H. ve Esin, O. (2006), *Yükseköğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Saeeddi, S. (2013). *BBC-Farsi*. Kabil Yayınevi.
- Sadat, M. (2016). *Türk-Afgan ilişkileri Afganistan'a Genel Bakış*. 12.04.2018 tarihinde [http://www.academia.edu/33059100/T%C3%9CRK%C4%B0YE\\_CUMHUR%C4%B0YET%C4%B0\\_D%C3%96NEM%C4%B0NDE\\_T%C3%9CRK-AFGAN\\_%C4%B0L%C4%B0C5%9EK%C4%B0LER%C4%B0\\_Afganistan\\_a\\_Genel\\_bir\\_Bak%C4%B1%C5%9F](http://www.academia.edu/33059100/T%C3%9CRK%C4%B0YE_CUMHUR%C4%B0YET%C4%B0_D%C3%96NEM%C4%B0NDE_T%C3%9CRK-AFGAN_%C4%B0L%C4%B0C5%9EK%C4%B0LER%C4%B0_Afganistan_a_Genel_bir_Bak%C4%B1%C5%9F) adresinden erişilmiştir.
- Saray, M. (1997). *Afganistan ve Türkler*, İstanbul Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Roux, J. P. (2001). *Orta Asya Tarihi ve Uygarlık*, (Çev. Lale Arslan). Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- Uruzgani, M. (2010). *Ketab Rangin Keman Aqvam-e Afganistan (Rengin Keman Kitabı Afganistan'ın Kavimleri)*. Kabil Yayınevi.
- Vardar, B. (2003). *Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Korkmaz, Z. (1995). *Türk dili üzerine araştırmalar 1* (Sayı 629). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara.
- WEB1, <https://www.frntr.com/turk-dili-ve-edebiyati/4022104-turkce-nin-lehceleri-ve-siveleri.html>
- WEB2, <https://tr.wikipedia.org/wiki/SPSS>
- WEB3, <http://ku.edu.af/en>
- WEB4, <https://ba.edu.af/en>
- WEB5, <https://ju.edu.af/en>

WEB6, <http://baghlan.edu.af/en/page/7741>

WEB7, <http://tu.edu.af/en>

WEB8, <http://faryab.edu.af/en>

## EKLER

### EK 1. ANKET FORMU

#### AFGANİSTAN'DA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ BAĞLAMINDA GELİŞEN TÜRKİYE ALGISIARAŞTIRMA ANKET FORMU

##### 1. Kendinizi Nasıl Tanımlıyorsunuz?

Milliyet: Peştu'n  Tacik  Özbek  Türkmen  Hazara

Dil : Peştuca  Farsça  Özbekçe  Türkmençe

Mezhep: Sünni  Şii

Eğitim seviyesi: Ortaokul  Lise  Üniversite

Cinsiyet: Erkek  Kadın

Yaş: 12 – 18  18 – 30  – 45  45+

2. Ne kadar süredir Türkçe Dersi Aldınız? 1 ay  3 ay  6 ay

3. Çalışıyor musunuz? Evet  Hayır

##### 4. Mesleğiniz Nedir?

Yazın .....

##### 5. Afganistan Güncel Gelişmelerini Takip Ediyor musunuz?

Evet  Hayır

6. Türkiye'nin Güncel Gelişmelerini Takip Ediyor musunuz? Evet  Hayır

TV Kanaldan  Radyodan  Facebooktan  Twitterden  STK'lardan

Whatsapp  Viber

7. Türkiye'de Yaşayan Akrabanız Var mı? Evet  Hayır

8. Türkçe Dersi Alıyor musunuz? Evet  Hayır

9. Türkçe Dersini Nerede Aldınız? Okulda  Üniversitede  Özel Kurslarda

Yunus Emrede  TİKA'da

Sayılar	Sorular	Cevaplar				
		Çok olumlu	Olumlu	Orta	Olumsuz	Çok olumsuz
	<b>Not:</b> Lütfen soruları cevaplarken boşluk doldurmada yanlış yapmayınız, her sorunun karşısında 5 boşluk bulunmaktadır.					
10	Türkiye'ye yönelik algınız nasıl?					
11	Türk malları hakkında fikriniz nedir?					
12	Genelde Türkleri tanıyor musunuz?					
13	Yunus emre + TİKA faaliyeti hakkında fikriniz?					
14	Türkiye'nin Afganistan'a yönelik politikası hakkında fikriniz?					
15	Afganistan ve Türkiye ilişkisi destekliyor musunuz?					
16	Türkiye'yi seyahat etiniz mi?					
17	Türkiye'yi ekonomi açıdan nasıl görürsünüz?					
18	Gelecekte Türkiye Afganistan ilişkisine nasıl bakıyorsunuz?					
19	Türkiye'yi Afganistan'a model almak istiyor musunuz?					
20	Aşağıdaki ülkelerden hangisini Afganistan'a yakın biliyorsunuz?	Türkmenis	Tacikistan	Hindistan	Rusya	Arabistan

## ÖZGEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİSİ

**Khudayberdy NAZARY** 1992 yılında Afganistan'ın Jawzjan şehri Yenikent köyünde dünyaya geldi. Liseyi Şibirgan şehrindeki Mawlana Aznab lisesinde tamamladı ve 2010 yılında Mezar i şerifteki Balkh üniversitesinin edebiyat bölümünü kazandı ve 2014 yılında Y.T.B burslusu olarak Türkiye'ye yüksek lisans yapmak için geldi. Ve bugün huzurunuzda bu hedefini başarıyla tamamlamış oldu.

Eposta: [khudaiberdy\\_nazary@yahoo.com](mailto:khudaiberdy_nazary@yahoo.com)